

2. ПЛАНСКИ ДЕО - ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

2.1. ОПИС И ОДРЕЂЕЊЕ НАМЕНА ПРОСТОРА И ОБУХВАТ ГРАЂЕВИНСКОГ ПОДРУЧЈА

2.1.1. ПРЕДЛОГ КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА И ОСНОВНЕ НАМЕНЕ ПРОСТОРА (ПОЉОПРИВРЕДНО, ШУМСКО, ВОДНО И ГРАЂЕВИНСКО ЗЕМЉИШТЕ)

У односу на планске циљеве, односно, укупни планирани развој подручја општине Куршумлија, дата је пројекција коришћења земљишта по категоријама, са билансом реалних површина.

Табела 2.1. Биланси намене земљишта на подручју просторног плана (%):

	Пољопривредно земљиште		Шумско земљиште		Грађевинско земљиште		Водно и остало земљиште	
	У ha	У %	У ha	У %	У ha	У %	У ha	У %
Постојећа намена	38251	40.18	53007	55.68	1438	1.51	2504	2.63
Планирана намена	35619	37.41	55063	57.84	2523	2.65	1996	2.10
Биланс	-2632	-2.77	2056	2.16	1085	1.14	-508	-0.53

Слика 2.1: Дијаграм - Планирана заступљеност површина

Пољопривреда, развој и уређење руралних подручја, били би успешнији бољим и организованијим коришћењем ресурса у складу са начелима одрживог развоја и одговарајућим повезивањем и пласманом на широј регионалној основи.

То се може постићи:

- Коришћењем природних ресурса (воде, земљишта, ваздуха...), као и повећањем вредности пољопривредног земљишта, створити услове за производњу здраве хране и других пољопривредних производа за домаћа и страна тржишта.
- Чувањем површина и плодности пољопривредног земљишта поштујући основна начела одрживог развоја, коришћења, уређења и управљања над пољопривредним земљиштем¹, повећање величине пољопривредних газдинстава и унапређење тржишта земљишта.
- Стварањем тржишно усмерених и привредно оправданих индивидуалних пољопривредних газдинстава.
- Уређењем и побољшањем животних, радних и производних услова на селу као и интегралног развоја руралног простора.
- Повећањем дохотка пољопривредних произвођача, производње и квалитета и снижавањем трошкова производње,
- Заштитом и унапређењем пољопривредног земљишта (мелиорација ливада и пашњака, откуп пољопривредног земљишта, наводњавање и извођење комасационих радова),

¹ Пољопривредно земљиште од I до IV катастарске класе може се само у изузетним случајевима предвидети за друге намене, док се оранице под IV и V катастарском класом могу пренаменити у шумско земљиште, вештачке ливаде, пашњаке по предходно прибављеној сагласности Министарства.

- Применом одговарајућих антиерозионих радова и мера, спречила би се сва већа ограничења за прилагођавање структуре пољопривредне производње тржишној тражњи.
- Оснивањем комерцијалних воћњака и сточних фарми, у складу с локалним погодностима и традицијом, уз обезбеђивање услова за производњу широког асортимана одговарајућих прерађевина заштићеног имена географског порекла итд.

Неопходно је тежити укрупњавању поседа пољопривредног домаћинства, кооперацији и удруживању у прихватљиве облике задруга, едукацијом носиоца газдинстава, доступности свих служби за адекватну помоћ на стварању препознатљивих производа, као и њиховој промоцији на другим тржиштима. Важно је водити рачуна о начину коришћења земљишта на основу потенцијалних структура, са тежњом ка одрживости природних и створених ресурса, као и формирати системе заштите, коришћења и унапређења функције пољопривредног земљишта (привредне, културне, природне, и еколошке) на нивоу општине Куршумлија. Такође, потребно је успоставити економске, техничко-технолошке, организационе и еколошке услове за рурални развој, побољшати квалитет производње, као и понуду и пласман пољопривредних производа на европском тржишту.

Свеобухватни развој руралних простора, може се остварити само квалитетним променама у оквирима руралних система и ненарушавањем природних ресурса што би се постигло одговарајућом комбинацијом фактора као што су: природни ресурси, демографски процеси, саобраћајна и друга инфра и супраструктурна повезаност.

Пољопривредне површине претежно су представљене пашњачким и ливадским површинама у готово свим деловима општине Куршумлија, свакако и њивама у њеном долином североисточном делу. Имајући у виду чињеницу да на њивама још увек преовлађује екстензиван карактер производње, са правом се може извести закључак да нису адекватно и у довољној мери искоришћене. Слично важи и за просторе пашњака и ливада који углавном слабо коришћени или напуштени, представљају недовољно искоришћену основу за развој квалитетног сточарства.

Планираним решењем предвиђено је незнатно смањење површина пољопривредног земљишта за приближно 4% у односу на постојеће стање. Највећим делом на рачун проширења грађевинских реона насеља, а у циљу максималног очувања пољопривредних површина квалитетнијих бонитетних класа, нарочито у близини општинског средишта насеља Куршумлија и њеном равничарском делу. Простор за ширење осталих намена (привредних објеката, централних и јавних садржаја, стамбених зона, ...) треба тражити у рационалнијем коришћењу садашњих површина и њиховом погушћавању, уз побољшавање квалитета окружења, очување садржаја унутар насеља, пренаменом површина које су се раније користиле за индустрију, итд. Конверзија намене површина претварањем пољопривредног у неплодно извршиће се такође и изградњом планираних акумулација (Селова на реци Топлици, на површини од око 252 ha и Зебице на Великој Косаници), инфраструктурних коридора и објеката.

Пољопривредно земљиште у брдском делу општине Куршумлија ће се у планском периоду смањивати на рачун шумских површина. За опстанак планинских села потребно је задржати одређене површине за ратарско-повртарску производњу на теренима изнад 700 m н.в. Не би требало ићи на њихово тотално пошумљавање и затрављавање, иако је економско-производни потенцијал јако слаб. За одрживи развој традиционалног сточарства потребно је строго водити рачуна о очувању крмне базе и то уређењем природних травњака, предузимањем мера за повећање капацитета ливада и пашњака и обезбеђење подршке за редовно кошење и напасање стоке, како би се спречила биолошка деградација травног биљног покривача.

Просторне основе за комасацију, арондацију и мелиорацију на планском подручју - Потреба комасирања земљишта у оквиру граница овог Просторног плана заснована је на следећим разлозима:

- велика распарчаност и условно неправилан облик катастарских парцела не омогућава рационално коришћење пољопривредног земљишта;
- својински односи и уситњеност и неправилност облика катастарских парцела онемогућавају рентабилну пољопривредну производњу у случају коришћења евентуалних мелиорационих и противерозивних радова и мера.

При одређивању погодних површина за комасацију треба применити критеријуме и захтеве који могу применити за подручје целе општине. Основни критеријуми о томе какво треба да буде земљиште да би било комасирано првенствено су везани за рационалност коришћења овог земљишта као пољопривредног. По правилу комасацијом треба да буде захваћено релативно плодно земљиште I до IV катастарске класе.

Комасација ће се спровести на основу програма који ће донети Скупштина општине. При изради програма потребно је водити утврдити следеће компоненте:

1. израда катастара регистрације пољопривредног земљишта,

- уређење географског инфомрационог система за ниво посматраног подручја,
- стварање тзв. „земљишне банке“,
- уређење тржишта (пољопривредног) земљишта,
- разрада елемената вредновања и процене земљишта.

Паралелно и истовремено са спровођењем комасације на предложеним деловима подручја, потребно је спровести и мере заштите пољопривредног земљишта. У склопу програма комасације који се реализује уз помоћ главног пројекта комасације, обухваћене су и потребне мере за мелиорацију земљишта обухваћеног границама пројекта.

Шумско земљиште представља изузетно богатство Општине Куршумлија, обзиром на чињеницу да је је под шумама преко 55% њене територије. Планом се предвиђа додатно повећање површине шумског земљишта за 3-4%, углавном на рачун пољопривредног земљишта нижег бонитета, а мањим делом и пошумљавањем неплодног земљишта.

У односу на значај шума (привредни, еколошки и туристички), планирано шумско земљиште је за:

- Шуме са привредним функцијама (производња дрвета, коришћење шумских плодова и лековитог биља, коришћење дивљачи и др.).
- Заштитне шуме, на главним саобраћајним правцима, око насеља и привредних зона и сл.
- Парковске шуме, за спортско рекреативне садржаје, у оквиру туристичких комплекса и појединачних објеката и сл.

С обзиром на утврђивање циљева у коришћењу простора и задатака шумарства, неопходно је извршити нова пошумљавања у циљу повећања површина под шумом.

Планира се и побољшање стања постојећих шума. Приоритетно је претварање ниских шума (пањача) у високе, с обзиром да ниске шуме које чине значајан део природних шума имају мање продукционе способности и мању естетску вредност, нарочито што су оне у великом делу деградирани (присуство стоке, кресање лисника, прекомерно коришћење, неправилна сеча, и др.).

Посебно је значајно подизање нових шума на приватним поседима који се данас не користе у пољопривреди, те је потребно штопре изградити шумско-привредне основе за приватне шуме и одредити које површине (напуштене парцеле, VI, VII, VIII класе земљишта) у приватном сектору треба привести шуми.

Индустријска експлоатација шума дозвољена је само на подручју где је урађена шумска основа. Побољшањем начина газдовања и предузимањем мера, продуктивност привредних шума ће се знатно увећати и оне ће бити оспособљене за извршење бројних функција.

Грађевинско земљиште (јавно, остало и путно) заступљено је на око 3% површине општине према планираном стању, што је за (75-80%) више од садашње површине грађевинског земљишта. Иако је у планском периоду предвиђена стагнација демографског раста на нивоу Општине, повећање површине грађевинског земљишта, условљено је реализацијом следећих активности које ће допринети свеукупном развоју Општине Куршумлија:

- Изградња аутопута Е-80 Ниш-Приштина и реконструкцију и изградњу општинских путева. При изградњи и реконструкцији путева ће се проширити постојеће и успоставити одговарајуће регулационе ширине путева и изградити потребни пратећи путни објекти,
- Градња спортско-рекреативних комплекса, терена и објеката,
- Градња других јавних и инфраструктурних објеката,
- Изградња индустријских објеката и комплекса као и објеката услужних делатности,
- Градња објеката примарне пољопривреде, пре свега сточарских и живинарских фарми, рибњака и сл.,
- Изградња стамбених објеката због унутрашњих миграција становништва итд.

Грађевинско земљиште се приводи намени изградњом објеката или извођењем других радова у складу са прописима о планирању и уређењу простора, његова тржишна цена је предуслов за рационално коришћење и економски ефикасну локацију, а сама пропорционалност тржишне цене грађевинског земљишта и профитабилности у експлоатацији зависи од планиране намене, створених услова по питању уређења и тражње за изграђеним простором (стамбеним, пословним).

Овим Просторним планом обрађено је више области и обезбеђено довољно почетних основа за испуњење законских одредби у прописаним роковима датим за трансформацију и уређење система грађевинског земљишта, што ће омогућити организацију детаљног одређивања површина под јавним и осталим наменама, као и формирање рационално уређеног тржишта грађевинског земљишта.

Водно земљиште важан је развојни ресурс Општине Куршумлија. Ове површине се повећавају, због планираних хидроакмулација (Селова, Зебице и др.), регулација и уређивања водотокова у зонама насеља, градње мостова и других инфраструктурних објеката важних за водоснабдевање ширег подручја али и од хидроенергетског, привредног и туристичког значаја. Водно земљиште се углавном не одржава у законски прописаним условима. На њему се не поштује забрана изградње објеката (из које су изузети објекти који служе за водопривредне потребе) и забрана изградње комуналне и путне инфраструктуре у зонама санитарне водозаштите.

Остало земљиште чине површине јаруга и вододерина, камењара, каменолома и др.

2.1.2. ГРАНИЦЕ ГРАЂЕВИНСКИХ ПОДРУЧЈА НАСЕЉЕНИХ МЕСТА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ

Планира се задржавање постојећих граница грађевинског подручја насеља и ширење граница појединих грађевинских подручја у насељима, као и уз све главне саобраћајне правце у којима се предвиђа интензивнији територијални развој.

Принципи ширења грађевинског подручја се утврђују у односу на:

- планирану хијерархију насељских центара;
- планиране пословно-производне и услужне системе;
- развој мреже јавних служби;
- демографски развој, односно унутрашње миграције становништва;
- развој мрежа инфраструктурних система.
- планиране туристичке капацитете у зонама интензивног развоја туризма, као и појединачне туристичке и угоститељске објекте у другим насељима;

У грађевинско подручје се не укључују делови пољопривредног, шумског и водног земљишта, као ни коридори инфраструктуре и путева који кроз њих пролазе, у деловима у којима непосредно коришћење ових површина није у функцији насељских активности. Укључују су оне граничне пољопривредне и шумске површине у којима се налазе групе, заштићена водоизворишта и површине река и обала од посебног значаја за уређење.

2.2. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА

2.2.1. ПОЉОПРИВРЕДА

Основни потенцијали за унапређење стања у области пољопривреде одређују правце развоја и планска решења просторног развоја пољопривреде:

- природних услова која пружа могућност искоришћавања компаративних предности подручја општине Куршумлија у понуди широког асортимана квалитетних пољопривредно-прехранбених производа, а посебно органских пољопривредних производа;
- повољни агроколошки услови за развој ратарства и воћарства на већини брдских терена, посебно органске производње континенталног воћа, посебно старих, аутохтоних сорти;
- велике површине природних травњака, претежним делом ксерофилног флористичког састава, погодних за производњу сточних производа посебних и препознатљивих одлика квалитета;
- Могућности за развој широког спектра мањих производних програма који имају позитивне трендове тражње на тржишту, а до сада нису адекватно респектовани у развојној политици, као:
 - пчеларство;
 - производња и прерада козјег млека, са комплементарном производњом јарећег меса;
 - оснивање фарми за узгој кунџа, ћурака, гусака, патки и других рећих врста живине, укључених у тржишно атрактивне програме производње ексклузивне хране органског порекла.
 - повољни агроколошки услови планинских и делова брдских атара за плантажну проиводњу лековитог и ароматичног биља (лаванда, камилица, валеријана, мента, тимијан, босиљак и др);
 - значајни локални капацитети за индустријску прераду, складиштење и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа (овде се мисли на капацитете за прераду - две хладњаче капацитета 3000 т, 4 сушаре капацитета 50 т/24 час и др.)
 - могућности комбинованог коришћења пољопривредних и шумских површина у интегрисаном систему управљања (тј. управљање земљиштем на принципима агро-шумарства), посебно у планинским пределима.

Ово подручје делимично одликује и производња ексклузивне хране органског порекла (ТопПас-удружење за производњу здраве хране - око 60 домаћинстава, где укупно има: 19 ха малине, купине, вишње, шљиве). Ова производња је регулисана и законским сертификатима за органску производњу са сертификати БЦС из Немачке, што омогућује пласман ових производа и на тржиште ЕУ.

Остала планска решења и мере развоја пољопривредне производње обухватају:

- Планско подизање нових засада са квалитетним и продуктивним сортама,
- Производња јагодичастих воћа,
- Производња садница са заштићеним географским пореклом,
- Појачану контролу производње садног материјала,
- Економске мере за развој воћарске производње,
- Унапређење расног састава у сточарству,
- Унапређење исхране употребом силаже, сенаже и концентрованог хранива,
- Кредитирање регистрованих пољопривредних произвођача,
- Унапређење рада удружења из области сточарства,
- Подизање прерадних капацитета са могућношћу финалне производње,
- Организација органске производње на већим површинама и већем броју јединица или домаћинстава.

2.2.2. ШУМЕ

Планским мерама тежи се успостављању газдовања шумским ресурсима које је заснивано на општенаменском дефинисању шумског простора у функционалном смислу, што захтева промену односа друштва према шумским ресурсима. Стратешке одреднице које указују на оптимална и друштвено прихватљива планска усмерења у погледу заштите и коришћења шума, у већини случајева имају задатак да ускладе полифункционалну улогу шума, уз поштовање смреница одрживог развоја. Полифункционална улога шума се огледа у повезаности шума са другим делатностима као што су индустрија, инфраструктура, туризам, лов итд.

Основне мере - За очување, побољшање садашњег стања и повећања површина под шумама потребно је спроводити:

- Рационално и обновљиво коришћење укупних производних потенцијала шума,
- Повећање укупне обраслости и попуњавање недовољно обраслих површина,
- Нега постојећих састојина интензивирањем шумско-узгојних радова,
- Чување шума од бесправног коришћења и заузимања,
- Забрана пашарења на површинама где је процес обнављања у току, и у шумским културама (према плану гајења шума),
- Праћење евентуалних појава сушења шума и биљних болести и благовремено обавештавање специјалистичке службе која ће поставити дијагнозу и прописати адекватне мере сузбијања,
- Прогнозу појаве штетних инсеката и болести,
- Развијање и унапређивање извештајне и дијагнозно-прогнозне службе,
- Стручно оспособљавање особља за препознавање економских штета,
- Довођење у ред сечишта, санирање ветролома и снеголома, односно потенцијалних жаришта сипаца поткорњака и других секундарних инсеката,
- Заштита подмладка од дивљачи (посебно је важна у деградираним састојинама),
- Контролисано коришћење шумских плодова и лековитог биља (према досадашњем искуству очекивано коришћење осталих шумских производа је: печурке 87 t/год., лековито биље 121,3 t/год.; и шумски плодови 97 t/год.),
- Без обзира на власништво успоставити јединствени и исти статус за целокупно шумско подручје,
- Компензације од стране државе власницима шума или корисницима за штете услед ограничења у коришћењу шума, поготову на заштићеним подручјима,
- Усклађивање општих и посебних шумских основа и програма газдовања шумама и планираног развоја туризма, водопривреде (антиерозивне заштите постојећих и планираних водоакумулација), као и са режимима заштите природних и непокретних културних добара.
- Одржавање постојеће мреже шумских путева и изградњу нових, у циљу функционалнијег управљања шумским ресурсима.

Планске активности повећања шумовитости на подручју општине спроводиће се првенствено пошумљавањем земљишта на стрмим падинама угрожених ерозијом, посебно у сливовима постојећих и планираних водоакумулација,

те на површинама слабијих продуктивних потенцијала, такође спровођењем забране трајног смањивања површина под шумама и повећањем укупног шумског фонда, као и удела државног власништва у шумама у Републици Србији, а нарочито у шумама с посебном наменом. Пошумљавање треба извршавати аутохтоним врстама.

Заштита шума на територији општине Куршумлија трајан је и основни задатак у оквиру обављања редовне делатности унапређивања стања, неге и заштите шума и остваривање се спровођењем следећих мера попут:

- Спречавања незаконите сече најрепрезентативнијих примерака дендро-флоре (букве, борова, јасена, храстова итд.)
- Контроле последица које могу настати реализацијом новог саобраћајног коридора (ауто-пут Ниш-Приштина),
- Снимања, праћења појеве сушења по степену, интензитету и правцу ширења,
- Контроле ефеката на хабитус и еколошку амплитуду биљних врста услед извођења планираних хидротехничких објеката (хидроакумулација „Селова“, мини хидро-електране и сл.), због интеракција на релацији педосеквенце - воде - вегетационо-флорни састав,
- Противпожарне заштите,
- Забране непланске градње на шумским комплексима,
- Мониторинга штеточина ентомолошког и фитопатолошког порекла ради утврђивања мера заштите у условима деградације,
- Развијања и унапређивања извештајне и дијагнозно-прогнозне службе,
- Довођења у ред сечишта, санирање ветролома и снеголома, односно места која би могла да послуже као погодна локација за појаву инсекатских жаришта,
- Заштите подмлатка китњака од дивљачи,
- Уређивања површина за одмор и рекреацију – обележавањем праваца кретања, уређивањем ливада унутар шумских комплекса, изградњом неопходне инфраструктуре,
- Унапређивања научно-истраживачког рада на здравственом стању шумских екосистема, истраживању биодиверзитета, еколошких и развојно-производних карактеристика типова шума и др.

Антиерозивна заштита оствариће се применом биолошких мера (пошумљавање и затрављивање), биотехничких мера (плетери и зидићи против спирања) и техничких мера (габионске преграде и прагови у циљу стабилизације терена и заустављања вученог наноса) на површинама и локалитетима које угрожава средња, ексцесивна и јака ерозија, посебно у сливовима и подручјима укрштања река (Штавска, Проломска, Требњска, Равношортска, Бањска, Грабовничка, Спаначка, Топлица, Ранковица, Косаница и сл.) и постојећих и планираних водоакумулација.

На планском подручју најзаступљеније су букове и мешовите букове шумске целине које се сврставају у V степен према угрожености од пожара. Поред њих значајнији удео у шумском земљишту општине Куршумлија имају и шикаре и шибљаци (VI степен угрожености), храстове и грабове шуме (IV степен угрожености), као и четинарске и мешовите четинарске шуме (I, II и III степен угрожености). У циљу заштите од пожара планира се одржавање постојећих и планирање нових шумских путева.

У односу на одрживо газовање ловним подручјима обухваћеним овим планом неопходно је спроводити:

- Поспешивање развоја ловног туризма на планини Соколовици јер се налази у непосредној близини туристичких атрактивних локалитета Пролом Бање и Ђаволје вароши.
- Изградњу ловних објеката за смештај потенцијалних гостију као и опремање ловишта потребним ловно-техничким објектима,
- Постизање оптималног броја, густине и квалитета гајених врста дивљачи, селкцијом и праћењем стања на ловним подручјима,
- Активним маркетинг кампањама допунити постојећу туристичку понуду, приказивањем ловних потенцијала подручја,
- Остваривање сарадње са корисницима суседних ловишта у циљу спровођења јединствених мера газдовања ловиштем, посебно када је у питању организован одстрел предатора, отварање ловне сезоне, установљавање резервата и друге активности,
- Остваривање сарадње са ветеринарском станицом у Куршумлији у циљу редовне контроле здравственог стања дивљачи,
- Техничко уређење приобаља и обogaћивање рибљим врстама уз означавање акваторије на којима је риболов дозвољен и уношење у брошуре туристичке понуде.

2.2.3. ХИДРОЛОШКИ И ХИДРОГЕОЛОШКИ РЕСУРСИ

У области хидролошких и хидрогелеошких ресурса планска решења просторног развоја планирају се кроз следеће мере:

МЕРА 1: ИЗРАДА И ВОЂЕЊЕ КАТАСТРА ИЗВОРА ЗАГАЂИВАЊА

Заштита површинских вода, односно водотокова на територији општине Куршумлија је неопходна с обзиром на транзитност загађења која се рефлектује не само на квалитет, односно прописану класу вода, већ и на квалитет подземних вода.

Додатна оптерећења, у смислу загађивања вода плитких издани збијеног типа, представљају и природна повећања концентрације појединих микроелемената услед распрострањених минералних појава.

На подручју општине се не води катастар извора загађивања, што је предуслов за контролу и успостављање жељеног стања квалитета вода, али и ублажавање последица ексцесних појава. Због тога би дефинисање рањивости хидрогеолошке средине била веома значајна.

МЕРА 2: ИЗРАДА КАРТЕ РАЊИВОСТИ ХИДРОГЕОЛОШКЕ СРЕДИНЕ

Рањивост хидрогеолошке средине представља скуп битних хидрогеолошких карактеристика које одређују могућност слободног загађења услед човекових активности, и истовремено ограничавају намену површина у просторном плану.

Рањивост хидрогеолошке средине зависи од:

- времена проводности инфилтриране воде и загађивача;
- релативне количине загађивача која може да обогати подземне воде;
- капацитета самопречишћавања геолошке средине кроз коју филтрира вода са загађивачем.

Релативну рањивост одређује ефективност хидролошке везе подземних, и пре свега изданих вода, односно и површине тла. Значи, уколико је већа водоносност издани, утолико је израженија и рањивост хидрогеолошке средине, јер ће се већа количина загађивача и за краће време наћи у њој. Време кретања, капацитет самопречишћавања и количина загађивача представљају функцију следећих карактеристика геолошке/ хидрогеолошке средине било ког подручја:

- повлатни слој који прекрива изданске воде;
- зона и начин прихрањивања;
- дебљина незасићене, надизданске зоне кроз коју се креће загађење.

Рањивост хидрогеолошке средине се исказује описно као екстремна/изузетна (Е), висока (В), умерена (У) или ниска (Н), а до ове поделе дошло се на основу хидрогеолошких услова средине, односно параметара водоносности.

За територију општине Куршумлија, с обзиром на изузетну откривеност седимената и развијену порозност, треба урадити карту рањивости хидрогеолошке средине, како би могло да се управља јединствено на нивоу интегралног система али и планира намена површина у складу са могућностима хидрогеолошке средине.

МЕРА 3: МОНИТОРИНГ

Студија праћења/мониторинга представља једну од етапа хидро(гео)лошких истраживања за потребе просторног планирања и на њеној основи се развија даље управљање површинским и подземним водама у просторним плановима.

Програм мониторинга има циљ обезбеђивања података за успостављање информационог система, и због тога је неопходно:

- елементе праћења јасно идентификовати;
- омогућити транспарентност и обновљивост успостављене стратегије;
- успоставити јасан концепт дефинисања хидрогеолошке средине и заступљених издани;
- успоставити одговарајући план прикупљања, бележења и анализе узорака/података;
- коректно архивирати и иновирати податке како би интерпретација била једноставна и у форми периодичних извештаја.

Мониторинг хидро(гео)лошке средине за потребе просторног планирања представља стратегијски мониторинг који омогућава усклађено управљање више заинтересованих корисника површинских и подземних вода, а и простора.

МЕРА 4: ИНТЕГРАЦИЈА ТРАЈНОГ КОРИШЋЕЊА, ЗАШТИТЕ ВОДА И УПРАВЉАЊЕ

Дугорочно коришћење површинских и подземних вода уз очување квалитета и количина колико је то могуће, представљају неке од циљева управљања поред низа других. Најједноставнији и најефективнији начин интеграције различитих аспеката управљања водама, које представљају и део различитих система (водопривредног, комуналног,...) јесте управљање кроз просторно планирање на свим нивоима просторних планова.

"Предвиђени развој водопривреде Србије, који карактерише развој све сложенијих водопривредних система и све сложеније интегрално управљање водама, не може се реализовати без оперативног водопривредног информационог система (ВИСС)(ВОС, 1996)".

"Структура ВИСС-а дефинисана је на основу функција и категорија логички повезаних информација. Категоризација информација извршена је на основу дефинисаних група функција. Пет основних функција ВИСС-а су:

1. Праћење и процена природних и изграђених ресурса.
2. Планирање, стратешко управљање и пројектовање водопривредних система и објеката.
3. Оперативно управљање објектима и системима, управљање у ванредним ситуацијама.
4. Административно-управно управљање водопривредом.
5. Управљање развојем и оперативним радом ВИСС (ВОС, 1996)".

Управљање подземним водама би морало да се остварује пре свега на нивоу просторних планова, који не би требало да само инкорпорирају ставове из ВОС, већ да с обзиром на главне компоненте подземних вода имају решење које уважава чињенице:

- површинско зонирање хидрогеолошких средина према рањивости и могућностима намене;
- обезбеђивање будућих, потенцијалних локација изворишта за водоснабдевање;
- економски аспект вредновања при одређивању намене површина;
- интеграција података о хидрогеолошким срединама и подземним водама у ГИС;
- Усклађивање хидрогеолошких истраживања у просторном планирању са ИСО 9000 стандардом.²

2.3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ, ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА И МРЕЖА НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ

2.3.1. СТАНОВНИШТВО

Демографски развој подручја треба да се заснива на квантитативним (у смислу смањења и заустављања смањења броја становника) и квалитативним променама демографског потенцијала (равномеран развој становништва, побољшање неповољне старосне и образовне структуре, стимулисање позитивних миграција младог и образовног становништва и сл.).

Као основно полазиште при кретању концепције демографског развоја планског подручја, треба бити покретање привредних активности што последично доводи до нових радних места што може бити покретач позитивних миграционих кретања и то претежно младог и образовног становништва. Као последица ових процеса произилази пораст стопе наталитета и природног прираштаја, односно пораст броја становника. У складу са претходним, мере планираног привредног раста треба усмерити кроз подстицање привредног развоја по насељима где се истовремено

² ЛИТЕРАТУРА

- **Димитријевић М.** (1995): Геологија Југославије; Геоинститут, Вагех, Београд.
- **Група аутора** (1980): ОГК лист Куршумлија (К 34-31) са тумачем; Савезни геолошки завод, Београд.
- **Група аутора** (1982): ОГК лист Подујево (К 34-43) са тумачем; Савезни геолошки завод, Београд.
- **Карамата С, Мијовић Д.** ур (2005): инвентар објеката геонаслеђа Србије; Завод за заштиту природе Србије, Београд
- **Нацрт Просторног плана Републике Србије** (2010-2014-2021); Министарство животне средине и просторног планирања, Београд
- **Сикошек Б.** (1994): Сеизмотектонска и сеизмолошка карта Србије; Димитријевић М. ур (1994): Геолошки атлас Србије 1:2000 000; Министарство за заштиту природних богатстава и животне средине РС, Београд
- **Филиповић Б, Крунић О** (2005): Регионална хидрогеологија Србије; Рударско-геолошки факултет, Београд.
- **Водопривредна основа Републике Србије; Службени гласник РС, бр 11/2002**

сагледавају изразито неповољне тенденције и у демографском и у привредном развоју. Приоритет би био развој локалних центара, будући да се на овај начин позитивно утиче на шире подручје под утицајем датих центара.

За постизање демографског развоја и демографске ревитализације на територији општине Куршумлија, битна је помоћ државе мерама популационе политике, које би ишле у смеру осавремењавања пољопривредне производње, развоја сектора малих и средњих предузећа и предузетника у сектору пољопривреде, агро-индустрије, трговине и занатства.

Пројекција становништва - У току планског периода може се очекивати даљи наставак свих започетих тенденција и трендова, нарочито оних који су карактеристични за међупописни период 1991.-2002.год., а који се наставио и у периоду 2002.- 2011.год. Уколико се настави постојећи тренд, при чему се могу очекивати негативне стопе природног прираштаја и миграционих кретања, а уз претпоставку даљег старења становништва, може се очекивати наставак смањења укупног становништвана подручју општине Куршумлија.

Приликом израде пројекције становништва примењена је хипотеза о морталитету да ће се смртност задржати на нивоу између два последња пописа. Хипотеза о укупном фертилитету заснива се на претпоставци да се стопа укупног фертилитета неће мењати и да ће се кретати на нивоу годишње стопе за период 2002.-2011.година. Миграциона кретања зависе од низа друштвено-економских фактора, од којих неки стимулишу, а неки дестимулишу миграције, тако да је њихово кретање веома тешко предвидети.

Применом методе настављања тренда кретања становништва 2002.-2011., пројекција је да ће 2020. године на подручју општине Куршумлија живети 18.000 становника, што представља смањење за 5,4% у односу на попис 2011. године.

Табела 2.2 Пројекција становништва

Подручје	2002.	2011.	Пројекција		Промена 2011-2020.			
			2015.	2020.	Укупно	Стопа %	Просечан годишњи раст	Индекс 2020/2011.
Општина Куршумлија	21.608	19.011	18.500	18.000	-1.011	-5,4	-112	94,7
Куршумлија градско насеље	13.639	12.866	12.500	12.700	-166	-1,3	-18	98,7
Куршумлијска Бања градско насеље	151	103	100	90	-13	-12,7	-2	87,4
Куршумлија остала насеља	7.818	6.042	5.900	5.210	-832	-13,8	-93	86,2

Пројекцијом се предвиђа пад броја становника на нивоу општине као и у насељима ван градског центра, док у самом граду требало би да се осети најмањи пад становника, који би од 2015. године почео да се коригује.

2.3.2. ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

Према принципима одрживог привредног развоја, основни критеријуми за избор приоритета развоја су: 1) повећање запослености, бруто домаћег производа и спољнотрговинског биланса; 2) усклађеност са просторно-еколошким капацитетима локалне средине; 3) допринос равномернијем размештају активности; 4) енергетска ефикасност; 5) степен коришћења обновљивих и необновљивих извора природних ресурса; 6) повећање удела технолошких и еколошки ефикаснијих и иновативнијих грана; 7) коришћење изграђених и опремљених локација, смањење трошкова путовања запослених и експлоатационих трошкова локалитета; и др. Основна развојна одређења су:

- **Промена привредне структуре** кроз: реструктурирање постојеће привреде кроз завршетак процеса приватизације и отварање нових МСП; специјализацију привредне структуре – од примарне до фазе финализације производа на основу одрживог коришћења природног потенцијала (производња, откуп, складиштење и прерада пољопривредних производа; шумарства и прераде дрвне масе, откупа, складиштења и прераде биља, шумских плодова; развој туризма и специјализованих видова туристичке понуде (планински, еко, сеоски, спортско-рекреативни, и др.) и нових садржаја (угоститељски, смештајни, прометни, сервисни, едукативни и др.); развој услужног сектора – од услуга највишег нивоа (информатичке, пословне, банкарске, финансијске, послови са некретностима, инжењерске, консалтинг, транспортне, складишне, сервисне и др.), преко услуга приватно - јавног партнерства у разним областима (културним, угоститељско-туристичким, прометним и др.), до услуга за свакодневне потребе становништва и других корисника простора и

- **Промена стратегије финансирања** кроз: обухватање и активирање целокупног економског потенцијала - јавног, приватног и личног, и ангажовање формалног (локална и средства инвеститора, средства Републике и др.) и неформалног финансијског потенцијала. (сиво тржиште, дознаке из иностранства, штедња "у кући").
- **Развој области и грана од изразитог значаја на повећање запослености и бруто домаћег производа и кластерско удруживање на нивоу Општине** (пољопривреде – туризма – индустрије – образовања – финансијских - прометних и других институција) у циљу повећања привредне конкурентности и равномернијег развоја планске територије, као и на регионалном нивоу;
- **Интензиван развој туризма** кроз развој туристичких производа и пројектата који би допринели модернизацији постојећих и изградњи нових туристичко-рекреативних комплекса, што би последично довело до побољшања стандарда и запослености локалног становништва, истовремено подстицајући развој пољопривреде и подизање атрактивности Општине за инвестирање и побољшање демографске структуре;
- **Развој руралног подручја** - поштовањем специфичности и функција појединих делова руралног подручја у погледу могућности: развоја пољопривредне производње у складу са пољопривредном рејонизацијом (ратарске, повртарске, воћарске и различитих видова сточарске, органске производње) и прераде; експлоатације и прераде дрвне масе и пратећих шумских производа (лековито биље, гљиве, и др.); развоја туризма и очувања културних и природних вредности.

2.3.3. МРЕЖА НАСЕЉА

С обзиром на уочене повољности, а пре свега, недостатке у организацији и функционисању постојеће мреже насеља, концепт развоја представља **избор типова развоја, као и довођење у везу развојних циљева са развојним ограничењима** - ближе се одређује положај центара, одређује начин њиховог избора и услови за обрзовање, развија мрежа одговарајућих намена и садржаја, сагласно основном концепту мреже насеља и одређују се критеријуми за просторни размештај.

Концептом развоја мреже, омогућено је степеновање у усложњавању у циљу њеног сталног развоја, кроз различите нивое функционисања, тј. развоја насељских садржаја.

Полазишта за уобличавање планског концепта развоја мреже насеља општине Куршумлија успостављена су на начелима:

- интегралног третмана насеља на подручју Општине, чиме се стварају услови за превазилажење неповезаности у функционисању система мреже насеља и омогућава подизање нивоа функционисања појединих гравитационих подручја,
- прожимања насеља кроз уочавање тзв. „преклопних зона“ између појединих целина у Општини,
- заснивање концепта на „продорима“ развојних трајекторија (тачака, потеза и зона), имајући у виду ресурсе и потенцијале саобраћаја, природних услова, створених услова (капацитета привредне и друштвене инфраструктуре, туристичких капацитета, итд.).

Постојећи начин функционисања насељске мреже места Куршумлија, у складу са уоченим особеностима (концентрација становништва, садржаја и активности у општинском средишту, његов успорен и неповезан раст), затворен и једносмеран систем функционисања (усмерен на средиште градског насеља), представља, у основи, **изразиту моноцентричну структуру** мреже, већ успостављену на подручју Општине.

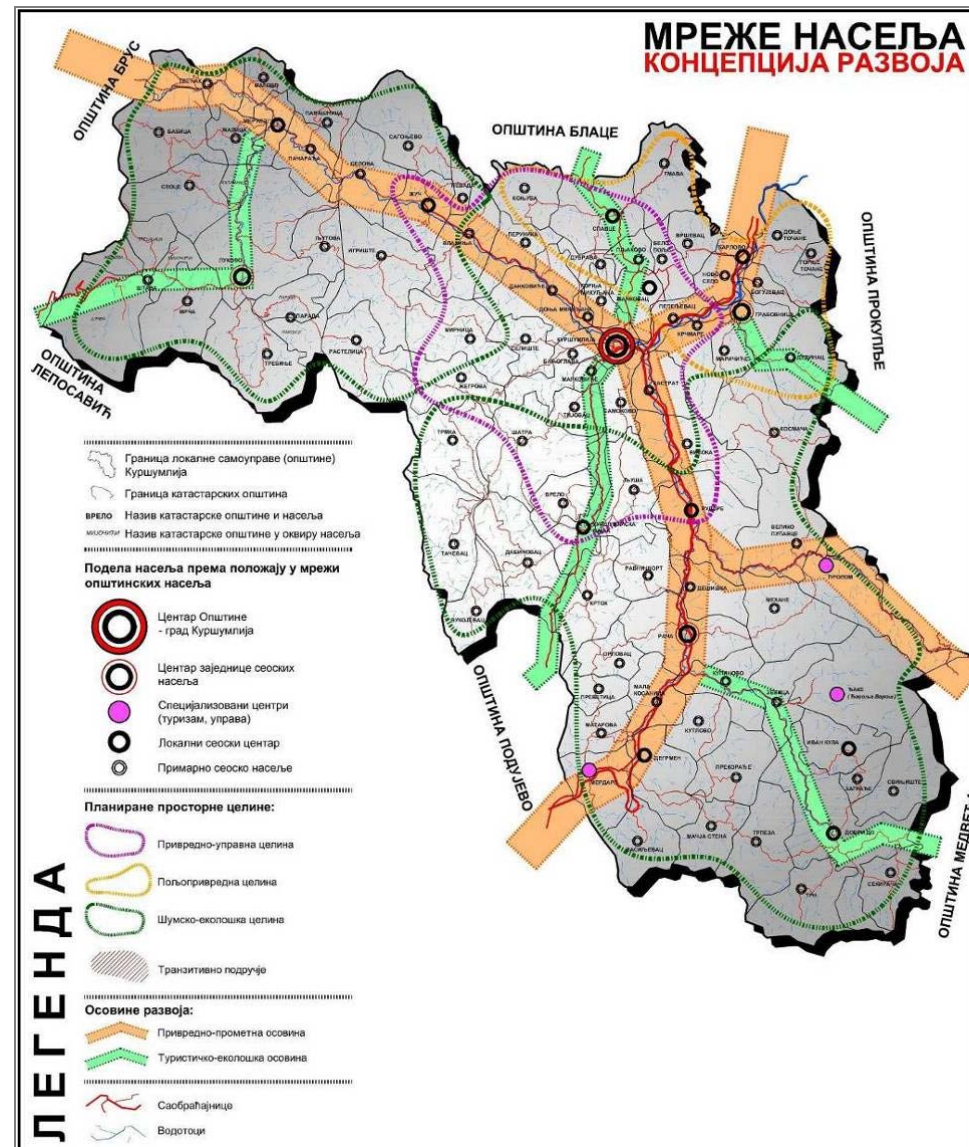
На основу постојећег стања, а у циљу превазилажења датог ограничења, потребно је створити услове за полицентрични развој. Први корак јесте уочавање **засебних целина**, као будућих носилаца развоја:

- **Средишња целина** са средиштем у граду Куршумлији. Ово је једина целина са потпуно образованим средиштем и подручјем од утицаја. Њу одликује развој свих града привреде, као и развијене јавне службе у граду Куршумлији. Положај Куршумлијске и Пролом бање у у ободном делу ове целине пружа могућност што уједначенијег развоја;
- **Западна целина** (област Горње Топлице) са средиштем у селу Луково. Дата целина је има изваредне могућности за развој шумарства, еколошки усмереног туризма, енергетике и одрживе пољопривреде;
- **Јужна целина** (област Косанице) са средиштем у насељу Рача је јасно заокружена. И ова целина има изваредне могућности за развој шумарства, еколошки усмереног туризма и енергетике, а велика предност дате целине је пролазак магистралне саобраћајнице;
- **Североисточна целина** са средиштем у селу Грабовница. Дату целину одликују повољни услови за развој пољопривреде засноване на ратарству и воћарству. Неразвијеност Грабовнице и близина града Куршумлије донекле

ономогућава стварање јасне зоне утицаја и развој дате целине као заокружене. Стога су многа насеља која припадају овој целини под непосредним утицајем града Куршумлије.

Концепт развоја би у почетној фази требао покренути превазилажење проблема у функционисању и разликама у развоју данашње мреже насеља општине Куршумлија. Он представља полицентричан модел развоја, који уједно представља и одређујући концепт развоја мреже насеља на подручју општине.

Слика 2.2.: Концепција развоја мреже насеља у општини Куршумлија

Као основ полицентричног развоја, посматрано глобално на нивоу Општине, може послужити диференцијација напред наведених целина како у погледу развијености, тако и структури центара. Главни магистрални и регионални правци који повезују ове области представљају тзв. „**осовине развоја**“. Уочавају су две осовине, које иду правцима север-југ и исток-запад и стварају „крст“ у самом граду Куршумлији. Краци „крста“ нису једнаки, тј. више су развијени краци у правцу југа и запада. Поред тога постоји неколико мањих осовина, везаних за умрежавање самих целина међусобно.

Осовине се могу третирати као „полови“ развоја у односу на целину којој припада општинско средиште. Подизање степена централитета постојећих насељских центара у оквиру сваке појединачне области основ је за њихово прво комплементарно, а потом и сложеније међусобно повезивање.

Највећи недостатак описаног развоја мреже јесте данас ретка насељска структура и непостојање јачих сеоских центара. Основна тешкоћа ових делова општине је уситњеност подручја на више мањих области, доминација града Куршумлије и

лоша међусобна повезаност насеља. Да би се претходна концепција унапредила неопходно је тежити за што потпунијом децентрализацијом, уз неопходан услов бољег сабраћајног повезивања. Она би се спровела јачањем и локалних центара. Највећи потенцијал за јачање централно усмерених садржаја и делатности и развој у целовите локалне центре имају села Жуч, Спанце, Рударе, Мердаре, Добри До и Барлово, која су и данас нешто развијенија и боље опремљена датим наменама него околна села.

Слично претходно потребно је даље подстаћи развој села са посебним наменама и већ образованим идентитетом. Ту се првенственио мисли на туристичка насеља - Пролом (бању), Куршумлијску Бању и Ђаке (са Ђавољом Вароши).

2.3.3.1. Модел развоја

Већ је напоменуто да је на простору општине Куршумлија, просторно посматрано, постоји **моноцентричан систем** насељске мреже, чију окосницу чини општински центар - градско насеље Куршумлија. Степен централитета града Куршумлије је израженији у односу на многе друге општине са сличним одликама (број становника, величина средишта општине, ниво развијености). На то, пре свега, указује чињеница да у општинском центру живи око 63% становништва општине (попис 2002. године), што је још наглашеније ако се зна да је општина једна од пространијих у Републици.

Поред града постоје и три релативно равномерно распоређена центра заједнице насеља - Луково, Рача и Грабовница. И поред значаја у мрежи насеља општине дата три насеља деценијама бележе опадање броја становника, а бројни показатељи говори о њиховој слабој развијености (исподпросечна величина насеља, удео пољопривредног становништва, стање путне мреже ка околним насељима, веома скромна насељска привреда).

Разлог оваквом развоју треба тражити пре свега у вишедеценијском развоју бивше Југославије који се углавном заснивао на давању предности развоја градских средина и општинских центара. Разбијен вид села куршумлијског краја и величина општине (једна од највећих у Србији) додатно су појачали раскорак између града и његовог сеоског окружења.

Модел полицентричног развоја

Сви досад поменути разлози, као и степен достигнутог развоја већ успостављене мреже насеља на подручју општине, упућују на одређење да почетни корак у унапређењу мреже подржи већ успостављени просторни систем, односно, да се омогући даљи непрекинути развој полицентричног система мреже насеља кроз:

Јачање и диференцијацију постојећих насељских центара који могу да остваре противтежу поларизационим утицајима Куршумлије, да омогуће рационалну просторну организацију привредних веза у мрежи центара и да подстакну развој околних насеља. Тиме се стварају услови за успостављање чвршћих веза између самих центара и насеља која се око њих групишу. То, даље, подразумева подизање степена централитета појединих делатности и садржаја у оквиру насеља, значајније афирмисање природних и створених вредности и могућности простора општине, успостављање чвршћих веза са припадајућим насељима и центрима у окружењу, даљи развој одговарајућих видова друштвене инфраструктуре, јачу профилацију центара, боље међунасељско повезивање, итд.

Критеријум за избор центара и њихову хијерархију у мрежи, одређује, пре свега, досадашњи степен развоја, могућност ефикасног покретања природних и створених вредности, добра саобраћајна повезаност са суседним центрима и околним насељима, број становника у оквиру центара и непосредног гравитационог подручја, демографска структура становништва, итд.

Њихов положај у систему насеља омогућава образовање више различитих просторних целина, које, у зависности од услова будућег развоја могу да развијају сопствене предности у односу на шире окружење, па и изван граница општине.

У том смислу, у почетном кораку развијају се следећи центри:

1. Даље јачање Куршумлије као општинског центра, кроз развој широког спектра намена, делатности и садржаја, како у домену јавних служби, тако и кроз јачање привреде. Такође, пожељно је јачање централитета Куршумлије кроз развој делатности од регионалног значаја, с обзиром на постојање значајних привредних ресурса и развој важних саобраћајних комуникација, чиме би се учврстила и његова позиција у регији и подигао значај у систему насеља Топличког округа, па и шире у окружењу. Осим поменутих повољности, потенцијал за развој Куршумлије као средишта општине представља и могућност даљег демографског раста;
2. Даље јачање централитета, односно изразитије образовање центра и учвршћивање положаја у систему насеља, насеља Луково (са Луковском бањом), које после Куршумлије, представља најзначајнији центар (пол развоја)

општине, за читаво западно подручје општине, које је свој утицај проширило и изван граница општине. С обзиром на развијене туристичке делатности, и постојање развијене мреже јавних служби, као развој других делатности (услугне и комерцијалне активности, функције спорта и рекреације, итд.), насеље има услове да прерасте у значајнији пол развоја општине и покретач развоја за датом насељу зависна села: Мрче, Штаву, Требиње, Параду, Сеоце, Растелицу и Љутову. Како се потапањем и расељавањем Мерђеца губи место окупљања за северозападни део општине Луково ће проширити своју зону непосредног утицаја и на насеља у овом делу Топлице: Магово, Трећак, Жалицу, Бабицу и Певашницу;

3. Даље јачање централитета Раче за насеља у јужном делу подручја општине, чиме би се успоставиле чвршће везе на нивоу гравитационе зоне овог центра. Посебна предност Раче, као саобраћајног чворишта, треба искористити за развој делатности привреде везане за саобраћај, али и за шумарство и обраду дрвета, чиме је област Косанице веома богата. Посебну пажњу потребно је посветити унапређењу веза измеђ Раче и њој непосредно подређених села: Орловца, Преветице, Мале Косанице, Кутлова, Зебица, Купинова, Механа, Дешишке и Равног Шорта;
4. Јачање садашњег центра заједнице насеља Грабовница је неопходно како би се дато насеље у потпуности остварило као центар заједнице села. За дати развој пожељно је коришћење за ниво општине развијеног пољопривредног залеђа, будући да су насеља у окружењу Грабовнице у плодној долини Топлице и на најнижој надморској висини у општини.

Истовремено са развојем поменутих центара заједнице насеља, предвиђа се и јачање насеља која у овом тренутку имају статус локалних и специјализованих центара, нарочито оних на важнијим саобраћајницама, као и оних који имају релативно задовољавајући демографски потенцијал и развијеност јавних, а нарочито, привредних или других намена посебног вида.

У том смислу предвиђа се подизање нивоа функционисања и јачање централитета насеља:

- Куршумлијска бања је и локални центар за део општине југозападно од града и туристичко бањско одређиште, које је поново потребно покренути из данас незавидног стања. Управо развој туризма са њему сагласним делатностима и садржајима везаним, пре свега, за природу и екологију (шумарство, самупљање лековитог биља и шумских плодова, одржива пољопривреда и сл.) дају могућност развоја овог бањског лечилишта и њему подређених села: Трмке, Шатре, Љуше, Врела, Кртока, Дабиновца, Тачевца и Вукојевца;
- Пролом (бања), као насеље специјализовано за туризам (нарочито бањски и рекреативни), и поред непостојања зависне зоне, има изванредне могућности за будући развој везан и за унапређење постојеће туристичке привреде, као и развој околног подручја Радана. Планирани развој планине Радан управо би Пролом бањи омогућио боље умрежавање у туристичку понуду Србије;
- Жуч као локални центар за насеља Влахиња, Невада, Игриште, Сагоњево и Селова., са релативно развијеним средиштем насеља на нивоу општине, нуди изванредне могућности за развој привреде засноване на шумарству и обради дрвета. Добро усмереним развојем Жуч и њему зависна насеља би постала својеврсне „испоставе“ града Куршумлије на пољу шумске и дрвопрерађивачке привреде;
- Слично претходном сличну улогу у јужном делу општине би требало понети и село Добри До, које је локални центар за насеља: Трпеза, Трн и Секирача. Унапређење путне везе са општином Медвеђа преко Доброг Дола било додатни подстрек развоју овог дела општине и унапређењу локалне привреде;
- Насеља Дегрмен и Мердаре са својим међусобно повезаним управим и другим јавним службама, чине окосницу крајње јужног дела општине и средиште за околна села: Матарова, Прекорађе, Васиљевац, Мачја Стена. Основу будућег развоја овог дела општине треба тражити у повезивању природних погодности и прометног положаја на данашњој магистраном правцу, где се у будућности предвиђа изградња аутопута;
- Попут претходног „двојног“ утицаја на околним сличан случај се може увидети и у случају села Иван Кула и Ђаке са зависим селима Заграђе и Свињиште. Овај део општине Куршумлија поседује изванредне могућности за развој еколошки усмереног туризма, у основи везаног за постојање природних и створених реткости (Ђавоља Варош и остаци средњовековне Иван Куле), који би се додатно могао проширити на сеоски, етно- и еко-туризам;
- Насеља Спанце, Рударе, Барлово развијаће се као услужно-привредни центри локалног значаја у непосредној околини града Куршумлије. Управо обновом и осаврењавањем градске привреде дата насеља ће постати места њене експланзије, где би се посебним мерама дало првенство развоју „мале привреде“ везане за развијено пољопривредно окружење и ослоњену на релативно добру саобраћајну мрежу.

2.3.4. ОРГАНИЗАЦИЈА ЈАВНИХ СЛУЖБИ

2.3.4.1. Општа оцена опремљености и општи концепт планирања јавних служби на територији општине Куршумлија

Општа карактеристика развијености јавних служби општине Куршумлија је релативно добра развијеност мреже и велика дисперзија објеката (имајући у виду велику територију општине), али и непокривеност малих насеља примарним сервисима. Оваквој развијености мреже примарних сервиса највише је допринела (не)развијеност мреже насеља и њихова величинска структура – односно веома велики број дисперзованих, уситњених насеља са малим бројем становника. Ситуацију погоршава сталан тренд опадања броја становника, негативан природни прираштај и необнављање становништва.

У мрежи насељ најбољу опремљеност јавним службама има општинско седиште, насеље градског типа Куршумлија. Мрежа објеката образовања је веома дисперзована и нерационална у односу на број деце корисника и тренд депопулације у општини, а релативно дисперзована је и мрежа објеката културе, док су заједно веома слабо искоришћене. Објекти здравства су знатно мање заступљени, а мрежа објеката деље заштите готово и да не постоји, будући да постоји само у насељу Куршумлија. У општинском седишту постоји и Центар за социјални рад, док других објеката социјалне заштите нема. Мрежа објеката културе у односу на број објеката је веома дисперзована, али у односу на квалитет, опремљеност и бонитет објеката ниво је знатно нижи.

Насеље Куршумлија је средње развијен полифункционални центар локалног и делом регионалног значаја, без изражене доминације једне или групе функција. Остала насеља су сеоска, углавном монофункционална, пољопривредна или мешовита, с изузетком 3 бање: Куршумлијске, Пролом и Луковске бање, које без обзира на релативно мали број сталног становништва имају развијене непољопривредне функције, посебно специјализоване здравствене услуге и туризам. Комплементарно туризму у њима треба развијати здравствене, културно-образовне делатности и делатности деље заштите. Планском акцијом и планским мерама подржати одређене предиспозиције ових насеља да постану микроразвојни центри. Микроразвојна језгра треба да добију улогу центра функционалне децентрализације општине. Њиховим развојем обезбедила би се уравнотеженост размештаја становништва и ефикаснија и усклађенија организација јавних служби са потребама и интересима локалне заједнице. Будућа мрежа јавних служби треба да се заснива на дефинисаном функционалном прагу који ће успоставити баланс између потреба за бољом опремљеношћу насеља у дисперзији, одговарајуће доступности и и рационалне организације.

Релативно богату основу мреже у функцији *културе*, која је лошег бонитета треба подржати мерама реконструкције, ревитализације и обогаћивањем програма активности. У састав овога треба да уђе и мрежа бројних верских објеката са културним, историјским и амбијенталним вредностима. Верски објекти су у далеко највећој дисперзији и заступљени су у практично сваком насељу.

Предуслов за оживљавање сектора културе, намењеном локалном становништву али и који може бити пратећи туризму, јесте и добра саобраћајна повезаност и опремљеност на локалном нивоу, чиме би се обезбедила боља доступност ових садржаја.

Јавне службе морају бити организоване тако да буду комплементарне и компатибилне са јавним службама Топличког округа, али и да у потпуности задовоље потребе свог становништва. Обавезне јавне службе по правилу треба да буду доступне свим грађанима по приближно једнаким условима. То се посебно односи на организацију основног образовања, опште здравствене заштите и предшколске установе. Стога је у будућности неопходно планским мерама рационализовати мрежу основних школа, посебно у депопулационим подручјима, у складу са захтевима локалне заједнице. Једна од опција развоја је затварање или гашење сеоских четвороразредних школа, које треба да буде компензовано побољшањем доступности ученицима школе у Куршумлији или насељима – сеоским центрима (организација аутобуског саобраћаја за ученике, субвенције у цени превоза). Рационализација мреже основних школа мора бити у складу са прогнозама о демографском развоју појединих насеља и општине у целини.

У односу на стање у организацији *здравствене заштите* грађана, неопходно је здравствену службу учинити доступном свим потенцијалним корисницима што се може постићи допуном мобилним здравственим службама у секундарним насељима, као и делимичном децентрализацијом (лоцирањем и функционисањем објеката здравствене заштите у свим насељима- сеоским центрима). Опција мобилних служби *деље заштите* (предшколска мобилна одељења) је такође применљива. У стандардне јавне службе спадају предшколско образовање деце, средње образовање, као и установе

културе. Мреже јавних служби таквог типа треба да су усклађене, на једној страни са размештајем и старосном структуром становништва, а на другој да су усаглашене са њиховим системима у регионалном окружењу.

У погледу принципа планирања и организације јавних служби на подручју општине Куршумлија у овом Плану издваја се следеће:

- Тежња ка заједничком/интегративном (позитивном) деловању развоја јавних служби на просторни и укупни развој општине Куршумлија и њеног гравитационог подручја.
- Подржавање тенденција ка децентрализацији управљања и планирања у правцу локалне заједнице Куршумлија;
- Уважавање утицаја тржишта, односно обезбеђивање услова за увођење јавних служби у домену приватног власништва и у сарадњи приватног и јавног.
- Планска поставка заснива се на претпоставци о пуној имплементацији планских решења овог Плана, што подразумева обједињавање елемената просторне организације и развоја са управљањем и финансирањем самих јавних служби и, као и комплементарних активности (уређења земљишта изградње и реконструкције путне мреже, итд.).

Принципи рационалне организације јавних служби ишли би у прилог «кондензације» насеља и формирања пунктова јавних служби, односно концентрације у насељима која су нешто више хијерархијски постављена у мрежи насеља. На овај начин се може обезбедити рационалност, већа економска ефикасност, али се не може обезбедити равноправност у коришћењу услуга и доступности сервиса за све становништво. Једна од опција која може да делом премости ову неусаглашеност примене основних принципа је опција мобилних служби, тамо где рационално и могуће применити.

Имајући у виду текуће процесе рационализације јавних служби, у циљу подизања економске ефикасности и рационалности, можемо да закључимо да ће се, уз постојећу ситуацију у домену јавних служби, односно примарне опремљености јавним сервисима, квантитативно посматрано, перспектива јавних служби општине Куршумлија погоршати. Компензацију за овакву опцију будућег развоја треба да представља подизање квалитета услуга, боља организација и већа ефикасност служби, уз обавезу сталног праћења степена задовољења потреба и остварене ефикасности рада. Приликом избора решења везаних за развој јавних служби не треба губити из вида њихове велику улогу у развоју и уравнотежености мреже насеља на територији општине, што је опет битан елемент укупног развоја.

2.3.4.2. Планска поставка јавних служби

Концепт се заснива на следећем принципу и његовој разради:

- Децентрализација основних видова јавних служби на једнак начин, са крајњим циљем учешћа грађана у креирању локалне заједнице у складу са потребама, интересима и могућностима; Главни је критеријум доступности примарним сервисима јавних служби.
- Подстицање концентрације проширених садржаја јавних служби (управа, администрација, култура, информисање) са циљем учвршћивања централитета и атрактивности општинског центра – насеља Куршумлија.

Планирана дистрибуција јавних служби у Концепту ПЈЛС Куршумлија дефинисана је према хијерархијској позицији насеља у мрежи насеља.

У Куршумлији:

- Јачање улоге сектора културе и информисања (уз одговарајућу просторну и организациону подршку и увођење тржишних односа, повећање понуде, приватну иницијативу, итд.) са циљем јачања централитета и атрактивности насеља Куршумлија;
- Употпуњавање постојећих стамбених зона одговарајућим садржајима јавних служби;
- Употпуњавање будућих стамбених зона, односно проширења постојећих одговарајућим садржајима јавних служби;
- Учвршћивање и концентрација управно-административних служби у седишту општине, уз увођење нових модалитета рада;
- Истицање и заштита посебних вредности и специјализованих активности.
- Јачање средњег образовања у складу са потенцијалима и захтевима привреде и окружења, уз подршку локалне заједнице и надлежних институција.
- Јачање сектора социјалне заштите -бриге о старим лицима на нивоу мобилних служби и дневних центара (опционо: планирање центра за смештај старих лица са циљем опслуживања општине Куршумлија и суседних општина, обзиром на веома добре просторне и природне услове, као и демографску слику).

У приградским зонама и насељима у првом «прстену» око насеља Куршумлија:

- Употпуњавање мреже објеката здравства и дечје заштите и стварање услова за одговарајући просторни размештај;

- Употпуњавање мреже здравствених сервиса мобилним и повременим службама у насељима довољне демографске величине (већа од 100 становника);
- Подизање квалитета наставе и опремљености мреже и објеката основног образовања.

У примарним сеоским центрима-центрима заједнице села (Луково са Луковском бањом, Рача, Грабовница):

- Употпуњавање мреже објеката здравства и стварање услова за одговарајући просторни размештај по макро групацијама насеља (сходно просторној расподели у Мрежи насеља);

У осталим насељима вишег хијерархијског нивоа (Жуч, Спанце, Рударе, Барлово, Дегрмен, Мердаре, Иван Кула):

- Увођење примарне здравствене службе, активности културе и /или предшколске наставе у склопу других објеката јавних служби (нпр. школских објеката, објеката културе, управе или администрације) где год је то могуће (а у складу са обавезом похађања предшколске наставе за целокупну старосну групу).

У специјализованим микро-центрима - бањским насељима (Пролом (бања), Куршумлијска Бања):

- Оживљавање свих расположивих капацитета јавних служби који се не користи реационално за потребе садржаја комплементарних туризму, а посебно за потребе културе.

У примарним насељима (преостала сеоска насеља):

- Примена модела колективне опслужености малих насеља без концентрације услуга у једном насељу а са циљем подржавања опстанка и подизања квалитета живљења ове категорије насеља;
- Увођење мобилних видова свих услуга јавних служби за које је то могуће.

Приоритети развоја јавних служби везани су пре свега за:

- концепцију развоја насељске мреже са циљем учвршћивања мреже и интегрисаности насеља и побољшања физичке и функционалне повезаности насеља; и
- развој путне мреже и јавног превоза као елементарне подршке квалитетном функционисању ових сервиса.

За развој здравствених служби које имају најнеразвијенију мрежу од свих јавних служби на територији општине, предвиђена је обимнија планска интервенција. Концепција развоја здравствених служби у општини Куршумлија се ослања на следеће:

- Ојачати мрежу здравствених установа како би већи број насеља и становника био минимално/оптимално опслужен, уз развијање свих форми рада, са нагласком на мобилним службама,
- Обезбедити добру опслуженост насеља значајније удаљених од седишта општине и насеља у првом прстену окружења, (правац запад и југ), обзиром на њихову међусобну удаљеност и удаљеност од седишта општине,
- На овај начин утицати на стандард пружања здравствених услуга, односно побољшање параметра односа боја лекара и броја становника,
- Такође, развојем мреже здравствених установа утицати на побољшање укупног животног стандарда како би се задржало ионако малобројно становништво на територији општине,
- Ојачањем мреже здравствених установа допринети ојачању мреже насеља, позиције централних места и укупном развоју подручја.
- Препоручује се увођење мобилних здравствених служби у туристичким центрима.

Приоритети у погледу образовања односе се на задржавање постојеће мреже школских објеката са циљем да се њихова намена употпуни и да се објекти користе вишенаменски, пре свега у оквиру здравства, културе и дечје заштите и организовања припремних одељења. Могуће су и друге активности, у свему према Правилима уређења овог плана. У зависности од могућности локалне заједнице, пожељно је оснивање једне средње стручне школе у насељу Куршумлија која ће својим образовним профилима пратити доминантен привредне активности (туризам, пољопривреда, шумарство итд.). Иако је овакво решење супротно критеријумима рационализације образовних објеката, сматрамо да су негативни ефекти гашења истурених одељења школа у насељима секундарног ранга далекосежни по систем насеља на територији општине и по животно стандард становника, док су услови који би морали да буду испуњени како би концепт рационализације заживео (пре свега квалитетна локална путна мрежа и јавни међумесни саобраћај) са неизвесним исходом реализације.

Објекте образовања потребно је на сваки начин укључити у остале токове живота насеља, како би се истовремено рационалније користио тај простор и како би се функције на селу оживеле. Према многим истраживањима, школа и верски објекат су стуб развоја руралног подручја и руралних насеља, посебно у домену културе и социјалног живота, стога овај аспект треба на сваки начин подржати и охрабривати. У центрима сеоског туризма ове објекте је потребно

укључити у програме развоја туризма увођењем културних садржаја и активности који ће бити интересантни посетиоцима.

Ради повољне просторне дистрибуције дечјих установа, предлаже се увођење мини-комбинованих дечјих установа у насељима у рангу секундарног центра око насеља Куршумлија. У сеоским насељима- центрима треба искористити недовољно искоришћене капацитете подручних основних школа тако што ће се двојако користити.

У циљу подршке развоју социјалне заштите предлаже се оснивање Центра за бригу о старим лицима у Куршумлији са дневном службом и са могућношћу оснивања мање капацитетног смештајног објекта за стара лица у насељу типа локалног центра, односно у ширем подручју насеља Куршумлија. Процену тачне локације потребно је дефинисати у сарадњи надлежним са локалним и регионалним институцијама.

Мрежу објеката културе потребно је проширити и одредити ове садржаје посебно у бањским насељима Будући да нема значајних просторних капацитета у области културе, осдим у седишту општине, неопходна је пуна активација и организација разноврсних културних активности. Истовремено, потребно је реконструисати и опремити постојеће објекте који могу да приме садржаје културе, односно да постану мултифункционални.

Верски објекти, будући да су у највећој дисперзији треба да опстану упркос негативним демографским токовима и буду реконструисани у свему према условима заштите градитељског наслеђа ако имају посебних вредности. Такође, у складу са карактером насеља треба да прихвате додатне садржаје у непосредном окружењу, посебно када је реч о насељима са туристичким потенцијалима.

Апсолутни услов имплементације оваквих решења јесте развој и унапређење саобраћајне мреже, посебно локалне мреже која повезује центре заједнице села, локалне центре и примарна насеља у прстенасте токове. На овај начин ће се омогућити да се створи и ојача међузависност и веза између насеља међусобно, уместо до сада једино заступљене релације седиште општине- остала насеља.

Планирани садржаји по насељима се односе на увођење додатних намена уз могућност реконструкције, доградње, адаптације и осавремењавања (увиђења инфраструктуре где је потребно итд):

- Вишенаменско коришћење објеката културе (уз додатну делатност дечје заштите ако се укаже потреба)
 - **Рача, Добри До, Грабовница, Спанце, Жуч;**
- Вишенаменско коришћење објеката основне школе уз додатно повремену здравствену службу:
 - **Дегрмен;**
- Мобилне здравствене службе, уз коришћење постојећих објеката јавних служби:
 - **Сеоце, Коњува, Мачковац, Иван Кула;**
- Вишенаменско коришћење објеката управе и администрације (месне канцеларије) за потребе културе:
 - **Луково, Куршумлијска бања;**
- Вишенаменско коришћење објеката образовања за потребе културе:
 - **Пролом, Ђаке.**
- Вишенаменски новопланирани објекат намењен: повременој здравственој служби, предшколском одељењу и вишенаменском простору за културне манифестације:
 - **Баћоглава.**

Програмски елементи дистрибуције јавних служби на субрегионалном, општинском и насељском нивоу дефинисани су на следећи начин:

Табела 2.3: Радијуси опслуживања, гравитационо подручје и обухват становништва појединих сервиса:

Предшколско васпитање и образовање	600-1000 м; обухват становништва је око 6% , али се коригује социоекономским обележјима становништва;
Основно образовање – I/IV разред	1500м; за 2-3500 становника; за дистанце веће од 1500 м обавеза организовања школског превоза;
Основно образовање – V/ VIII разред	2500 м; за 3-10000 становника; обухват становништва је око 12%; за дистанце веће од 2500м обавеза организовања школског превоза;
Здравствена станица	за 1000 становника;
Дом здравља	за 10000 становника, зависно од густине насељености

Табела 2.4: Обавезни садржаји јавних служби и њихова дистрибуција по просторним нивоима:

Социјална и дечја заштита		
1	Домови за лица са посебним потребама	ниво општине (могуће ако постоји интерес)
2	Центри за стара лица	ниво општине, ниво насеља/ локалне заједнице (могуће ако постоји интерес)
3	Центри за социјални рад	ниво општине, ниво насеља/ локалне заједнице (могуће ако постоји интерес)
4	Предшколско образовање и васпитање	ниво насеља/ локалне заједнице (неопходно)
Образовање		
5	Основно образовање I/IV разред	ниво општине, ниво насеља (неопходно)
6	Основно образовање VI/ VIII разред	ниво општине (неопходно), ниво насеља (неопходно)
7	Средње образовање	субрегионални ниво (неопходно), ниво општине (могуће ако постоји интерес)
8	Више и високо образовање	субрегионални ниво (могуће ако постоји интерес)
Здравствена заштита		
9	Здравствена станица	ниво насеља (неопходно)
10	Дом здравља	ниво општине (неопходно), ниво насеља/ локалне заједнице (могуће ако постоји интерес)
11	Општа болница	субрегионални ниво (неопходно), ниво општине (могуће ако постоји интерес)
12	Центар за специјализовано лечење; медицина рада	субрегионални ниво, ниво општине (могуће ако постоји интерес / потреба)

Табела 2.5: Постојећи и планирани садржаји јавних служби на територији општине Куршумлија:

Р.Б.	Насеље	Управа и администрација		Здравствена заштита		Образовање		Дечја заштита		Култура		Верски објекти	
		Постојеће	планирано	Постојеће	планирано	Постојеће	планирано	Постојеће	планирано	Постојеће	планирано	Постојеће	планирано
1.	Бабица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	++	-
2.	Барлово	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Баћоглава	-	-	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-
4.	Бело Поље	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
5.	Богужевац	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-
6.	Васиљевац	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-
7.	Велико Пулавце	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Висока	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
9.	Влахиња	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.	Врело	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Вршевац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12.	Вукојевац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	Горња Микуљана	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
14.	Горње Точане	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15.	Грабовица	+	-	-	+	+	-	-	-	+	*	-	-
16.	Дабиновац	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
17.	Данковиће	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18.	Дегрмен	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-

19.	Дединац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
20.	Дешишка	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
21.	Добри До	+	-	+	-	+	-	-	-	+	*	+	-
22.	Доња Микуљана	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23.	Доње Точане	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24.	Дубрава	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25.	Ђаке	-	-	-	-	+	*	-	-	-	-	+	-
26.	Жалица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27.	Жегрова	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28.	Жуч	+	-	+	-	+	-	-	-	-	*	+	-
29.	Заграђе	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30.	Зебица	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-
31.	Иван Кула	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
32.	Игриште	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
33.	Кастрат	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34.	Коњува	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-
35.	Космача	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
36.	Крток	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
37.	Крчмаре	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38.	Купиново	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
39.	Куршумлија г.	++	-	+	-	++++	-	++	-	-	-	++++	-
40.	Куршумлиска Б. г.	+	*	++	-	+	-	-	-	-	-	+	-
41.	Кутлово	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42.	Луково	+	*	++	-	+	-	-	-	-	-	++	-
43.	Љутова	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44.	Љуша	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
45.	Магово	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46.	Мала Косаница	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-
47.	Маричиће	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48.	Марковиће	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
49.	Матарова	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
50.	Мачја Стена	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
51.	Мачковац	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-
52.	Мердаре	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
53.	Мерћез	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
54.	Механе	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
55.	Мирница	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
56.	Мрче	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
57.	Невада	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
58.	Ново Село	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
59.	Орловац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
60.	Парада	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
61.	Певаштица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
62.	Пепељевац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
63.	Перуника	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
64.	Пљаково	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
65.	Преветица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
66.	Прекорађе	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
67.	Пролом	-	-	++	-	+	*	-	-	-	-	++	-
68.	Равни Шорт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
69.	Растелица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70.	Рача	+	-	+	-	+	-	-	-	-	*	++	-
71.	Рударе	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-
72.	Сагоњево	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
73.	Самоково	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

74.	Свињиште	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
75.	Секирача	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
76.	Селиште	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
77.	Селова	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
78.	Сеоце	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
79.	Спанце	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	*	-
80.	Тачевац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
81.	Тијовац	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
82.	Тмава	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-
83.	Требиње	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
84.	Трећак	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
85.	Трмка	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
86.	Трн	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
87.	Трпеза	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	++	-
88.	Шатра	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
89.	Штава	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
90.	Калиманце	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
91.	Трешњица	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
92.	Мијочиће	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
93.	Жељева	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
94.	Пардусе	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

2.4. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

2.4.1. ПРОИЗВОДЊА

Примарне делатности општине Куршумлија су шумарство и пољопривреда и индустријске делатности. Иако се по учешћу у дохотку општине налази на првом месту, у примарном сектору је запослено 1510 радника, односно 21,7% укупно радно ангажованог становништва. Највећи број радника је запослен у секундарном сектору, где је запослено 2589 радника, односно 36,6% укупно радно ангажованог становништва. У ангажовању радне снаге највећи значај има прерађивачка индустрија, са 2484 радника. Процент ангажованог становништва у производњи указује на значај овог сектора за привреду општине.

Терцијарни и квартални сектор заједно ангажује 36,8% радно ангажованог становништва и по броју радника је други најзначајнији сектор привреде. Терцијарни сектор има 1317 запослених, односно око 19%, а квартални сектор 1285 запослених, или око 18 %. Квартални сектор карактерише примарна запослесност у државном сектору (здравству и образовању) и државној администрацији.

Рецесионим производним системом општине Куршумлија доминирају велики производни комплекси, који су били у државном власништву, а који су сада приватизовани или у поступку приватизације. Оно што карактерише ове секторе је смањење броја запослених, и око 30% комплекса који не раде. Као највеће производне јединице у општини Куршумлија, могу се издвојити: индустрија намештаја „Симпо Шик“ и пунионица воде „Пролом Вода“, Пролом бања, као позитивни примери успешног пословања некадашњих друштвених фирми. Са друге стране постоје, велике производне јединице, које су у ранијим деценијама представљале значајне носиоце привреде Куршумлије, који тренутно не послују, као што су: металопрерађивачка индустрија „Металац“, Куршумлија, фабрике конфекције „7 јул“, Куршумлија и „Рача“, Рача. „Металац“ и „7 јул“ су примери неуспешне приватизације која није довела до унапређивања пословања фирми. „Рача“ је тек у процесу приватизације. Ови производни субјекти представљају неискоришћени потенцијал простора.

Укупно на територији општине евидентирано је око 70 привредних субјеката који су у секундарној делатности, или уско повезани са њом. Од њих најзначајнији су:

Након приватизације и потпуног затварања погона за текстилну индустрију „7. јул“ где је било запослено око 800 радника у Куршумлији је у међувремену отворано више мањих предузећа за текстил и текстилне производе попут: „Мипа комерц“, „Цуца“, „Топличанка комерц“, Бурда“ (самостална занатска кројачка радња), „АС“, „Вутекс“ (самостална занатска радња за производњу лакте, тешке и дечије конфекције), „Ексклузив“ (производња тешке конфекције одевних

предмета)... од којих неке више не послују. Данас на територији општине Куршумлија функционишу три приватне конфекције које оквирно запошљавају око 150 радника тако да се оставља могућност за унапређење постојећих капацитета и формирање нових.

Табела 2.6: Постојећи производне фирме у Општини Куршумлија

Назив предузећа	Место	Делатност	Статус предузећа	Ради/не ради
Симпо "Шик"	Куршумлија	Прерада дрвета, инд. намештаја	Деоничарско друштво	Ради
"Металац"	Куршумлија	Металопераћивачка индустрија	Поништена приватизација	Не ради
"7 јули"	Куршумлија	Конфекција	Поништена приватизација	Не ради
"Југо-адрија"	Куршумлија	Прерада дрвета, инд. намештаја	Приватно	Ради
"Владива"	Мачковац	Дрвна индустрија	Приватно	Ради
Пролом вода	Пролом бања	Прехрамбена индустрија	Акционарско друштво	Ради
"Топлица дрво"	Влахиње	Прерада дрвета	Приватно	Ради
"Рача"	Рача	Конфекција	У процесу приватизације	Не ради
"Јурофунго"	Куршумлија	Прехрамбена индустрија	Приватно	Ради
"Фруник"	Куршумлија	Прехрамбена индустрија	Приватно	Ради
ДОО "Радиша"	Куршумлија	Прехрамбена индустрија	Деоничарско друштво	Ради
"Витана"	Куршумлија	Прехрамбена индустрија	Деоничарско друштво	Ради
Млекара "Дома"	Г. Микуљана	Прехрамбена индустрија	Приватно	Не ради

Поред деценијама присутних производних јединица, које су успешно или неуспешно приватизоване, иницијативе за отварање нових производних погона су ниске. Предузетничка запосленост је испод просека и у општини Куршумлија износи 21,2% и претежно је усмерена ка трговини и угоститељству. У ниском броју новоотворених производњи, уочљива је доминација прехрамбене и дрвопрераћивачке индустрије. Међу приватним производним погонима треба истаћи „Јурофунго“, „Радиша“ и „Витана“ из Куршумлије које су успешне приватне фирме са успешном производњом. Све фирме су у области прехрамбене индустрије. „Јурофунго“ се бави прикупљањем и прерадом шумских плодова, пре свега гљива, и има интернационално тржиште. „Радиша“ се такође бави прерадом печурака, а „Витана“ млинарским производима. Такође треба истаћи и два погона за прераду дрвета и производњу намештаја „Топлица дрво“ из Влахиња и „Југо-адрија“ из Куршумлије. Из успешних приватних фирми може се уочити потенцијали развоја општине Куршумлије – прехрамбена индустрија, и то прерада шумских плодова, и дрвна индустрија. Другим речима, приватна иницијатива је везана за највеће ресурсе општине - шуме.

Просторна дистрибуција производних делатности указује на чврсту централизацију. Највећи број производних делатности је присутан у општинском центру, насељу Куршумлија. Од укупног броја фирми које се могу сврстати у производне делатности 22% је концентрисано у насељу Крушумлија. Концентрацију са процентом од 10-20% има само једно насеље – Грабовница. Присутна су још само два насеља са умереном концентрацијом привредних субјеката, и то су Мачковац и Спанце. Када се посматра подручје општине Куршумлија види се да по производним делатностима доминира североисточни део општине, али са спорадично активираним насељима. Не постоји уочљив јасан образац концентрације производних делатности. У осталом делу општине производне јединице су слабо присутне и појављују се спорадично. Највећа концентрација производних јединица у насељу Куршумлија има и другу страну. У насељу Куршумлија је концентрисан и највећи број неактивних производних погона, који представљају истовремено и оптерећење за насеље (потреба за реструктурирањем и заузимање простора насеља), али и потенцијал за развој.

Према просторној дистрибуцији производних делатности може се уочити да је производно активнији северни део општине. Јужни део општине, са изузетком пар насеља (Мердаре и Добри До), је неактиван и привредно се гаси. Поред доминантног центра, насеља Куршумлија, није могуће уочити неке друге значајније производне правце. Производне делатности се спорадично развијају дуж свих значајнијих међуопштинских путева.

Закључно посматрано тенденције отварања нових производних погона су примарно присутне у северном делу општине, уз државне путеве ка Прокупљу и ка општинама Блаце, Брус и Лепосавић. У чак 60% територије општине, не постоји ни један производни објект, чак ни мале привреде. У додатник 30% територије, односно 26 КО, присутност производних објеката, невезано за величину и карактер производње, је изузетно низак. Значи да само 10% општине показује привредни потенцијал за развој производње, што додатно указује на изузетно низак ниво развијености општине и снажну рецесију.

Приступ развоју привредних делатности

Размештај привредних (индустријских, производних) структура на подручју општине Куршумлија, заснива се на уважавању просторних ограничења, постојеће просторне структуре производних капацитета, критеријума за избор и усмеравање размештаја производних и услужних капацитета, примени модела концентрисане дисперзије развоја у простору, али и уважавању еколошких ограничења посебно у погледу заштитне зоне изворишта вода, заштите квалитетног пољопривредног земљишта, заштите природних вредности и културне баштине, ограничења терена за изградњу и др.

Планска поставка је дисперзија просторне структуре индустрије, а нарочито малих и средњих предузећа у складу са функцијама појединих насеља и локационо-развојним потенцијалом. За територијалну дисперзију погодне су локационо флексибилне, радно-интензивне производње засноване на локалној сировинској бази и постојању веза са постојећим произвођачима и тржиштем.

Поред овог основног принципа, дистрибуција производних структура сагледана је и кроз значај производних центара, могућности формирања производних кластера и потеза производње. Узимајући у обзир природне и створене карактеристике општине и жељени развој, просторна концепција развоја производних делатности у општини Куршумлија формира продукционе потезе и центре различитог приоритета развоја, интензитета концентрације и карактера производних погона; односно производне зоне у функцији шумарства, пољопривреде и туризма.

Посматрајући унутрашње факторе Општине Куршумлија може се закључити да ће доминантна привредна делатност општине у наредном периоду бити прерађивачка индустрија и шумарство. Самим тим, шуме треба чувати и унапређивати. Уз туризам за који постоје велики природни потенцијали, тенденције и иницијативе за интензивнији развој прерађивачка индустрија ће постати главни носилац привреде Куршумлије. Производне делатности својим развојем не смеју угрозити развој туризма. Истовремено треба имати у виду да Општина Куршумлија нема финансијске могућности за реализацију већих инвестиција, које би подстакла производњу; те стога развој производних делатности треба примарно очекивати кроз приватну иницијативу, коју треба усмеравати и подстицати.

Спољни фактор који се мора уважити при формирању производног система Општине Куршумлија јесте да није реално очекивати велика улагања страних инвеститора у производне делатности на њеној територији, те примарну снагу треба окренути ка унутрашњим снагама и потенцијалима које има, и, у складу са тим, створити плански оквир који ће подстицати формирање нових производних система, њихово повезивање и умрежавање, размену знања и заједнички пласман.

2.4.1.1. Стратешка опредељења

Стратегија ка одрживом привредном развоју заснива се на коришћењу свих ресурса које треба да обезбеде веће запошљавање, равномернији локални развој и заштиту животне средине и у том смислу, поставља се неколико стратешких опредељења:

- реструктурирање постојеће привреде и отварање нових малих и средњих предузећа (МСП);
- специјализација привредне структуре на основу одрживог коришћења природног потенцијала (производња и прерада пољопривредних производа, шумарства и прераде дрвета, прераде биља, шумских плодова, хидроекономије, туризма и специјализованих видова туристичке понуде) на основу постојећих капацитета и новог асортимана производа;
- развој услужног сектора – од услуга највишег нивоа (пословни, банкарски, финансијски, инжењерски, консалтинг, информатички и др.) преко услуга приватно-јавног партнерства, до услуга које задовољавају свакодневне потребе становништва и других корисника.

Друго стратешко опредељење односи се на стратегију финансирања која треба да се заснива на обухватању и активирању целокупног економског потенцијала општине. На основу валоризације потенцијала општине, стратешки развојни правци и носиоци развоја од изразитог значаја на повећање запослености и раст бруто друштвеног производа издвајају се: прерађивачка индустрија, прехрамбена индустрија, пољопривредна производња, туризам и угоститељство, мала и средња предузећа (МСП), приватне услуге, шумарство и дрвна индустрија, трговина, јавне услуге, приватне услуге и др.

Табела 2.7: Инвестиције у Општини Куршумлија³

Остварене инвестиције у нове основне фондове, по делатностима према попису из 2011. године	У хиљ. РСД
Прерађивачка индустрија	54.338
Грађевинарство	32.556
Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	1.345
Услуге смештаја и исхране	77.173
Финансијске делатности и делатности осигурања	594
Државна управа и обавезно социјално осигурање	973
Образовање	597
Здравствена и социјална заштита	9.394
Укупно	176.970

Треће стратешко опредељење представља формирање кластера (удруживање више привредних представника из сродних и различитих делатности и предузећа, стручних институција, носилаца информатичких и технолошких унапређења...) у циљу јачања конкурентности привреде општине.

Као основ за развој услужног сектора кроз услуге највишег нивоа коришћени су параметри који указују на то да је 2011. године евидентирано 23,7% компјутерски писмених лица и 14,1% лица која делимично познају рад на рачунару, а овај број има стални раст, и самим тим омогућава постепено увођење и унапређење услужног сектора кроз употребу различитих информатичких и технолошких система.

Табела 2.8: Компјутерска писменост становништва општине Куршумлија⁴

Компјутерска писменост према попису из 2011. године	Број
Компјутерски писмена лица	3887
Лица која делимично познају рад на рачунару	2318
Компјутерски неписмена лица	10220
Укупно	16425

Производни центри и потези производних делатности

Као примарни производни центар издвојено је насеље Куршумлија у коме је смештен највећи број активних објеката индустрије и малих и средњих предузећа (Симпо Шик, Југо-адриа, Јурофунго, Витана...). Насеље Куршумлија као центар општине и примарни производни центар непосредно ће утицати и на активирање мањих приградских насеља (Мачковац, Доња Микуљана, Марковиће и Кастрат) и њихову активацију у производном и пословном смислу. Производне кластере првог ранга ће карактерисати обједињавање значајног броја малих и средњих предузећа око маркетиншког и развојног центра. У насељу Куршумлија и околним насељима планира се даље интензивирање развоја прехранбене индустрије, кроз формирање кластера за прераду пољопривредних производа. Централни део општине Куршумлија, око насеља Куршумлија и уз битније саобраћајне правце (пре свега значајнији државни путеви) ка Нишу и ка Приштини, као и према општини Блаце, треба да представљају главну осовину развоја производних делатности у општини и њихове концентрације.

Поред насеља Куршумлија, као примарног центра развоја производних делатности у општини се планира активирање и развој више секундарних производних центара, пет на потезу уз државни пут I реда број 14 (два на потезу од Куршумлије ка Нишу (Барлово и Грабовница), и три на потезу од Куршумлије ка Приштини (Рача, Рударе и Мердаре)), два на потезу ка општини Брус (Селово и Мрча), и један на потезу ка општини Медвеђа (Добри До). Више секундарних производних центара, дисперзно распоређених, уз најважније инфраструктурне коридоре треба да допринесе равномерном развоју општине, активирању насеља са производним потенцијалом и задржавању становника у тим подручјима.

Равномерном развоју општине доприносе и остали продукциони потези. Продукциони потез секундарног значаја се простире уз државни пут од Куршумлије до Селова. Карактерише га мањи ниво концентрације производних објеката, који ће се јављати као појединачне групе. Потези општинских путева од Селова до границе са општином Брус и

општином Лепосавић, биће трећег ранга, са дисперзним мањим скупинама или појединачним погонима производње. Продукциони потези трећег ранга ће се развијати и уз регионални пут Куршумлија-општина Подујево, као и локални пут (Л-28) ка општини Медвеђа.

Од посебне важности су и производни центри и потези производних делатности који се ослањају на постојеће евидентирани капацитете који могу да буду у већој мери искоришћени и по потреби проширени као нпр. Жуч – главни потез уз реку Топлицу и Мачковац – Сланце на потезу ка општини Блаце.

Производни кластери

Централни и јужни део општине карактерише планинско подручје и велике површине под шумама, највећим потенцијалом општине Куршумлија. Ова зона је примарно планирана за развој шумарства и делатности директне и индиректне експлоатације шума. У овој зони је планирано формирање више производних кластера индустрије и пољопривреде. Производни кластери индустрије су примарно усмерени ка формирању центара прераде дрвета, производње предмета и других производа од дрвета вишег степена финализације. Циљ ових кластера је да ниво производње базиране на сировини дрвета подигну на виши ниво и подстакну конкурентност малих и средњих предузећа у овим подручјима. Производни кластери у функцији пољопривреде су примарно усмерени ка развоју и концентрацији производних погона прераде шумских плодова и лековитог биља уз циљ ка формирање производа са препознатим географским пореклом.

Западни део општине који се наслања на планину Копаоник и источни део општине са планином Радан, због великих туристичких и излетничких потенцијала Пролом и Луковске бање, планине, постојећег и планираног формирања туристичког и скијашког центра је посматран као целина примарно намењена развоју туризма. Улога производних делатности у овом делу општине се своди на подршку туристичкој понуди, њеном употпуњавању и подизању атрактивности. Као главна тржишна група за пласман производа посматраће се туристи и посетиоци. Узимајући у обзир и потребно очување природних вредности овог простора, како се не би угрозила главна привредна грана, развој продукционих система је планиран у виду малих производних погона интегрисаних у насеља и простор. Како би се подигла конкурентност производних делатности пожељно је формирање у значајнијим туристичким насељима и пунктовима производних кластера у функцији туризма, различитог значаја, величине и хијерархије. У овај простор се требају примарно пласирати оне производне делатности које су компатибилне са туризмом. Основни концепт је да се у овом простору стимулише развој традиционалне и етно занатске производње, као и традиционалне и органске производње и прераде прехранбених производа (воћа, шумских плодова, меда, лековитог биља, меса, млека...). Ове две зоне употпуњује и зона око Куршумлијске бање.

Северни део општине, који карактерише котлински равничарски део са великим пољопривредним, воћарским, виноградарским и сточарским потенцијалама је посматран као целина највећим делом намењена пољопривреди и сточарству. Улога производних делатности је овде веома значајна за подстицање пољопривредне производње и формирање откупне и прерађивачке базе. Са те стране, као основни концепт просторног развоја производних делатности овде се планира стимулисање делатности складиштења и прераде пољопривредних производа. Како би се подигао ниво конкурентности кроз међусобну сарадњу ових погона, а истовремено очувало пољопривредно земљиште, планира се формирање хијерархијске мреже производних кластера у функцији пољопривреде, у центрима заједнице села и значајнијим селима.

У складу са постојећим стањем (информациона основа, теренско истраживање, званични доступни статистички подаци и др. релевантни извори) дата је оквирна планска поставка развоја и дистрибуције производних кластера.

Индустријске зоне / радне зоне

Према Просторном плану Републике Србије на територији општине Куршумлија, а конкретно везано за насеље Куршумлија, предвиђена је могућност формирања индустријске зоне и/или индустријског парка. Према Просторном плану, овај предлог је дат само као кохезиона варијанта, док површина локалитета није утврђена и није укључена у укупан биланс. Овим планом, даље се разрађује овај предлог.

Планска решења, поред већ наведеног, предвиђају и формирање радних / индустријских зона I и II реда. Индустријска зона I реда на рубу насеља Куршумлија подразумевала би могућност формирања већег индустријског комплекса и већих производних погона који би били значајни пре свега за саму општину, али и шире (на регионалном нивоу). Повољна саобраћајна повезаност (аутопут, железница), близина сировинских ресурса, добра инфраструктурна опремљеност и неопходна мала улагања за њихово активирање и обнову, у погледу формирања ове зоне нарочито

³ Подаци преузети из публикације Општине и региони у Републици Србији, Републички завод за статистику, Београд 2012. год.

⁴ Подаци преузети из публикације Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији / Становништво – Делатност – подаци по општинама и градовима, Београд 2014. год.

чине погодном локацију између путева од Куршумлије ка насељу Кастрат и даље према Приштини са једне и насељима Грабовница и даље према Прокупљу са друге стране. Прецизну позицију ове индустријске зоне и могућности њеног интегрисања у урбану матрицу потребно је разрадити кроз планску документацију нижег реда. Ова индустријска зона може се базирати на унапређењу већ постојећих индустријских комплекса (прехрамбена и дрвна индустрија), али са друге стране, може створити услове за даљи индустријски развој општине увођењем нових видова индустријске производње и територије за развој малих и средњих предузећа.

Поред рубног дела насеља Куршумлија чији је део предвиђен као индустријска зона I реда, у планском обухвату предвиђено је и формирање три индустријске зоне II реда и то:

- 1) на потезу између насеља Рача и Мердаре,
- 2) на потезу између насеља Влахиња и Жуч и
- 3) рубна зона насеља Грабовница.

Ове индустријске зоне мањих размера пре свега би биле усмерене на унапређење тренутних капацитета и потенцијала општине и наведених насеља (мањи производни погони везани за пољопривредну производњу, сушаре, складишта, органска производња и сл.). Њихово позиционирање је предвиђено у форми линијских система дуж главних саобраћајних праваца на којима се налазе.

Критеријуми за избор локација за смештај производних погона индустрије и малих и средњих предузећа:

Основни критеријуми за издвајање локалитета за смештај индустрије и малих и средњих предузећа јесу:

- природно-географски расположива површина земљишта; нагиб (мањи од 15%), стабилност, носивост и сеизмичност терена; ниво подземних вода и плавност терена, ерозија до треће категорије;
- улога и значај локалитета, зоне, односно насеља у мрежи у односу на положај, просторну организацију, степен изграђености и уређености, степен комуналне опремљености;
- елементи који се односе на комплементарне функције, као и структуру коришћења земљиште (пољопривредно, шумско, водно);
- могућности повезивања производно-технолошких целина у просторној организацији постојећих и планираних локалитета и зона;
- инфраструктура опремљеност локалитета у погледу саобраћајне приступачности, могућности водоснабдевања, канализација отпадних вода, прикључивања на електроенергетску мрежу и остале инфраструктурне мреже и објекте, уз могућност депоновања индустријског отпада;
- расположивост радне снаге и одговарајућа квалификациона структура;
- расположивост тј. близина извора снабдевања сировинама и перспективност њиховог коришћења (пољопривредно земљиште, рудни и минерални ресурси, дрвени фонд, воде и др.);
- критеријуми заштите животне средине уз ефикасност коришћења ресурса односно заштите воде, ваздуха и земљишта од загађења, заштита од буке и заштита природног и културног наслеђа и пејзажа;
- еколошка одговорност, економска оправданост и социјална одрживост пројеката.

Смернице за развој производних система:

Развој производних система општине Куршумлија претежно се заснива на унапређењу и развоју прерађивачких и производних делатности. Из опште стратегије развоја привреде произилазе и стратегије развоја најзначајнијих привредних делатности.

План развоја привредних делатности је првенствено базиран на унапређењу и модернизацији постојећих капацитета, поготово код најзаступљенијих облика индустрије (прерађивачка, производна). Основна стратегија развоја привредних делатности јесте стварање развијене производне делатности кроз активирање и унапређење постојеће механизације и запошљавање нове радне снаге, а сам развој привреде се може пратити кроз:

- унапређење рада у прерађивачкој делатности која се односи на прераду дрвета,
- унапређење рада у производњи намештаја,
- унапређење рада у текстилној индустрији,
- унапређење рада у целокупној дрвној индустрији (прерађивачка и производна) у погледу едукације и стандардизације погона и рада,
- економско коришћење дрвног отпада кроз оснивање и покретање постројења за брикетирање и сл.,

- организовање прерађивачке делатности у мањим погонима заснованим на постојећим ресурсима у сточарству, воћарству и сл.,
- повезивање сродних делатности у један систем,
- преквалификација радно способних лица са евиденције тржишта рада за секторе прерађивачке и производне индустрије у којима се отварају нови погони и шире капацитети.

Све наведене претпоставке подразумевају веће активирање постојећих капацитета уз евентуално отварање нових малих и средњих предузећа и то у деловима општине где су већ заступљене сличне делатности или где је извор сировина расположив и лако доступан. Посебно је важно ставити акценат на рурална насеља са пољопривредним потенцијалом како би се ангажовала незапослена радна снага са тих сеоских подручја или како би се истовремено активирала поједина подручја и привлачењем нове радне снаге из суседних крајева што посебно важи за подручја која су мање насељена и где се бележи сталан пад активног становништва. Како углавном није реч о загађујућој индустрији производни капацитети могу бити лоцирани и поред пољопривредних фарми. За прерађивачке и производне капацитете је неопходно обезбедити и понудити инфраструктурно опремљене локације. То се односи свакако на побољшање капацитета у путној, водоводној, канализационој и електроенергетској мрежи. Планирани развој и заступљеност малих и средњих предузећа на територији општине Куршумлија може да се оствари кроз:

- својинску трансформацију постојећих предузећа и реструктурирање,
- развој мањих ефикаснијих предузећа и погона,
- директна страна улагања,
- предузетништво на локалном и регионалном нивоу,
- дисперзивни размештај индустријских капацитета,
- обезбеђивање одговарајућих локација на јавном, општинском земљишту, за изградњу пословних објеката,
- расподелу и доделу локација заинтересованим предузетницима за обављање делатности које су од приоритетне важности за развој општине,
- олакшице у погледу плаћања такси, ренти и других намета за делатности које су од изузетне важности за развој општине,
- обезбеђивање основних инфраструктурних услова за функционисање производних и прерађивачких делатности односно пословних објеката,
- подстицање за развој допунских занимања у функцији привреде која се могу имплементирати у постојећим сеоским домаћинствима.

Посебне планске мере које се односе на дрвнопрерађивачку индустрију и индустрију намештаја могу се сагледати кроз неке од основних смерница:

- потребно је санирати и реконструисати постојећу мрежу путева за одржавање шумских газдинстава, као и ширење истих због транспорта сировина
- у оквиру постојећих дрвно прерађивачких погона неопходно је максимално прилагодити механизацију и саме погоне како би се максимално рационализовала дрвна грађа која се користи за прераду
- неопходно је извршити и рационализацију коришћења дрвне масе за прераду и употребу као енергетског горива стварајући еколошки прихватљивији систем функционисања
- потребно је омогућити проширење капацитета постојећих предузећа у циљу унапређења саме производње и стварању нових радних места
- неопходно је усагласити циљеве и створити заједничку платформу за проналажење стратешких партнера
- потребно је повезати више сродних делатности (прерада дрвета, производња намештаја, производња текстила, производња брикета и сл.) у један систем са заједничким деловањем на тржишту.

Текстилну индустрију, која може бити везана и за производњу намештаја и за конфекцијску производњу, потребно је унапредити и развијати кроз:

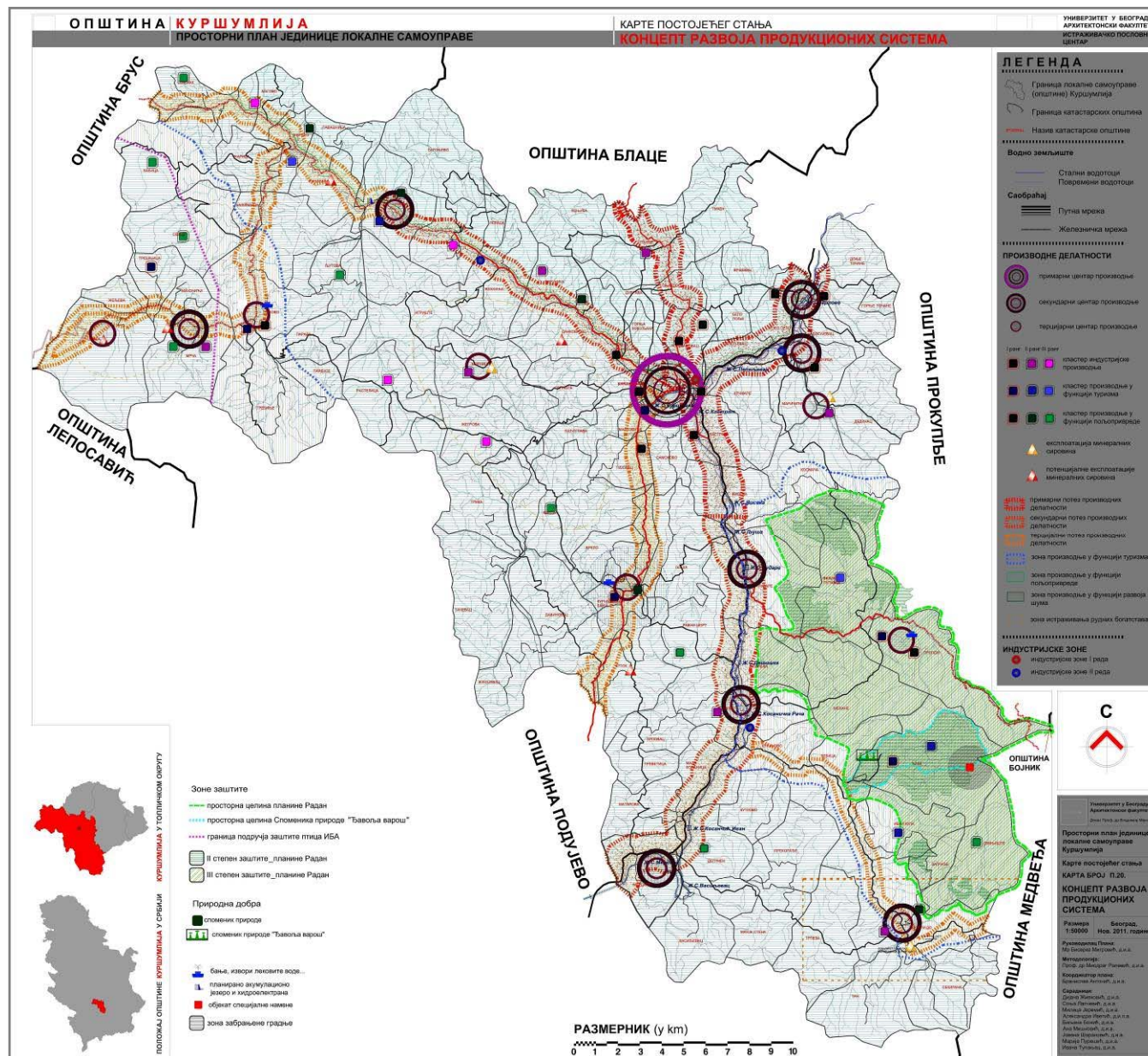
- модернизацију погона и маркетинг
- развој традиционалних мотива за одевне предмете и покућство
- повољне финансијске олакшице где ће бити створени услови за отварање мањих погона
- едукацију и обуке незапосленог радног становништва како би се појавили као конкуренција у виду нових мањих и већих предузетника на тржишту
- понуду локација које су комунално опремљене за формирање мањих и средњих предузећа

Металопераџивачка индустрија која се базира на предузећу „Металац“ није у завидној ситуацији и развој ове делатности уз производњу грађевинског материјала се може базирати на:

- покретање постојећег погона кроз улагања у постојеће капацитете и нову механизацију односно модернизацију
- проналажењу стратешких партнера кроз посебне олакшице поготово у почетном периоду рада у новим условима који се односе на прву ставку
- повезивање власника предузећа који се баве експлоатацијом сировина са власницима предузећа за прераду и производњу кроз различите врсте стимуланса
- усмеравању власника предузећа који се баве експлоатацијом сировина да израде студије о потенцијалима, распореду и могућностима и начинима коришћења одређених локација.

- специјализацију нових погона за прераду одређене врсте хране (вода, млеко, месо, воће, поврће),
- смештање малих и средњих предузећа уз извор сировина који се користи за прераду ради што веће рационализације рада и трошкова складиштења, транспорта и тд.,
- маркетинг за промоцију домаћих производа,
- повезивање више малих и средњих предузећа и заједнички наступ на тржишту,
- повезивање произвођача (пољопривредника) са привредним сектором за производњу прехранбених производа,
- могућност лоцирања мањих погона уз пољопривредна домаћинства и фарме,
- организовање и покретање малих лабораторија за испитивање квалитета сировина и финалних производа као развој секундарне делатности уз прехранбену производњу,
- организовање и активирање нових погона за производњу амбалаже и паковање као секундарних делатности уз прехранбену производњу.

Слика 2.3: Планска решења развоја производних делатности

Прехрамбена индустрија је по броју погона и активношћу у раду најзаступљенија грана привреде која свакако има потенцијал који се може развијати и унапредити на више различитих начина и то кроз:

- проширење постојећих капацитета где то просторне могућности дозвољавају корз финансијске олакшице за отварање нових радних места,
- унапређење и модернизацију погона односно технологије производње путем разних финансијских олакшица,

2.4.2. ПОСЛОВАЊЕ

Пословне делатности обухватају услужне, трговинске, угоститељске и занатске делатности и везане су за центре (Правилник о општим правилима за парцелацију, регулацију и изградњу).

Планирање пословно-услугних система на нивоу територије општине Куршумлија, а у складу са савременим привредно-економским контекстом и уз уважавање свих специфичности територије, засновано је на:

- Унапређењу и развоју постојећих пословно-услугних система и центара, праћењем постојећих развојних токова и подстицањем уочених тенденција и потенцијала;
- Стварању нових пословно-услугних система и центара и њиховом међусобном умрежавању у циљу остваривања већег степена конкурентности и подстицања њиховог даљег развоја и унапређења.

У складу са тим препознате су развојне могућности и приоритети за развој пословно-услугних система и исти су приказани кроз следећу табелу.

Табела 2.9: Развојне могућности и приоритети за развој пословно-услугних система

ОПШТИ ПОСЛОВНО-УСЛУЖНИ ЦЕНТРИ	
градски центри	Куршумлија
у насељима - центри I реда	Рача, Жуч
у насељима - центри II реда	Грабовница
ПОСЕБНИ / СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИ ПОСЛОВНО-УСЛУЖНИ ЦЕНТРИ	
туристички центри	бањски I реда – Луковска бања, Пролом бања
	бањски II реда – Куршумлијска бања
центри уз производњу	локалитети – Ђавоља варош
центри уз царину	источни део Куршумлије, Мачковац
	Мердаре

Општи пословно-услугни центри везани су за делатности пословања, трговине и услуга у најширем смислу, док се посебни, односно специјализовани центри углавном везују за специфичне намене које у случају општине Куршумлија чине туризам, производни сектор и царина. У складу са одликама насеља на територији општине и њиховим положајем и значајем у структури мреже насеља, извршено је рангирање истих и уочене су могућности њиховог даљег унапређивања и развоја, као и повезивања у јединствену структуру пословно-услугних делатности на територији општине.

Правци развоја пословних делатности према дефинисаним центрима

Градски центар - Куршумлија - Примарни центар развоја општине Куршумлија и носилац развоја пословно-услугних система и даље ће бити насеље Куршумлија, које као градски центар представља седиште највећег броја пословних и услужних делатности. Развој пословно-услугних система у насељу Куршумлија неопходно је базирати на већ постојећим капацитетима, уз могућу активацију околних насеља (Мачковац, Марковиће, Кастрат...).

Од пословних делатности највећу заступљеност према планираном стању би требало да заузимају примарно административне делатности (различити типови агенција, банке, канцеларије, удружења...), затим услужне делатности

(угоститељске, сервисне,...), трговина на велико и мало (специјализоване и неспецијализоване радње), саобраћај (градски, приградски, такси превоз...) са пратећим делатностима.

Центар I реда – насеља Рача и Жуч - Потенцијал за развој пословно-услугних система и центара препознат је и у оквиру насеља Рача и Жуч (центри I реда). У овим насељима већ постоје делимично развијени капацитети пословно-услугних система, а планом се предвиђа њихово даље унапређење и јачање, повезивање са градским центром, али и са околним насељима која се на њих ослањају.

Од пословних делатности посебну пажњу треба усмерити на развој трговине на велико и мало у специјализованим продавницама које се првенствено баве продајом дрвне грађе и других производа од дрвета (специјализоване продавнице за готове грађевинске елементе од дрвета, столарију, намештај, брикете...). Према броју становника треба предвидети и трговину на мало, посебно за прехранбене производе.

Центар II реда – насеље Грабовница - Потенцијал за развој овог центра представља постојећи капацитет за складиштење пољопривредних производа где може да се развије и трговина на велико и мало у специјализованим радњама за поједине пољопривредне производе, затим трговина на мало посебно за прехранбене производе и сл.

Туристички центри – Луковска бања, Пролом Бања и Куршумлијска бања - Значајан потенцијал за развој и унапређење пословно-услугних система, центара и делатности на територији општине Куршумлија свакако представља туризам на коме се базира развој више насеља у општини Куршумлија. Као водећи туристички центри на територији општине истичу се Луковска и Пролом бања (бањски центри I реда), затим природни локалитет Ђавоља Варош и у значајно мањој мери Куршумлијска бања (бањски центар II реда).

У погледу пословања потребно је унапредити и проширити услужне делатности које се односе на услуге смештаја и хране, затим административно-пословне делатности које се првенствено вежу за претежну намену саме бање (туристичка агенција за организовање излетничких тура, рента-кар, мењачница, банка, птт...), затим различите специјализоване продавнице за трговину на мало (прехранбене, текстил, накит, сувенири...), самосталне занатске радње (салони за негу лица и тела, фризерски салони...) и додатни пословни садржаји у функцији уметности и забаве (мање галерије, библиотека, биоскоп...). Потребно је тежити формирању једног заокруженог система који у што већој мери може да пружи посетиоцима већи комфор у погледу понуде, а истовремено да укључи и суседна насеља и становништво.

Центри уз производњу- насеље Мачковац - Равномерном развоју општине доприносе и остали пословно-услугни системи и центри који су препознати на два нивоа. Центри уз производњу јављају се уз значајније индустријске и производне потезе, а на територији општине Куршумлија приметан је њихов развој у насељима која се наслањају на градски центар – насеље Куршумлију из значајне индустријске и производне правце. Међу овим насељима доминантна је улога Мачковца, где су смештени значајни пословни и услужни капацитети, као и делова насеља која воде од Куршумлије према Прокупљу са једне и према Приштини са друге стране. Развој ових потеза ослања се првенствено на даљи развој индустријских и производних система у овим деловима. Њихово учвршћивање у хијерархији центара, са друге стране, базира се првенствено на сопственим капацитетима и могућностима даљег умрежавања, па је стога неопходно размотрити повезивање и са другим центрима и насељима, а не само ослањање на Куршумлију као градски центар.

Пословни капацитети које је потребно развијати првенствено се односе на пољопривреду (трговина на велико и мало сировина, готових производа, трговина на мало на тезгама и пијацама...), занатску производњу и сл.

Центри уз царину - насеље Мердаре - Врста специјализованих пословно-услугних центара на територији општине Куршумлија – центар уз царину представља насеље Мердаре због свог положаја непосредно уз административну линију према АП Косово и Метохија. Ово насеље има значајне потенцијале за развој различитих пословних и услужних делатности које се могу јавити као пратећи садржаји уз поменути намену.

Због положаја насеља које се налази на путном правцу Дољевац-Житорађа-Куршумлија-Мердаре-граница са АП Косово могуће је развијати посебно пословање у погледу услужних делатности које се вежу за саобраћај и складиштење са пратећим сервисним услугама, радњама за трговину на мало, услуге за смештај и исхрану и административно-пословне услуге.

Структурални правци развоја пословно-услугних система на територији општине Куршумлија могу се дефинисати као: зоне, линијски центри, тачкасти центри.

Пословно-услугне зоне могу се развити дуж већих производних и индустријских потеза у непосредном окружењу насеља Куршумлија. Предвиђен је развој две битније зоне, једне која се ослања на постојећи производни комплекс на

путном правцу према Куршумлијској бањи и друга на потезу укрштања путева који од Куршумлије води према Прокупљу и према Приштини.

Табела 2.10: Општи и посебни/специјализовани центри на подручју општине Куршумлија

ОПШТИ ПОСЛОВНО-УСЛУЖНИ ЦЕНТРИ		
градски центри	Куршумлија	- услуге и агенције везане за разне видове пословања у најширем смислу (администрацију, делатности, угоститељство, културу и забаву, образовање, стручне, научне и техничке делатности, информирање и комуникације...), - пословање некретнинама, - финансијске делатности и делатност осигурања, - трговина на велико и мало (тржни центри, продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - угоститељске делатности (смештајни капацитети – хотели, мотели, пансиони, одмаралишта... и пратеће услуге...), - занатске делатности (радионице, сувенирнице...)
у насељима - центри I реда	Рача, Жуч	- услуге (делатности, образовање, стручне и техничке делатности, комуникације...), - трговина (продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - угоститељске делатности (смештајни капацитети мањих размера – мотели, пансиони... и пратеће услуге), - занатске делатности (радионице...)
у насељима - центри II реда	Грабовница	- услуге (делатности, образовање, техничке делатности...), - трговина (продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - угоститељске делатности (смештајни капацитети мањих размера – мотели, пансиони... и пратеће услуге), - занатске делатности (радионице...)
ПОСЕБНИ / СПЕЦИЈАЛИЗОВАНИ ПОСЛОВНО-УСЛУЖНИ ЦЕНТРИ		
туристички центри	бањски I реда – Луковска бања, Пролом бања	- угоститељске делатности (смештајни капацитети различитих категорија – хотели, пансиони, мотели, одмаралишта... и пратеће услуге), - услуге претежно везане за туристичке делатности (угоститељство, култура, забава, спорт и рекреација, стручне, научне и техничке делатности, информисање и комуникације...), - пословање некретнинама, - финансијске делатности и делатности осигурања, - трговина на велико и мало (тржни центри, продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - занатске делатности (радионице, сувенирнице...)
	бањски II реда – Куршумлијска бања	- угоститељске делатности (смештајни капацитети – активирање постојећих капацитета, обнова и формирање нових... и пратеће услуге), - услуге претежно везане за туристичке делатности (угоститељство, култура, забава, спорт и рекреација, стручне, научне и техничке делатности, информисање и комуникације...), - финансијске делатности и делатности осигурања, - трговина на велико и мало (продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - занатске делатности (радионице, сувенирнице...)
	локалитети – Ђавоља варош	- угоститељске делатности (мањи смештајни капацитети и пратеће услуге), - услуге претежно везане за туристичке делатности (култура, забава, спорт и рекреација, стручне, научне и техничке делатности, информисање и комуникације...), - трговина на мало (продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - занатске делатности (радионице, сувенирнице...)
центри уз производњу	источни део Куршумлије, Мачковац	- услуге и агенције везане за разне видове производње (администрација, стручне, научне и техничке делатности, информирање и комуникације...), - финансијске делатности и делатност осигурања, - трговина на велико и мало (продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - занатске делатности (радионице...)
центри уз царину	Мердаре	- услуге и агенције (администрација, техничке делатности, информирање и комуникације...), - финансијске делатности и делатност осигурања, - трговина на велико и мало (продавнице мешовите робе, специјализоване продавнице...), - занатске делатности (радионице...)

Највећи потенцијални правци структуралног развоја центара и пословно-услужних система јесу линијски. Различите делатности везане за пословање, трговину и услуге најчешће се јављају дуж значајнијих путних праваца, па се тако и у случају општине Куршумлија предвиђа њихово даље унапређење и развој у том смеру. Предвиђени развој линијских центара и пословно-услужних садржаја и делатности би се одвијао дуж свих значајнијих путних праваца (правац од Куршумлије према Луковској бањи, правац од Куршумлије према Прокупљу дуж државног пута I реда број 14, правац од Куршумлије према Приштини дуж државног пута I реда број 14, правац од Куршумлије према Куршумлијској бањи и правац од Куршумлије према Блацу).

Тачкасти центри јављају се независно од осталих садржаја на местима где постоји већа концентрација пословно-услужних система, садржаја и делатности.

Зоне, линијски и тачкасти центри заједно чине јединствену мрежу пословно-услужних система, садржаја и делатности и указују на могућности даљег развоја и унапређења истих.

Смернице за развој централних и услужних делатности

Тржишна, комерцијална димензија централних активности, захтева спремност локалне управе да брзо и ефективно реагује на све приватне иницијативе, омогућавајући њихову ефикасну реализацију, у оквирима стратешки дефинисаних и јавно верификованих циљних ефеката развоја. У том смислу, локална управа мора увек имати у виду да свака добро усмерена иницијатива за градњом води развоју. То имплицира да је неопходно развијање ефективне планске основе и палете управљачких механизма за имплементацију који ће омогућити њену ефикасну реализацију. Ефективни плански основ је онај који има способност да одговори и прилагоди се процесима друштвеног и просторног развоја неке урбане средине.

Када се овакво планирано решење градских централних функција посматра у односу на наше тренутно стање друштвено-економског развоја, онда се, заправо, може закључити да се ради о планирању у контексту са великим степеном неизвесности будућих исхода. У том смислу, приступ планирању развоја централних функција, мора бити отворен и оријентисан ка кратким временским хоризонтима у оквиру којих се могу формулисати основне развојне стратегије уско везане за кључне развојне факторе и на основу реалних процена могућности за њихову имплементацију.

У том смислу, за предложени модел стратешког развоја услуга и пословно-производних делатности на територији општине Куршумлија, треба истаћи следећа правила просторног развоја:

- **Комерцијалне централне функције специјализованог типа** (специјализовани трговински, пословно-производни, спортско-рекреативни, забавни, културни центри...), као веома битне полуге развоја, лоцирају се по принципу територијалне децентрализације. Ове активности су по правилу вишег ранга: регионалног, општинског, градског, насељског и, сходно томе, изазивају битне миграције становништва и периодичне велике концентрације корисника. Децентрализација пружа могућност максималног искоришћења ових активности за равномеран територијални развој.
- **Комерцијалне централне функције општег типа** (трговина, услуге, пословање, спорт, образовање, култура...) **свакодневне периодике коришћења** просторно се развијају по правилу територијалне мреже, што значи у насељеним местима што ближе корисницима. У оквиру мањих насељених места, малих и кратких дистанци, ове активности се концентришу у оквиру центра насеља, а у развијеним урбаним срединама као што је насеље Куршумлија, у центру насеља и дуж главних путних праваца кроз град, односно у оквиру насељских центара или дисперзно у насељеном месту.
- **Комерцијалне централне функције општег типа** (трговина, услуге, пословање, спорт, образовање, култура...) **повремене периодике коришћења** просторно се развијају по правилу територијалне мреже, што значи, у насељеним местима вишег ранга што ближе већим концентрацијама корисника. У оквиру мањих насељених места најнижег ранга, ове активности се најчешће не јављају, већ су корисници усмерени на најближи насељски центар вишег ранга. У том смислу, пожељно је развој ових активности стимулирати на нивоу терцијарних насељских центара, како се не би нарушио принцип територијалне децентрализације. У оквиру насељених места, ове активности се концентришу у оквиру центра насеља, а у развијеним урбаним срединама као што је насеље Куршумлија, у центру насеља и дуж главних путних праваца кроз град, односно у оквиру насељских центара.
- **Комерцијалне централне активности у функцији туризма** (угоститељство, трговина, услуге, забава, спорт, култура...) по правилу се концентришу на просторима изразитих туристичких атракција вишег ранга и добре приступачности, са већим степеном периодичних концентрација корисника.

- **Пословно-производне активности у функцији примарног пољопривредног сектора или експлоатације природних ресурса** по правилу се концентришу уз главне путне правце који повезују пољопривредне или шумске зоне или уз речне коридоре. Ове активности имају улогу сабирно-дистрибутивних прерађивачких центара и захтевају добро развијене инфраструктурне и саобраћајне услове. Могу имати негативан утицај на животну средину и стога је њихово лоцирање могуће искључиво уколико је у складу са природним предиспозицијама за развој и правилима коришћења и уређења земљишта наведених у оквиру поглавља о заштити и унапређењу животне средине.

Детаљна програмско-просторна разрада система центара, у средини са неизвесним правцима развоја, заправо, постаје задатак градске управљачке функције која ће на основу мониторинга дејства тржишта у простору, контролисати процес имплементације основних стратегија и покушавати да својим деловањем максимално стимулише приватну иницијативу и да делује у правцу укупних бенефита дате урбане средине.

2.5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ И РЕКРЕАТИВНИХ ПРОСТОРА

2.5.1. ТУРИЗАМ

Приликом уобличавања коценцепције развоја туризма на подручју општине Куршумлија руководило се следећим документима:

- Закон о туризму ("Сл. гласник РС", бр. 36/2009 и 88/2010),
- Стратегија развоја туризма Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 91/06),
- Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године ("Службени гласник РС", бр. 88/10).

У закону у туризму као једно од основних начела истиче се **интегрални развој** туризма и пратећих делатности, као чинилаца укупног привредног и друштвеног развоја. У складу са тим развој туризма у општини Куршумлија се заснива на одговарајућем коришћењу могућности сваког појединачног места, вези са природним и створеним вредностима краја, све у циљу остварења изворне и разноврсне туристичке понуде. У том смислу се уређују постојећи и могући нови простори за развој **одређених видова туризма** у односу на њихове особености и услове за развој и спровођење у дело. Тиме би се на плански начин управљало природним и створеним вредностима Општине и утврдиле и упоредиле предности појединих локалитета и подручја.

У сврхе што целисходније туристичке понуде битно је дати преглед свих видова туризма и њима пратећих делатности, које се могу укључити у туристичку понуду Општине:

Табела 2.10: Одговарајући видови туризма и њихов предложени размештај у општини Куршумлија

ВИД ТУРИЗМА	ОСОБЕНОСТИ	ПОСТОЈЕЋЕ И МОГУЋЕ ЛОКАЦИЈЕ
<p>■ стационарни рекреативно-одмаралишни летњи и зимски туризам</p>	<p>масовни национални облик туризма везан за летњи и зимски одмор и рекреативно-спортске активности: лети купање (у базенима, у будућности и у лечилиштима и акумулацијама), шетње, излети и планинарење, сакупљање лековитог и ароматичног биља, а зими шетња, санкање, ...</p> <p>Условљава дужи боравак на локацији и тиме одговарајући ниво квалитета у сваком сегменту туристичке понуде</p>	<p>Летњи и зимски туризам: Источна подгорина Радана, посебно око Пролом бање и источна подгорина Копаоника око Луковске бање. За потребе зимског раздобља потребна је изградња веза између подгорине и самих планинских подручја (путеви, стазе, жичаре), а што је и предвиђено општинском стратегијом. Тиме би се обезбедили повољни услови за развој зимског туризма (спортски на снегу) и јачање кроз заједничку понуду туристичких области Копаоника и Радана.</p> <p>Летњи туризам: Насеља у ширем окружењу Пролом и Луковске бање, која је мање загађена, богата природом и идеална за еколошки здрав туризам (шетње по природи, пешачење, учење у природи, спортови,...).</p>
<p>■ спортско-рекреативни туризам</p>	<p>Може се третирати као масовни облик туризма, али и као туризам усмерен на припреме спортиста. Релативно је везан за сезону.</p>	<p>Летњи и зимски туризам: Све бање имају потенцијал за овај вид туризма, а Пролом и Луковска бања имају и изграђене капацитете. За потребе зимског раздобља потребна је изградња веза између подгорине и самих Дивчибара (пут, жичара), а што је и предвиђено општинском стратегијом. Тиме би се обезбедили повољни услови за развој зимског туризма и зимских спортова: нагиб, оријентација и одговарајућа надморска висина, која обезбеђује потребну дужину</p>

		трајања снега. У обзир се мора узети и доступност скијалишта у односу на грађевинска подручја и степен развијености инфраструктуре, својински статус земљишта и капацитете скијалишта. Летњи туризам: Насеља око Ђавоље Вароши (Ђаке, Зебице, Механе, Иван Кула), простора који је потпуно незагађен (свеж ваздух „ваздушна бања“, чиста вода, незагађено земљиште) су идеални за кондициони спортски и рекреативни туризам. Постојање бројних стаза, видиковца и шумарака и покренутост терена иде овоме у прилог.
Еколошки (Еко-) туризам	Веза и упознавање природе, привлачних предела и посебних културних вредности су важни мотиви еко-туриста.	Овај вид туризма тражи природну средину са што мањим упливом човека, па се овде предлаже развој еко-туризма у свим деловима општине, а посебно на обронцима познатих планина Копаника и Радана , али и у подручјима са еколошки усмереном, екстензивном пољопривредом (сточарство, воћарство).
Сеоски туризам	Веза и упознавање са сеоским домаћинствима и начином живота на селу као и посебности домаће културе, традиције, обичаја и кухиње. Везано је за потребу боравка у квалитетном природном окружењу. Може бити викенд- или одмаралишни облик туризма	Цео Куршумлијски крај има погодности за развој сеоског туризма, посебно села која су демографски и привредно очуванија - шири простор града Куршумлије, седишта месних канцеларија као значајнија насеља. Такође, било би целисходније дати предност селима Општине, која немају могућности за развој других видова туризма. Дати облик туризма може постати значајан извор прихода на селу, а то највише зависи од укупног развоја посебних облика пољопривреде и унапређивања сеоске инфраструктуре и услова сеоског становања.
Конгресни туризам	Није везан за сезону и може на најбољи начин попуњавати туристичке капацитете у вансезонским периодима. Очекиван је релативно виши ниво опремљености и услуга и близина и лак приступ са важних саобраћајница. Пожељни су други садржаји вишег квалитета у окружењу, као и образованије и обученије особље.	Град Куршумлија као највеће насеље са бројним садржајима, солидном инфраструктуром и лаком доступношћу - пролазак магистралног пута и важне железничке пруге, близина аеродрома „Константин Велики“ у Нишу. Алтернативна локација је Пролом бања , као данас најразвијенија бања. У случају дате бање постоји лака доступност и из града и са магистралног пута, као и постојање више туризму сагласних садржаја. Овај простор нуди боље услове за затворенији тип конгресног туризма (удружења, клубови и сл.).
Транзитни туризам	Није везан за сезону, али зависи искључиво од присуства прометних саобраћајница. Није везан за постојање насеља, али је ово предност.	Развој овог вида туризма има будућност због присуства магистралне саобраћајнице општине, где треба предвидети обнову постојећих (Пепељевац, Рударе) и развој нових простора и тачака (Рача, Барлово, Мердаре) са овим активностима. Посебно се истиче заобилазница око града Куршумлије , која је највеће чвориште у Општини, а нуди и близину других потребних садржаја.
Здравствено-лечилишни (бањски) туризам	Најчешће везан за места са богатством лековитим или геотермалних вода или са веома чистим ваздухом (“ваздушне бање”). Последњих година дата област се нагло развија и на местима која првобитно немају услове за дати вид туризма. Одликује га дужи боравак у посебно квалитетном природном амбијенту.	Будући да на подручју Општине постоје значајни извори лековите воде и три бање (Пролом, Луковска и Куршумлијска) , дати вид туризма има значајан потенцијал. У будућности треба радити на проширењу и осавремењавању туристичке понуде савременим видовима (spa и wellness, медитација и контеплација). Дати вид туризма треба повезати са блиским спортско-рекреативним туризмом на тај начин га прилагодити већем броју корисника. Поред тога, у случају високо постављених села Општине могу се створити комплекси и тачке „ваздушних бања“.
Културни туризам	Веома чест и обично масован облик туризма везан за културну баштину и знаменита места. Више везан је за насеља и просторе са богатом традицијом и наслеђем. Дати културни локалитет може бити главни мотив посете датом месту дешавања или пратећа активност у туристичкој понуди.	Издваја се град Куршумлија са две редњовековне цркве, али и са старом чаршијом и културно-образовним установама од већег значаја. Као тачке за развој културног туризма могу се убржати и насеља са старим и вредним црквама (Штава, Пролом, Дегрмен), а потом и друга насеља са старим грађевинама, нарочито црквама и очуваном старом градњом.
Културно-манифестациони туризам	Најчешће масован облик туризма везан за културне догађаје и манифестације. Више везан је за насеља и просторе са богатом традицијом и наслеђем. Манифестација може бити примаран мотив посете	Локалитети са традицијом обављања културно забавних и спортских догађања су вашари у Куршумлији , као и народни сабори по већим селима (Жуч, Влахиња, Пролом, Дегрмен, Богужевац, Коњува, Добри До, Штава, Игриште). Код датих догађања неопходно је њихово унапређење, ширење понуде и окретање ка што ширем обухвату могућих посетилаца.

	датом месту дешавања или пратећа активност у туристичкој понуди	Предност манифестационог туризма је њихова „покретљивост“, чиме се могу сезонски распоредити по свим насељима Општине и афирмисати свако насеље понаособ постајући мотив покретљивости и месног становништва и спољних посетилаца. Покретање догађања и светковина као пратећих садржаја јесте подршка за друге видове туризма, али и за локалну привреду и средину.
Дечји и омладински туризам	Краткотрајан или дуготрајан, зависно од карактера: екскурзије, школе у природи, тематски кампови,.... Могућност одвијања туристичких делатности током целе године.	Овај вид туризма се може развијати на свим местима која су лако приступачна и добро опремљена. Посебно је погодна шира околина Ђавоље Вароши , као мотива који може допринети и ширењу знања и занимања за околину и природу. Нису искључени ни други локалитети који се могу уређивати покретањем постојећих просторних ресурса (нпр. обнова домова културе и сеоских школа ван употребе, школеу намени током летњег распуста). Двојно коришћење даје могућност новчане подршке месној привреди.
Излетнички и екскурзиони туризам	Краткотрајан, дневни или полудневни облик туризма мотивисан посетом културно-историјских вредности или боравком и уживањем у лепоти природе.	Овај вид туризма може се развијати на целом подручју Општине . Сви локалитети са културно-историјским знаменитостима под претпоставком њиховог уређења и примерене презентације, као и остварења потребне доступности. По природним и културно-историјским вредностима: Штава, Пролом, Дегрмен (цркве), Иван Кула (стара тврђава), заштићени Хрст Цара Лазара у Данковићу , али видиковци, обронци, шумски комплекси, проплатци, заштићене целине шума у Свињишту ,....
Ловни туризам	Спортски лов се организује у одређеним раздобљима године када изостају остали видови туризма, што може допринети попуњавању смештајних капацитета. Такође, могуће је стварање тржишно усмерених ловишта, чији пратећи садржаји могу бити одгајивачнице ловачких паса као и полигони за обуку и утакмице ловачких паса.	С обзиром на могућности (80% општине под шумом богатом дивљачи) овај облик туризма би могао да постане врло важна привредно - туристичка делатност са перспективом развоја међународног туризма, али под условима да се мерама заштите и обнове популације дивљачи и узгоја одређених врсти дивљачи (јелен, срна) у ловиштима.. На подручју општине већ постоје три велика ловишта у власништву месног газдинства ЈП „Србијашума“. Постоје планови за развој ловног туризма и ширење пропратних садржаја (нпр. већ планирано ловачко село на Космачи).
Риболовни туризам	Риболов се организује сезонски (забрањен у време мреста), али и у одређеним раздобљима године, када изостају остали видови туризма, овај вид туризма може допринети попуњавању смештајних капацитета.	Потоци у Општини су богати рибом (посебно пастрмом), али је риболовни туризам потпуно неразвијен. Из тог разлога развој риболовног туризма треба подстицати у свим водотоцима вишег дела Општине, а поготово везано за пределе чисте природе: Горња Топлица и Горња Косаница , као и у предвиђеним акулацијама (Селова, Зебице).

2.5.1.1. Просторна концепција развоја туризма

Просторно-функционална концепција развоја туризма заснива се на одређивању туристичких регија, туристичких зона, места и простора (према Закону о туризму), позицији смештајних капацитета и викенд-насеља, као и пунктова и зона од значаја за туризам и њему сагласне садржаје и активности (рекреација, трговина, услуге,....).

Туристичке регије и зоне

Туристичке регије и туристичке зоне су велике туристичке области које обухватају просторе веће од атара појединих насеља, често делове општина, целе општине, па и више суседних општина, с тим да су туристичке регије обично везане за ниво једне општине.

А) Туристичка регија⁵

Према Просторном плану Републике Србије 2010-2020. на подручју општине Куршумлија налазе се делови две туристичке регије / дестинације:

3. Туристичка регија Копаоник (P1) са целогодишњом туристичком понудом. У оквиру дате регије је западни део општине са Луковском и Куршумлијском бањом;
4. Туристичка регија Радан (P2) са мањим учешћем целогодишње понуде, која се планира за будући развој (израда просторног плана подручја посебне намене у току). У оквиру дате регије је источни део општине са Пролом бањом и Ђавољом Вароши.

Град Куршумлија се налази на додиру дате две регије, што му даје одличан положај развоја и усаглашавања туристичке привреде у свим деловима општине.

Б) Туристички простори⁶

Као мање целине у оквиру подручја општине и туристичке регије издвајају се туристички простори као подцелине нижег реда у оквиру туристичке регије или као самосталне целине.

- Туристички простори првог нивоа обухватају пешачки доступан круг око туристичког места - средишта окупљања (5 км), као потез дневних излета. У овом обухвату је изузетно битан развој пешачких и рекреативних путања, повезивања насеља међусобно и са туристичким атрактерима и уређивање локалних излетишта.
- Други ниво, представља образовање туристичких простора које обухватају више мањих туристичких простора. У њима се заокружује целовита и разноврсна туристичка понуда и развијају се као зоне посебног идентитета.

Примарни туристички простор П1 - Западна подгорина Радана

Дати туристички простор обједињује просторне целине Општине планиране за интензивни туристички развој на Радан планини и суседним планинама, које су под шумама и богате дивљачи. Ови простори заузимају источни део Општине, са туристичким средиштима у Пролом бањи и Ђавољој Вароши. Као посебна предност јесте лак доступност са оближње магистрале Ниш - Приштина и близина града Куршумлије са бројним централно усмереним садржајима и јавним службама. У складу са тим могуће развијати и међусобно веома различите видове туризма, попут бањског, спортско-рекреативног, ловног, али и прометног и конференцијског туризма.

Планирани капацитети и садржаји требали би се квантитативно повећати, али, још битније, и квалитативно проширити и издиференцирати постојећу туристичку понуду. У ту сврху пожељно је:

- унапредити и проширити постојећу саобраћајну и комуналну инфраструктуру у свим правцима, а посебно на трасама Пролом - Радан и Пролом - Ђавоља Варош (савремена саобраћајница, могућа туристичка жичара);
- Обнова, проширење и диференцијација смештајних капацитета. У ову сврху првенствено је потребно проширити и смештај хотелског типа више категорије и смештај домаћој радиности, а пожељан је и развој других видова смештаја (камп-простори, дечја одмаралишта, ловачка села,...);
- образовање нових туристичких целина мањег обима и мање густине изграђености око Пролом бање и Ђавоље Вароши, водећи рачуна да се не угрози вредна и очувана природа датог краја;
- стварање акумулације у Зебицама, повезано са тим, стварање могућих услова за туризам „на води“ (риболовни, рекреативни, излетнички туризам);
- Развој туризму сагласних садржаја као места окупљања и забаве. У прилог томе предвидети даљи процес уређења јавних простора и зграда (средишњи простори у насељима, приобаље потока, простори око цркава, јавне зграде ван намене).

Примарни туристички простор П2 - Источна подгорина Копаоника

Дати туристички простор обухвата планинско подручје Копаоника у оквиру општине Куршумлија. Средиште дате зоне јесте село Луково са Луковском бањом. Особеност овог краја јесте богатство термоминералних извора, али и богата

културна баштина (Црква св. Мине у Штави, под заштитом). Такође, ово је део општине са изванредним условима за зимске спортове. Планирано вештачко језеро у Селови такође ће бити подстрек за развој туризма.

Планирани капацитети и садржаји морају се првенствено унапредити и квалитативно проширити, а веома је битно и проширити постојећу туристичку понуду. У ту сврху пожељно је:

- Унапредити приступ датом крају, посебно супостављањем и изградњом савремених саобраћајних веза ка општинама Брус и Лепосавић. Дате везе подразумевају и туристичке везе, као што су стазе здравља, бициклическе трасе за *Mountain bike*;
- Развијати недостајуће сагласне садржаје и активности, првенствено у области културе и јавних служби, услед удаљености насеља од Куршумлије и других већих насеља;
- Унапредити постојеће смештајне капацитете у домаћој радиности и увести и уредити друге видове који су примерени овој зони са најглашеним краткотрајним туристичким посетама (мотели, гостоне, пансиони);
- Осавременили и проширили комуналну инфраструктуру;
- Развијати данас непостојеће или једва присутне видове туризма попут ловног и риболовног туризма, за које постоје изванредни услови (богатство шума и водених токова, богат биљни и животињски свет, планирана изградња акумулација);
- Развијати еколошке видове туризма (еко-, етно- и сеоски туризам), који могу повољно утицати на развој мањих села у околини Лукова.

Секундарни туристички простор П3 - Град Куршумлија са околином

Овај туристички простор представља подручје утицаја градског насеља Куршумлије и поседује бројна могућа излетишта у околини града, чијим би се уређењем и различитим степенима покретања активности и садржаја унапредила како туристичка понуда тако и бројне друге активности и садржаји (спорт и рекреација) више од половине становника Општине. Дата зона поседује могућности за различите облике туристичке понуде (културни, транзитни, културно-манifestациони, излетничко-екскурзиони, спортско-рекреативни), како у градском насељу, тако и у непосредној околини.

Планирани капацитети и садржаји требали би се квантитативно повећати, али, још битније, и квалитативно проширити постојећу туристичку понуду. У ту сврху пожељно је:

- проширити постојеће смештајне капацитете и увести нове видове смештаја (посебно хотели, а потом и пансиони, бунгалови, камп-простори,...). Посебно би било корисно прилагодити услове смештаја одређеним циљним групама (транзитни туристи, старији, ученици и омладници, спортисти,...);
- осавременили и проширили понуду сагласних садржаја и делатности (спорт и рекреација, услуге, трговина, саобраћај, зеленило,...), посебно дуж траса које повезују постојеће туристичке пунктове;
- обезбедити бољу обавештеност посетилаца на важним градским чвориштима (раскрснице, аутобуска и железничка станица, места са масовним посетама - зграде и комплекси културе, цркве, управе);
- одредити и прописно опремити места превоза и приступа туристичким активностима и садржајима у околини града - стајалишта туристичког превоза, места почетка „стаза здравља“ и других пешачких и бициклических коридора из града до околине, стајалишта и излетишта у околини града, видиковци на трасама и сл.

Секундарни туристички простор П4 - Област Куршумлијске Бање

Ова зона обухвата секундарни сеоски центар Куршумлијску Бању и околна села на југозападу општине Куршумлија. Село. Иако је Куршумлијска Бања градско насеље и бања са вишедеценијском традицијом, насеље је данас веома запуштено, бањске активности су замрле, а иселјивање становништва прети опстанку насељу (по проценама мештана насеље има око 80-90 становника). Постојећи туристички садржаји и капацитети обухватају хотел, неколико старих вила и бањско купатило, који су сви ван намене.

За будућност Куршумлијске Бање од кључног значаја је подршка са вишег нивоа (општина, регија, држава, међународни програми подршке). Једино се на тај начин може спровести обнова вих капацитета потребних за поновно образовање једног целовитог туристичког одређишта. У ту сврху пожељно је:

- Обновити кључне садржаје за привлачење посетилаца, пре свега постојећи хотел и бањско купатило;

⁵ Закон о туризму одређује туристичку дестинацију као „одређиште туристичког путовања које својом опремљеношћу омогућава прихват и боравак туриста“.

⁶ Закон о туризму одређује туристички простор као „јединствену и недељиву географску и функционалну целину природних и створених ресурса и вредности од значаја за туризам“.

- Осавремени и проширити постојећу саобраћајну и комуналну инфраструктуру у свим правцима, а посебно од средишта Куршумлијске Бање ка околним селима и туристички привлачним местима (видиковци, изворишта и врела), који се могу туристички користити (савремена саобраћајница, стазе здравља, бициклическе трасе за *Mountain bike*);
- Развијати данас непостојеће или једва присутне видове туризма попут еколошког, ловног и риболовног туризма, за које постоје изванредни услови (богатство шума и водених токова, богат биљни и животињски свет);
- Дати подршку развоју трговине и услуга као веома битних по ширење туристичке понуде и „живост“ насеља као услов његовог новог преображаја у туристичко насеље;
- Радити на унапређењу јавних простора, коју су данас у веома лошем стању.

В) Туристичка места⁷

Туристичка места се развијају према рангу одређеном степеном туристичке привлачности и нивоом туристичке опремљености. Планирају се према рангу од 1-5 и развијају у правцу афирмисања њихове посебности и препознатљивости. На подручју општине Куршумлија издвајају се туристичка места - центри (деталније одређени у оквиру туристичких зона) и тачке.

Сва насеља општине Куршумлија која су означена као туристичка места представљају средишта туристичких зона. Њихова улога је да буду места повезивања различитих туристичких садржаја и активности у туристичкој зони од утицаја. Такође, то су и упоришта развоја туризма у појединим деловима Општине, што је посебно важно у првим фазама спровођења мера туристичког и њему усаглашеног просторног развоја.

Уочена туристичка места у оквиру општине Куршумлија су:

Табела 2.11: Туристичка места већег (надопштинског) значаја

Назив	Значај	Насеље	Место у систему општине	Присутни вид туризма
M1	Примарна туристичка места	Пролом (бања)	Бањско средиште са културном баштином, планирано исходиште ка планини Радан и његовим природним вредностима	бањски, здравствени, спортско-рекреативни, културолошки туристички центар
M2		Луково (Луковска бања)	Бањско и управно средиште западног дела општине са културном баштином, планирано исходиште ка источним деловима Копаоника и његовим природним вредностима	бањски, здравствени, спортско-рекреативни, културолошки туристички центар
M3		Ђавоља Варош	Споменик природе изузетног значаја, познат и изван граница Србије са могућношћу ширења туристичких садржаја	излетнички, еколошки и културолошки туристички центар
M4	Секундарна туристичка места	Куршумлија	Секундарни туристички центар, захваљујући величини и градском карактеру и положају саобраћајног чворишта, познато по културним вредностима	градски, културолошки, рекреативни и прометни туристички центар
M5		Куршумлијска бања	Секундарни центар бањског карактера, са нагласком на веи са очуваном природом у окружењу	бањски, здравствени и излетнички туристички центар

Могућа туристичка места - На подручју општине Куршумлија могућ је будући развој нових туристичких места (терцијарни и квартални ранг) у насељима која поседују одређени степен туристичке привлачности. У првој фази развоја нека од развој ових насеља се покреће и уређује у виду туристичких тачака - излетишта. То су: Иван Кула, Штава, Рача, Грабовница и Жуч.

Табела 2.12: Могућа туристичка места општинског значаја

Назив	Значај	Насеље	Место у систему општине	Присутни вид туризма
M6	Терцијарна туристичка места	Иван Кула	Насеље познато остацима средњовековне трђаве, која је укључена у „Туристичку туру средњовековних градова“	културолошки, излетнички, еколошки и ловни туристички центар
M7		Штава	Насеље познато по заштићеној Цркви св. Мине, која је укључена у „Манастирску туру“. Околина села је са изванредно очуваном природом	културолошки, излетнички, еколошки и спортско-рекреативни туристички центар
M8		Рача	Насеље на раскрсници путева и културно-туристичких тура. Концентрација јавних служби и централних активности.	прометни, сеоски и туристички туристички центар
M9	Квартарна туристичка места	Грабовница	Насеље са концентрацијом јавних служби, погоно као исходиште ка околним планинама са богатим ловиштима	ловни, еколошки и сеоски туристички центар
M10		Жуч	Насеље са развијеном пољопривредом, са могућностима за развој сеоског и етно- туризма.	еколошки, сеоски, етно- и излетнички туристички центар

Смернице за уређење туристичких места:

1. Уређење саобраћајних веза (путева, стаза) од и до туристичког места у циљу умрежавања и јачања пролазности насеља;
2. Планско образовање средишњег дела насеља са развијеним туристичким, угоститељским и другим сагласним садржајима;
3. Развој рекреативно-спортских садржаја на плански издвојеним подручјима у оквиру туристичког места;
4. Развој насеља по начелу неколико типолошких целина са различитим карактером туристичких садржаја засебног нивоа опремљености и ексклузивности у циљу ширења и богаћења туристичке понуде.

Г) Остали простори намењени туризму

Остали простори намењени туризму заузимају обично локалитете унутар појединих насеља, као и повезујуће коридоре између насеља, туристичких зона, места и потеза.

Туристички потези

Туристички потези везују се за саобраћајни промет/транзит (колски, али и бициклически и пешачки) и његове кориснике, али и за потребе кружних туристичких тура. Могућност развоја прометног туризма јавља се дуж важних саобраћајница. Општина Куршумлија има ту погодност да кроз источну половину општине пролазе државни пут I реда и магистрална железничка пруга Ниш - Приштина. Ова два путна правца се пружају упоредо, па се могу третирати као једна трасверзала.

Друга погодност је трасирање новопланираних „културних стаза“ (3 стазе на подручју општине су уочене на нивоу Регионалног просторног плана), које на добар начин могу бити искоришћење за развој туризма (културолошког, али и прометног, излетничког, еколошког). Дате стазе у потпуности покривају могућности развоја општине на пољу „линијског“ туризма.

Развој транзитног туризма на овим правцима подразумева уређење и самих траса, али и уређење и изградњу различитих стајалишта, која треба развијати као места за одмор, тј. као део ширег туристичког простора или места које представља целину објеката и других садржаја за смештај и боравак туриста без сталних становника, са изграђеним туристичком инфраструктуром. Сходно томе она би требала бити опремљена са различитих садржајима: мотели, угоститељске целине, уређена „зелена“ стајалишта, инфо-пунктови, трговачке и услужне радње.

Постоји неколико потеза са местима погодним стајалишта на овим саобраћајницама које својим положајем заслужују више пажње. Ово укључује пажљиво планирање, улагање, изградњу, опремање и промоцију у циљу стварања потпуно образованих туристичких потеза на споменутом магистралном правцу:

- **Туристички потез П1 „Тура римских царева“** - Приближно се поклапа са описаном магистралом Ниш - Приштина. Као могућа стајалишта (места за одмор) на датој траси могу се узети Куршумлија (обилазница - С1), Рударе (око постојећег мотела - С2) и Рача (потез средиште Раче - Саставци С3);

⁷ Закон о туризму одређује туристичко место као „организациону и функционалну целину са формираном туристичком понудом, природним вредностима, културним добрима и другим знаменитостима значајним за туризам, комуналном, саобраћајном и туристичком инфраструктуром, као и објектима и другим садржајима за смештај и боравак туриста“.

- **Туристички потез П2 „Српски средњовековни градови“** - Приближно се поклапа са описаном магистралом Ниш - Приштина, до Раче, одакле се одваја долином Мале Косанице до Иван Куле. Као могућа стајалишта на датој траси могу се у потпуности преузети већ споменута у претходном потезу: Куршумлија (обилазница - С1), Рударе (око постојећег мотела - С2) и Рача (потез средиште Раче - Саставци С3);
- **Туристички потез П3 „Манастирска тура“** - Поклапа са описаном магистралом Ниш - Приштина, до Куршумлије, одакле се одваја долином Топлице преко Селове и Лукова до Штаве. Као могућа стајалишта на датој траси могу се у потпуности узети: Куршумлија (обилазница - С1), Селова - Мерћез (зона дуж планираног језера - С4) и Луково - Мрче (ширење целине Луковске бање - С5).

Туристичке тачке

Просторним планом се препознају и издвајају делови подручја ("локације")⁸ од посебног значаја за развој туризма, које као такве треба на одговарајући начин укључити у укупну туристичку понуду. На подручју општине Куршумлија могу се уочити појединачне тачке везане за природна и културна добра. Претпоставка развоја туризма на подручју општине јесте препознавање постојећих и покретање и уређивање нових туристичких тачака и њихово повезивање са туристичким местима и међусобно.

У том смислу се планирају:

- Уређивање и опремање туристичких тачака - излетишта и области за рекреацију и спорт. Ове туристичке тачке у општини Куршумлија су:
 - **T1** - Простор око Храста цара Лазара у Данковићу,
 - **T2** - Простор у Самокову, око старог ресторана, видиковац на град Куршумлију,
- Уређење и опремање туристичких тачака око важних цркава као стецишта духовности овог краја. Изузимајући цркве већег значаја које су укључене у веће туристичке целине, овде се убрајају:
 - **T3** - Простор око Бећове цркве у Дегрмену,
 - **T4** - Простор око цркве у Коњуви,
 - **T5** - Простор око цркве у Игришту, место одржавања вашара,
 - **T6** - Простор око цркве у Дединцу,
 - **T7** - Простор око цркве у Добром Долу.
- Изградња туристичких и етно-села и места идентитета. Ако би се у ове сврхе користиле обновљене постојеће грађевине и сакупљени етно-предмети из непосредног окружења, то би било посебно прихватљиво са становишта организације и улагања. Препоручује се изградња и опремање:
 - **T8** - Ловачко село на Космачи, везано за постојеће ловиште „Соколица“.

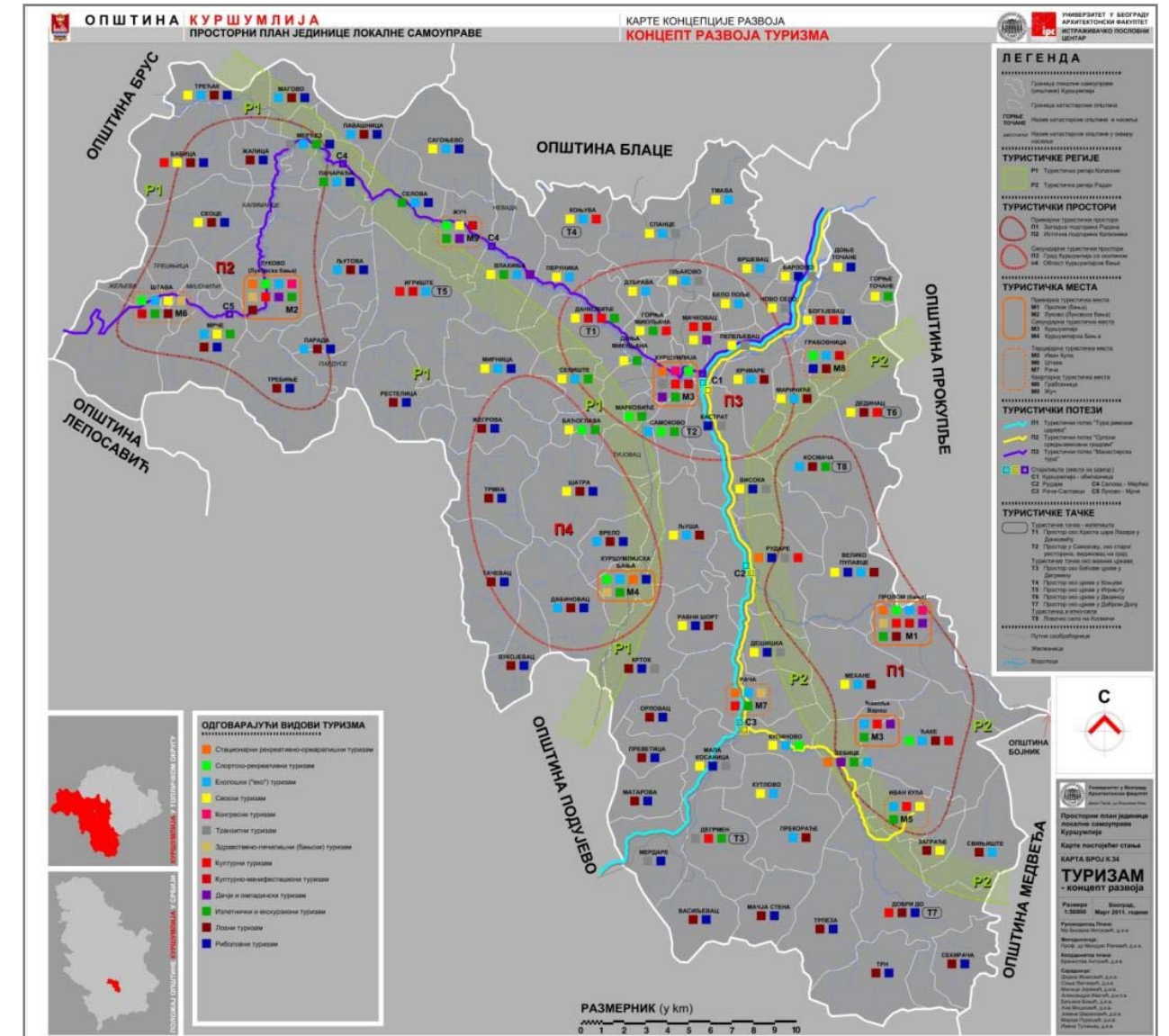
Обавештајне станице и пунктови

Обавештајне станице и пунктови су најмањи појединачни туристички елементи туристичке понуде. Због свог посебног положаја везаног за путну мрежу они су већ постављени у саобраћајно прометнијим деловима општине, првенствено у Куршумлији (седиште туристичке организације општине) и на важним тачкама у Пролом и Луковској бањи и на потезу Зебице - Ђавоља Варош.

У будућности се предвиђа:

- Опремање туристичком и обавештајном сигнализацијом (могуће и на основу за урађеног независног плана / документа) на целом подручју Општине, при чему би се увела стандардизација у ову област (међународно прихваћени знаци и стилови писања, правила хијерархије симбола и сл.), спровео правилан распоред дуж траса и раскрсница, спречила појава међусобно супротних обавештења и знакова и избегло спонтано оглашавање;
- Као крајња мера предлаже се постављање обавештајних станица (пултова, затворених простора). Данас ово постоји једино у комплексу „Ђавоља варош“. Обавештајне станице могу бити сталног вида у подручјима стално активног туризма (бање) или повремене у подручјима где постоји сезонски или манифестациони туризам. Дате станице могу деловати самостално или прикључене уз друге садржаје: трговина, услуге, угоститељство, а посебно трговина сувенирима, производима народне радионости, лековитим и ароматичним биљем и здравом храном.

⁸ Закон о туризму одређује туристички локацију као „ужу, саобраћајно повезану и инфраструктурно опремљену просторно-технолошку целину, која садржи једну или више туристичких атракција“.

Слика 2.4.: Карта концепције развоја туризма по насељима општине Куршумлија

Планска решења просторног развоја бања

Приликом одређивања будућег развоја туристичке привреде на подручју општине Куршумлија као главни ослонац развоја сагледавају се три бање (Пролом, Луковска и Куршумлијска). Ово је разлог да се посебан нагласак у концепцији посвети њиховом планираном развоју. Сходно томе, поред већ споменутих планских и законских докумената, у обзир је узет и важећи Закон о бањама ("Службени гласник РС", бр. 80/92).

Опште речено, и у Стратегији туризма РС и важећем просторном плану истиче се значај бања и богатства лековитих и геотермалних вода у Србији, али се и истиче да је већина њих још увек недовољно или чак слабо искоришћена, посебно у случају иностране туристичке посете. Ово у потпуности важи и за бање у општини Куршумлија.

Основни предуслов развоја бања у оквиру општине Куршумлија јесте испуњење основног „прага“ уређености и опремљености бањског подручја (организована здравствена служба, зграде и уређаји за коришћење природног лековитог фактора, зграде за смештај и боравак посетилаца и одговарајућа комунална и друштвена мрежа). Пролом бања и Луковска бања имају испуњене основне потребе. У случају Куршумлијске бање неопходно је прво омогућити управо дате потребе да би се уопште могло говорити о развоју бањских делатности.

Основне мере које се дају концепцијом развоја бања обухватају следеће:

1. Проглашење бањских места од стране Министарства надлежног за туризам, а у складу са постојећим прописима;

2. Обележавање подручја и граница бања на основу прописа од стране Министарства надлежног за урбанизам. Обележавање се врши посебним ознакама, које су у складу са међународним прописима означавања. Ово обележавање може бити усклађено и са обухватима постојећих и планираних планова за дата подручја;
3. Поштовање прописа, посебно из области планирања и уређења простора и заштите животне средине, природних и културних добара и предела, као кључних по очување вредности бањских туристичких одређишта;
4. Тачно утврђивање лековитог фактора од стране Министарства надлежног за послове здравља у циљу што јаснијег сагледавања могућих корисника бањских делатности и препознавања датог податка у изградњи идентитета дате бање;
5. У складу са претходним, доношење одговарајућих планских докумената, у складу са прописима планирања и уређења простора, али и у циљу стварања „правно уређеног окружења“ за привлачење улагања;
6. Стварање засебног документа на нивоу општине (мастер плана, стратегије туризма, маркетинг програма, програм развоја туристичког производа или сл.) којим би се одредио и начин промовисања, оглашавања и приближавања бања могућим корисницима, где би се посебна пажња посветила посебним елементима промоције (лого, парола, опште туристичке брошуре у електронском облику, брошуре прилагођене различитим групама корисника и сл.).

2.5.1.2. Прелиминарни капацитети и карактер туристичких садржаја

Табела 2.13: Прелиминарни капацитети и карактер туристичких садржаја

Туристички простор	Капацитет (број лежајева)	Карактер туристичког смештаја
Примарни туристички простор П1 - Западна подгорина Радана	Укупно: 1400 лежајева (укључујући и 494 лежаја у постојећим капацитетима у Пролому и Рудару)	<u>Стационарни туризам (хотели, мотели и сл.) - 1000 леж.:</u> Пролом: 434 пост. + 366 план. Рударе: 60 пост. Зебице: 140 план. <u>Рурални туризам - до 400 леж.:</u> Богужевац, Ђаке - по 80 леж. Пролом, Рударе Висока - препорука: по 80 леж.
Примарни туристички простор П2 - Источна подгорина Копаника	Укупно: 600 лежајева (укључујући и 270 лежаја у постојећим капацитетима у Лукову)	<u>Стационарни туризам (хотели, мотели и сл.) - 400 леж.:</u> Луково: 270 пост. + 90 план. <u>Рурални туризам - до 240 леж.:</u> Луково, Трећак, Штава - препорука: по 80 леж.
Секундарни туристички простор П3 - Град Куршумлија са околином	Укупно: 200 лежајева (укључујући и 50 лежаја у постојећим капацитетима у Куршумлији)	<u>Стационарни туризам (хотели, мотели и сл.) - 120 леж.:</u> Куршумлија: 50 пост. + 70 план. <u>Еко- туризам - до 80 леж.:</u> Самоково - препорука: по 80 леж.
Секундарни туристички простор П4 - Област Куршумлијске Бање	Укупно: 500 лежајева (укључујући и око 400 лежаја у постојећим капацитетима у Куршумлијској бањи)	<u>Стационарни туризам (хотели, мотели и сл.) - око 400 леж.:</u> Куршумлија: око 400 пост. (темељна обнова) <u>Рурални туризам - 100 леж.:</u> Куршумлијска Бања: 100 леж.

2.5.2. СПОРТ, РЕКРЕАЦИЈА И ЗЕЛЕНИЛО

2.5.2.1 Основе просторног развоја

Развој рекреативних простора, потеза и подручја на територији општине Куршумлија базира се на:

- интегралном приступу развоја рекреативних простора у насељима Општине и развоју пунктова и мрежа рекреативних простора ван насеља;
- интегралном приступу планирања туризма, спорта и рекреације;
- потреби за економичним коришћењем расположивих просторних ресурса;
- потреби да се природни и створени потенцијали активирају, уз поштовање мера и услова заштите природе, културно-историјских вредности и животне средине.

Разлике у приступу, циљевима и методама планирања рекреације и спорта у насељима и ван њих постоје и карактерише их следеће:

- рекреација у граду/насељу планира се како у циљу задовољавања рекреативних потреба локалног становништва, тако и у циљу задовољавања рекреативних потреба туриста и посетилаца града/насеља. Кључни квалитети мрежа рекреативних простора насеља су: разноврсност различитих категорија рекреативних простора, разноврсност рекреативних садржаја и простора, њихова доступност и квалитет пута до њих, као и њихова адекватна опремљеност и уређеност.
- рекреација ван насеља у великој мери је повезана са туризмом, будући да подразумева промену средине, сагледавање дестинација и расположиво слободно време, као и материјална средства. Кључна ставка у том смислу је доступност рекреативних садржаја и простора, а основни мотиви су: контакт са природом и уживање у лепотама природног пејзажа, упознавање природних и културно-историјских споменика и упражњавање рекреативних активности у новом амбијенту. Значајан чинилац планирања рекреације ван града/насеља јесте заштита природе и поштовање еколошког капацитета простора.
- Условљено специфичностима планирања, развој спорта и рекреације биће приказани одвојено у насељима и ван њих, уз напомену да је основни концепт развоја успостављање целовитог система понуде рекреативних садржаја на територији општине и да се у том смислу тежи обједињавању и диверзификацији понуде, како у циљу задовољавања различитих рекреативних потреба становника општине Куршумлија, тако и у циљу повећања њене туристичке атрактивности.

2.5.2.2 Развој спорта и рекреације у насељима општине Куршумлија

А) Развој спорта и рекреације у насељима градског типа (Куршумлија)

Лоцирање и избор рекреативних садржаја планира се у складу са потребама за остваривањем разноврсне понуде рекреативних садржаја, доступности локалном становништву, специфичностима и степеном развојености постојеће мреже рекреативних простора појединих градских подручја, потребом за активирањем и афирмацијом природних и створених вредности у граду, као и повећањем његове туристичке привлачности као туристичког места. То подразумева две групе активности:

1. унапређење постојећих рекреативних простора, односно:
 - заштита простора примарног еколошког и естетског значаја,
 - увећање разноврсности садржаја у постојећим просторима,
 - уређење, реконструкција и опремање постојећих простора за рекреацију.
2. развој нових рекреативних простора, односно:
 - унапређење понуде различитих рекреативних садржаја (спортских и културно-забавно-едукативних),
 - формирање полифункционалног центра слободног времена који се може користити целе године,
 - развој мрежа повезујућих рекреативних простора унутар насеља и повезивање са излетиштима ван насеља,
 - уређење нових рекреативних простора,
 - проширење постојећих рекреативних простора,
 - идентификација зона у којима је потребно подстицати развој нових рекреативних простора и садржаја.

Б) Развој спорта и рекреације у сеоским насељима општине Куршумлија

Развој спорта и рекреације у сеоским насељима планира се у складу са бројем становника, структуром насеља, тј. рангом центра, постојањем основне школе, туристичком активношћу и доступношћу рекреативних простора у околним насељима. Специфично је да, с обзиром на релативно близак контакт са природним амбијентом, рекреација у сеоским насељима има преваходно улогу социјализације и развоја појединих спортских и културних способности појединца. У складу са тим, потребно је предузети следеће активности на уређењу нових и опремању постојећих рекреативних простора:

- реконструкција, изградња и опремање школских и јавних објеката физичке културе (фискултурне сале, отворени терени за мале спортове и сл.) у складу са потребама и капацитетима сваког насеља,
- уређивање и опремање простора за игру деце у свим центрима насеља са преко 500 становника (како на подручју општине не постоје села изнад овог прага, ово би се требало применити на села која су означена као центри са становишта мреже насеља: Барлово, Спанце, Мердаре, Жуч, Грабовница, Добри До, Иван Кула, Рударе),

- уређивање простора за културно-забавно рекреативне догађаје и манифестације (посебно простори који су раније већ били познати као места вашаришта),
- обезбеђивање затворених простора намењених рекреацији и слободном времену како би се омогућило целогодишње окупљање и рекреирање становника (размотрити могућности коришћења постојећих објеката домова културе, месних канцеларија, физкултурних дворана и планирати их за вишенаменско коришћење).

Развој спорта и рекреације у сеоским насељима заснива се на формирању препознатљивих целина унутар насеља и у складу са тим:

- Пожељно је да се отворени и затворени рекреативни простори лоцирају уз већ постојеће или у близини осталих јавних садржаја, пре свега школа, када је реч о спортско-рекреативним теренима. Уколико се лоцирају независно од осталих јавних садржаја, пожељно је уређивање повезујућих рекреативних простора, како би се нови рекреативни простори боље интегрисали у структуру насеља. Уређивање простора за окупљање потребно је обезбедити на локацијама са централним садржајима.
- У циљу боље интеграције културно-историјских споменика и садржаја са насељем, пожељно је уређивати повезујуће рекреативне просторе репрезентативног карактера који би омогућили стварање препознатљивог и целовитог амбијента и тиме допринели укупној естетској вредности насеља.

В) Развој спорта и рекреације у туристичким насељима

У насељима која се развијају као туристичка места (Луковска бања, Куршумлијска бања, Пролом бања, Ђаке – Ђавоља варош) могуће је предвидети следеће:

- Стандардне културно-забавне и спортско-рекреативне садржаје туристичких места: травнати терени за вишенаменско коришћење, терени за мале спортове, дечија игралишта, различите рекреативне стазе, излетнички пунктови, позорнице на отвореном, вишенаменске сале, објекти културе, базени и сл.;
- Рекреативне садржаје у затвореном простору (рекреативно забавни и спортски базени, рекреативни комплекси, играонице, биоскопи, простори за окупљања...) самостално и у оквиру нових смештајних капацитета, у циљу продужења туристичке сезоне и унапређења понуде рекреативних садржаја;
- Рекреативно-едукативне програме који истовремено могу бити значајан фактор активирања локалног становништва, али и унапређење туристичке понуде. Рекреативно-едукативни програми подразумевају различите летње школе, реализације практичне наставе, сајмове и еко кампове, тематске едукативне програме, али и различите едукативне и авантуристичке путање. За потребе реализације рекреативно-едукативних програма потребно је уредити просторе унутар насеља као учионице-радионице на отвореном (евентуално затвореном простору) и уредити и опремити путање.

Изграђени простори за рекреацију и туризам обухватају затворене објекте и отворене грађевински уређене и опремљене просторе у грађевинском подручју. Изградња грађевинских објеката се врши на грађевинском земљишту које није под шумом, на већим нагибима, како би се сачувале равне површине за рекреативне активности на отвореном. Треба тежити спровођењу изграђених површина на што мању меру, користећи типове и начин градње који заузима најмање простора и минималном утиче на промену карактера природне средине. Изграђивање простора може бити привремено и трајно. Могућа је изградња спортских терена и објеката у приватном власништву при туристичким објектима (хотелима, пансионима...): фитнес клубови, сале, тениски терени, куглане, базени итд. Треба тежити избору оних локација које су заклоњене у пејзажу и које нису сагледиве са истакнутих видиковаца и доминантних тачака у простору. Опремање простора остварује се у складу са Законом о спорту („Службени гласник РС“, бр. 24/11) и пратећим правилницима. Постављање привремених објеката у функцији појединих догађаја (презентације, концерти, представе) дозвољава се искључиво општинском одлуком.

Г) Развој рекреације и спорта ван насеља

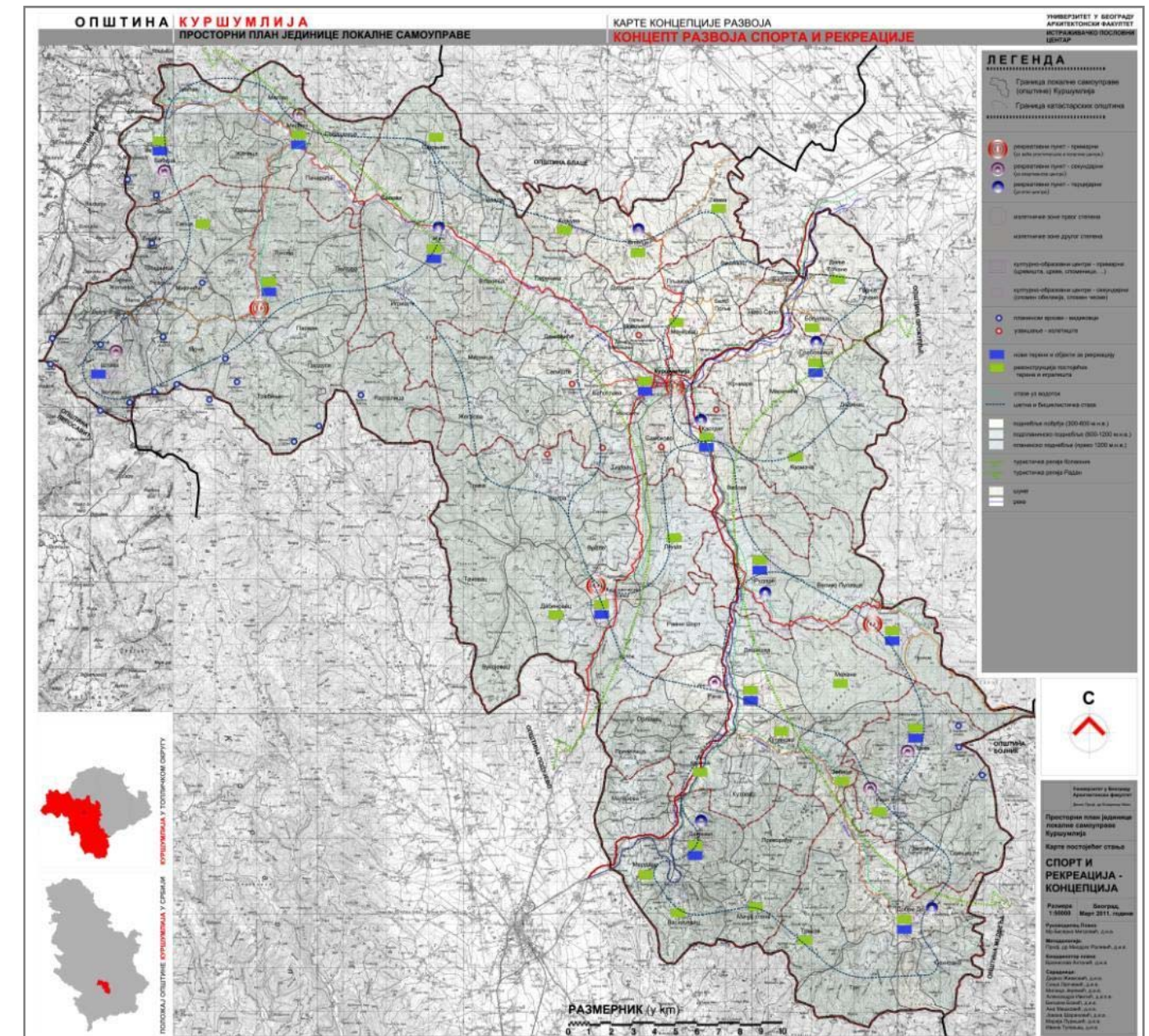
Развој мрежа рекреативних простора ван насеља подразумева једновремено активирање природних и створених ресурса ван насеља кроз уређење туристичко-рекреативних пунктова и излетишта и повезивање, тј. успостављање континуалне мреже рекреативних простора, формирањем рекреативних путања којима се обезбеђује повезивање туристичких пунктова са насељима и повећава њихова приступачност становницима и посетиоцима насеља, као и повезивање туристичких пунктова међу собом и формирање атрактивних путања између насеља и између заједничких туристичких атрактера

Туристичко рекреативни пунктови и излетишта - Активирање природних и створених ресурса ван насеља подразумева:

- уређивање и опремање излетничких пунктова у брдско-планинским подручјима, дуж водотока и сл.

- уређивање и опремање простора око културно-историјских туристичких пунктова ван територије насеља. Уређивање рекреативних потеза, простора и подручја ван насеља подразумева опремање и реконструкцију постојећих и изградњу, уређивање и опремање нових излетничких пунктова. Поред основних садржаја могућ је и развој различитих рекреативних, угоститељских и комерцијалних садржаја, усклађено са карактеристикама, еколошким капацитетом и облицима заштите конкретне простора.

Рекреативне путање - Повезивање, тј. успостављање континуалне мреже рекреативних простора посебно је важно обезбедити на територији подручја која ће се убудуће развијати као туристичка подручја. У том смислу потребно је развити мреже рекреативних путања којима се: повезују различити туристички пунктови (излетнички простори, видиковци, културно-историјски споменици), формира систем рекреативних стаза (стазе здравља, трим стазе, излетничке шетне стазе кроз атрактивне природне пределе, извиђачке путање, бициклистичке стазе, планинарске стазе), формира систем едукативних путања (којима се формирају тематске целине из различитих области и омогућава упознавање са историјом, културом и екологијом подручја).

Слика 2.5.: Концепција у области рекреације и спорта

2.6 ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА И ПОВЕЗИВАЊЕ СА РЕГИОНАЛНИМ ИНФРАСТРУКТУРНИМ МРЕЖАМА

Саобраћајни развој општине Куршумлија треба планирати у складу са стратешким одређењима и циљевима регионалног развоја дефинисаним Просторним планом Републике Србије, Регионалним просторним планом Нишавског, Топличког и Пиротског округа, нацртом Просторног плана подручја посебне намене Радан планине, нацртом Просторног плана подручја посебне намене слива акумулације Селова као и динамиком привредног развоја општине, планираном инфраструктуром и популационим развојем. Саобраћајну мрежу у обухвату Плана формирају постојеће и планиране саобраћајнице које су у функцији намене, интегралног и одрживог развоја подручја Просторног плана.

Концепт планиране примарне путне мреже је заснован на повећању саобраћајне приступачности свим туристичким и насељским центрима чиме се омогућава проходност подручја у свим правцима, а тиме и отварање и унапређење предметног подручја (Реферална карта II).

2.6.1 САОБРАЋАЈ

Саобраћајни развој општине Куршумлија треба планирати у складу са стратешким одређењима и циљевима регионалног развоја дефинисаним Просторним планом Републике Србије, Регионалним просторним планом Нишавског, Топличког и Пиротског округа, нацртом Просторног плана подручја посебне намене Радан планине, нацртом Просторног плана подручја посебне намене слива акумулације Селова као и динамиком привредног развоја општине, планираном инфраструктуром и популационим развојем. Саобраћајну мрежу у обухвату Плана формирају постојеће и планиране саобраћајнице које су у функцији намене, интегралног и одрживог развоја подручја Просторног плана.

Концепт планиране примарне путне мреже је заснован на повећању саобраћајне приступачности свим туристичким и насељским центрима чиме се омогућава проходност подручја у свим правцима, а тиме и отварање и унапређење предметног подручја (представљено на карти Реферална карта 2).

Основни видови транспорта путника и роба, на територији општине Куршумлија су путни и железнички саобраћај, са тежиштем на путном саобраћају.

Путна мрежа задовољавајућег квалитета је услов за коришћење територије и њених ресурса. Стога основни приступ, који се поставља у Просторном плану, јесте стварање такве путне мреже (планирање, а затим и пројектовање и грађење) која ће омогућити привредно коришћење свих погодности подручја (индустрија, туризам, пољопривреда, сточарство, шумарство, и др.), као и савремен начин живота становништва на датом подручју.

Планираном мрежом саобраћајне инфраструктуре потребно је остварити континуитет у кретању мрежом државних и општинских путева унутар подручја, као и континуитет у транзитним везама са суседним општинама и шире. План развоја транспорта роба и јавног путничког превоза мора бити усклађен са развојем саобраћајно-транспортног система општине и Републике.

Предметним Планом дата је функционална категоризација путне мреже коју чине саобраћајнице које су у привредној и у функцији интеграције планираних просторних целина. Функционалном категоризацијом планирана путна мрежа подељена је на: државне путеве I реда, општинске путеве I и II реда.

Државни путеве I и II реда се категоришу према Уредби о категоризацији државних путева ("Сл. гласник РС", бр. 105/2013 и 119/2013). Општински путеви се категоришу одговарајућом општинском одлуком.

Уредбом о категоризацији државних путева („Сл. гласник РС“, бр. 119/2013) сви раније државни путеви II реда у обухвату просторног плана општине Куршумлија не припадају категорији државних путева, чиме су придодати мрежи општинских путева. Функционална категоризација планиране путне мреже, у складу са расположивом документацијом добијеном од стране Дирекције за изградњу Куршумлија, такође се ослања на нацрт Одлуке о општинским и некатегорисаним путевима на територији општине Куршумлија, израђену од стране Дирекције за изградњу Куршумлија која је у фази усвајања. На основу исте Одлуке општински путеви су категорисани као путеви I, односно II реда на основу општинских приоритета.

Путеви који су у обухвату планова нижег реда чија је израда у току или који су донети (дато у делу Имплементација) детаљније се разрађују истим плановима и на основу истих се издаје локацијска и грађевинска дозвола., а овим планом нису детаљно разрађени.

2.6.1.1. Примарна путна мрежа

ДРЖАВНИ ПУТЕВИ - Кроз подручје Плана пролази Државни пут IБ реда 35 Барлово-Куршумлија-Мердаре (тзв. „Топличка магистрала“) и државни путеви IА и IБ реда, који су примарни путни правци и окосница су развоја саобраћајне мреже у општини и њено повезивање са непосредним окружењем.

Према ППРС 210-2020, у периоду после 2014.године, планирана је изградња државног пута I реда (аутопут) рута 7 (SEETO): Прокупље - Куршумлија – Приштина. Планирана траса аутопута се у већем делу поклапа са трасом Државног пута IБ реда 35.

На важнијим општинским путевима I и II реда, неопходно је извршити ревитализацију и модернизацију техничко-експлоатационих карактеристика.

1. На државном путу IБ реда бр. 414 Мерћез – Луково – административна линија АП Косово и Метохија, потребно је извршити реконструкцију и изградњу на деоници Луковска бања-Цигански гроб, у дужини 12,5 км. Промене на траси се врши у делу измештања дела овог пута који се потапа акумулацијом (дужина око 400 м) и поклапа се са новопланираном трасом сервисне саобраћајнице око акумулације у дужини од 3 км. У овај путни правац улази ранија деоница пута од крајње северозападне тачке акумулације Селова до измештене обилазнице око језера (дужине око 1,5 км)
2. Државни пута IА реда бр. 213 Блажево – Мерћез - Куршумлија се мења у делу акумулације Селова, где се планира измештање и реконструкција пута у дужини од 15 км;
3. Државни пута IА реда бр. 228 Рударе – Пролом – Гајтан – Негосавље и Државни пут IА реда бр. 229 Бојник – Магаш – Богужевац - Пролом се задржавају на постојећој траси, уз планирану реконструкцију и изградњу неизграђених и непроходних деоница (према РПП-у Нишавског, Топличког и Пиротског округа).

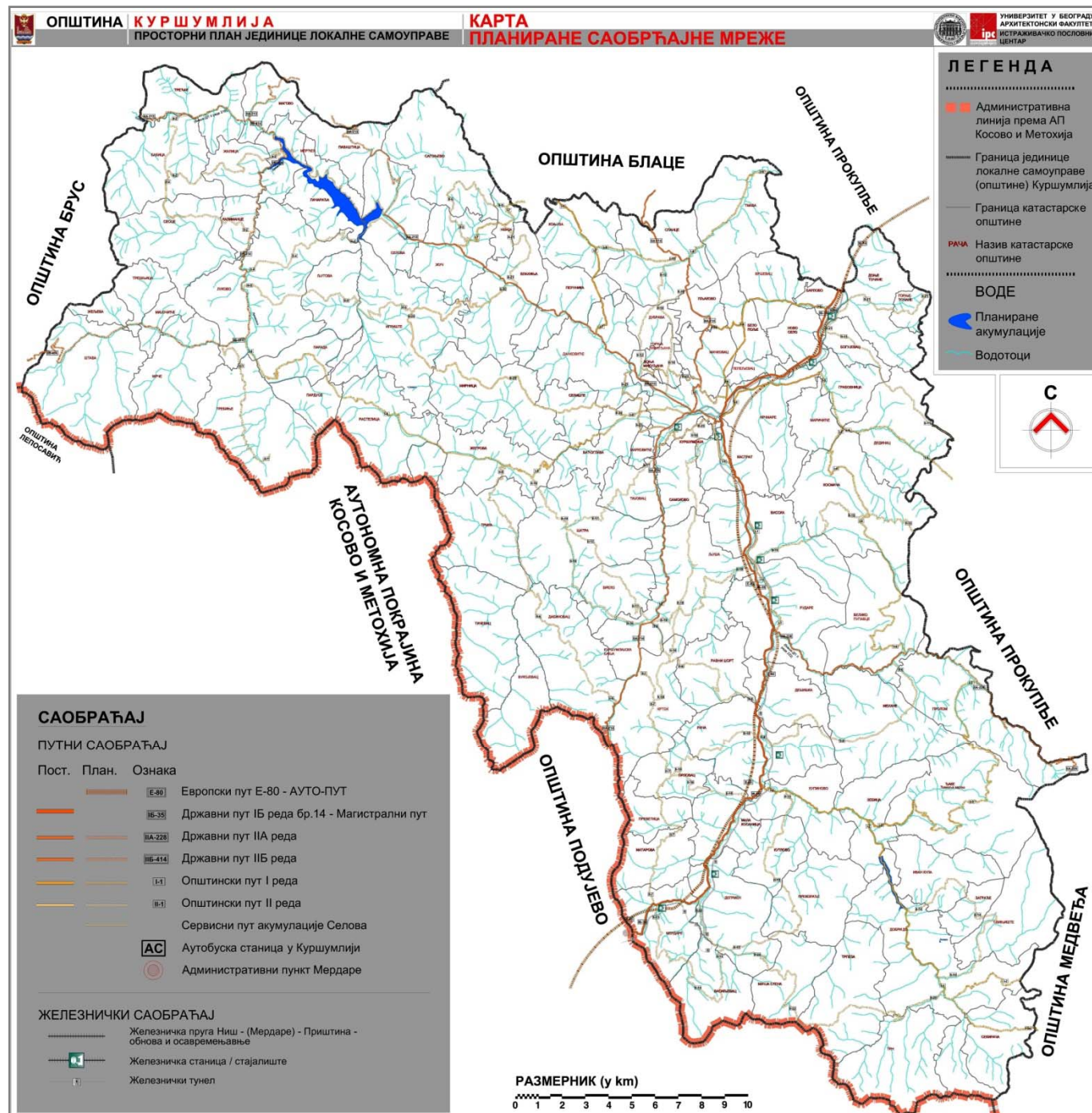
ОПШТИНСКИ ПУТЕВИ - За даљи развој подручја општине Куршумлија битна је мрежа постојећих и планираних општинских (локалних) путева.

Мрежу општинских путева на територији општине Куршумлије чине општински путеви и некатегорисани путеви. Општински путеви су подељени по важности на општинске путеве првог реда (ОП I) и општинске путеве другог реда (ОП II).

За планирано умрежавање делова општине Куршумлија су посебно важни следећи општински путеви:

1. Општ. пут I реда 2 > Рача – Купиново - Добро До – Секирача – опш. Медвеђа;
2. Општ. пут I реда 3 > Зебице – Ђавоља варош – Ђаке – Гајтан – спој са Проломом
3. Општ. пут I реда 4 > Грабовница (Џодина воденица) – Космача – Ловиште Соколовица - Велико Пупавце – Пролом бања;
4. Општ. пут I реда 5 > Пепељевац (државни пут IБ 35) – Грабовница – Дединац – Товрљане (општ. Прокупље);
5. Општ. пут I реда 7 > Данковиће – Коњува - Вишесело (општ. Блаце) - Невада – Жуч;
6. Општ. пут I реда 8 > Баћоглава – Жегрова – Растелица – Парада – Луково;
7. Општ. пут I реда 9 > Коњува – Спанце – Тмава – Калудра (општ. Прокупље);
8. Општ. пут II реда 14 > Вуча (Добри До) – Иван Кула – Заграђе – Свињиште - Добри До.
9. Општ. пут II реда 20 > Баћоглава -Мирница - Игриште - спој са Влахињом.

Подаци о ширинама коридора инфраструктуре су дати у поглављу 4.6.3.1. „Посебна правила грађења за саобраћајну инфраструктуру“ у виду одговарајућих појаса регулације.

Слика: 2.5 Карта планираног саобраћаја

2.6.1.2. Паркиралишта и аутокампови

Обезбеђивање потребних капацитета за паркирање путничких возила и аутобуса на местима туристичких и насељских капацитета, треба поставити и схватити као императив, како планерима и пројектантима у процесу израде урбанистичке и техничке документације, тако и надлежнима у процесу спровођења.

Капацитете за паркирање тешких теретних возила у друмском саобраћају треба обезбедити у зони граничног прелаза Мердаре. Паркиралиште је потребно опремити пратећим садржајима који треба да буду на располагању возачима који чекају на царинске прегледе и процедуре. Пратећи садржаји су: објекат са смештајним капацитетима за преноћиште или одмор, угоститељске и трговинске услуге, мењачница, санитарни чвор и сл.

Капацитете за паркирање возила неопходно је обезбедити у свим туристичким, односно, насељским центрима, како у постојећим тако и планираним.

Капацитете за паркирање путничких возила и аутобуса је потребно организовати и на приступима заштићеним локалитетима (Ђавоља варош) и у бањама, а све према важећим стандардима и нормативима.

За туристичке капацитете у приватним објектима (тип сеоског туризма) захтеве за паркирањем је неопходно решавати на припадајућој парцели.

На локацијама атрактивним за риболов и боравак у организованим излетиштима потребно је обезбедити одговарајуће капацитете за паркирање путничких возила, којима би се одређивао дозвољени број корисника и посетилаца.

Аутокамп трајног или сезонског карактера може се организовати у зони Ђавоље вароши. Локације за аутокампове потребно је инфраструктурно опремити (приступне саобраћајнице, електрична енергија, водовод, канализација и сл). На свакој локацији одабраној за изградњу аутокампова неопходно је планирати објекте са: заједничким просторијама, санитарним чвором и мањим трговинским објектом.

2.6.1.3. Пратећи путни објекти

Овим Планом иницира се изградња пратећих путних садржаја као што су станице за снабдевање горивом и сервиси за путничка и теретна возила и аутобусе. Изградња ове врсте објеката је условљена поузданом заштитом земљишта, површинских и подземних вода. Мере заштите је потребно ближе утврдити анализом тј. проценом утицаја на животну средину.

Поред постојећих станица за снабдевање горивом, изградња нових, у складу са горе наведеним мерама заштите, дефинисана је у поглављу 4.6.3.3., прецизнијим критеријумима размештаја станица за снабдевање горивом (и других пратећих путних садржаја) осталим критеријумима.

Сервиси за путничка возила и аутобусе могу се реализовати у свим насељским центрима где се за то укаже потреба, што ће се разрађивати урбанистичким плановима и пројектима нижег реда.

2.6.1.4. Јавни превоз путника

У складу са развојем насеља и размештајем активности, а на основу програма расподеле путовања на средства превоза, планира се унапређење система јавног путничког превоза у оквиру подручја Плана. Просторна удаљеност између појединих циљних зона условљава увођење нових линија јавног путничког превоза.

Линије јавног путничког превоза се могу организовати на свим државним и општинским путевима, а могу се реализовати аутобусима или тзв. "паратранзитом", минибусевима, комби возилима, џиповима и сл., у складу са саобраћајним захтевима и потребама, као редовне линије јавног превоза током целе године или као сезонске линије за потребе туриста. Јавни путнички превоз може да се организује у складу са саобраћајним захтевима и потребама и важећом законском регулативом из области јавног превоза путника у друмском саобраћају.

Стајалишта јавног путничког превоза се могу организовати на државним и општинским путевима, у складу са саобраћајним захтевима и потребама. Стајалишта на државним путевима I и II реда морају бити одвојена разделним острвом од проточне саобраћајне траке.

2.6.1.5 Железнички саобраћај

Планирана изградња железничке инфраструктуре има за циљ да се адекватним мерама и у разумном временском периоду постигне такав ниво стања инфраструктуре која ће уз модернизацију возних средстава омогућити да се побољша квалитет и брзина одвијања железничког саобраћаја на националној мрежи. Развој железнице на подручју Плана ће омогућити боље повезивање општине Куршумлија са другим регионима и створиће услове за боље функционисање и пословање, као и повећање конкурентности железничког саобраћаја у односу на алтернативне правце и видове саобраћаја.

На основу развојних планова ЈП „Железнице Србије“, као и према важећем Просторном плану Републике Србије планирају се следеће мере:

1. Ревитализација и модернизација (циљано и електрификација) постојеће регионалне пруге Доњевац - Куршумлија - Косово Поље. За предметну пругу потребно је израдити одговарајући пројекат (пошто она тренутно не постоји);
2. Задржавање земљишта на којем правокоришћења има ЈП „Железнице Србије“ као и задржавање коридора свих раније укинутих пруга са циљем обнове уз претходно утврђену оправданост.

2.6.2. ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

ВОДОСНАБДЕВАЊЕ

Према Водопривредној Основи општина Куршумлија припада Доње-Јужноморавском регионалном систему који обухвата слив реке Јужне Мораве низводно од Грделичке клисуре. Тачније, општина Куршумлија припада Топличком подсистему, чију окосницу чини акумулација "Селова" на реци Топлици. Из ње је предвиђено обезбеђење потребних количина воде за снабдевање насеља у општинама: Куршумлија, Блаце, Прокупље, Житорађа, Мерошина и Доњевац, као и задовољење дела потреба за висококвалитетном водом насеља у општини Ниш.

Као један од доста важних проблема везано за овај водосистем, Водопривредном основном истиче се да су услови за заштиту квалитета вода реке Топлице и употреба истих од осталих корисника веома отежани из разлога малих протицаја у доба маловођа, те да је неопходно предузети све додатне расположиве мере како би се протицаји у реци, у периодима малих вода, повећали.

Делови водоводне мреже који су у обухвату планова нижег реда чија је израда у току или који су донети (дато у делу *Имплементација*) детаљније се разрађује истим плановима.

Основна оријентација за решавање снабдевања водом општине Куршумлија лежи у повезивању на Селовски водосистем, што је практично и једино исправно и могуће решење имајући у виду изузетно лош квалитет плитких издани на територији општине и недовољну истраженост извора са околних планина. Осим наведеног решења снабдевања водом општине Куршумлија повезивањем на водосистем "Селова", ово подручје, како у ближој (до 2021. године), тако и у дугорочној перспективи, делимично оријентисано и на подземне воде. Са друге стране, а с обзиром да изградња селовског система није пратила планирану динамику, тј. да није било реално очекивати да ће овај РВС у скоријем периоду заживети и тиме решити перманентни и нарастајући проблем недостатка воде за пиће, приступило се решењима заснованим на обезбеђењу минималних количина воде на локалном нивоу. Из тих разлога су и спроведени радови на локалном градском извору "Топлица", што је објашњено у оквиру поглавља које се односи на постојећа изворишта. Наведеним радовима је постигнута могућност несметаног и технички исправног захватања воде на овом локалитету, са капацитетом од око 60 л/с. која се дистрибуира становништву града Куршумлије и делом насељима Баћоглава, Марковиће, Пепељевац и Кастрат. Ово извориште се налази на десној обали реке Топлице, у источној зони града Куршумлије.

Друго извориште је Соколовица чији је капацитет 4,5 - 6 л/с које снабдева водом нека приградска насеља (Рударе, Висока, Кастрат и Пепељевац око 50% становника овог дела месних заједница).

Како је наведено у претходним поглављима, а према постојећој техничкој документацији, изградњом објеката II фазе проширења изворишта "Топлица" (још један инфилтрациони базен, два нова копана бунара или дренажна галерија са сабирним бунаром, као и пратеће цевне везе), на овом локалитету могло би да се захвата до 60 л/с воде. Потребно је извршити спровођење мера и радова на успостављању адекватне санитарне заштите изворишта "Топлица", посебно имајући у виду да је ово извориште тренутно једини локалитет са кога се може вршити снабдевање града водом до момента завршетка радова на водосистему "Селова".

Даље посматрано, плитке алувијалне издани, као и извори на падинама околних планинских масива, иако су захваћени за потребе снабдевања водом локалног становништва нису довољно истражени. Неопходно је спровести комплетну процедуру у смислу осматрања хидролошких, хидродинамичких, хидрогеолошких и других истражних радова. Поред тога потребно је вршити праћење и анализу квалитета ових вода. Потребно је извесити радова II фазе проширења изворишта "Топлица" чиме би се повећала издашност овог изворишта.

Сходно изнетом закључку о избору оптималног решења водоснабдевања насеља у општини Куршумлија, предвиђа се прикључење насеља на РВС „Селова“. Сва насеља која су у систему водоснабдевања градског водовода у Куршумлији и насеља која су у близини доводног цевовода са РВС "Селова". Насељена места за која се предлаже прикључење на РВС "Селова" су следећа:

Куршумлија, Барлово, Богужевац, Горња Микуљана, Грабовница, Данковиће, Доња Микуљана, Доње Точане, Жуч, Крчмаре, Мачковац, Ново Село, Пепељевац, Селова, Баћоглава, Марковиће, Кастрат, Маричиће, Дединац, Вршевац, Пљаково, Бело Поље, Спанце, Тмава, Дубрава, Перуника, Коњува, Сагоњево, Невада. Како се може закључити предвиђа се прикључење града Куршумлије са још 28 насељених места на РВС "Селова".

Техничким решењем овог подсистема предложено је два места прикључења на селовски магистрални доводни цевовод и то:

МРБ-1: у насељу Селова, непосредно низводно од планираног постројења за пречишћавање воде, где ће се захватати воде за 4 насеља: Селова, Жуч, Сагоњево и Невада

МРБ-2: у граду Куршумлији на око 600 м узводно од већ изграђене прекидне коморе "Куршумлија", где ће се захватати воде за осталих 25 насељених места.

Окосницу овог подсистема представља централни резервоар К-1: "Куршумлија", лоциран на брду "Боровњак", поред постојећег старог резервоара. Укупна финална запремина овог резервоарског простора, за крај периода до 2030. године, требало би да износи око 4000 м³. Овај резервоар ће са постојећим резервоаром од 400 м³ задовољити потребе за водом. Изградња резервоара предлаже се у 2 фазе од по 2000 м³, такође подељене у 2 подфазе од по 1000 м³. Карактеристичне коте овог централног резервоара су К_д=412.00 мнм и К_н=416.80 мнм. Са хидрауличког аспекта омогућено је коришћење резервоарског простора од стране око 88% посматраног конзумног подручја, од чега је градско ткиво као највећи потрошач покривено са преко 90%.

Осим централног резервоара Р-1: "Куршумлија", у оквиру овог подсистема предвиђено је још 9 мањих, секундарних резервоара и то:

- Р2 "Баћоглава" - за насеље Баћоглава: V=100 м³,
- Р3 "Дединац" - за насеља: 50% Грабовница, Маричиће и Дединац: V=100 м³,
- Р4 "Пљаково" - за насеља: Пљаково, Мачковац и Бело Поље: V=2x100 м³,
- Р5 "Спанце" - за насеља: Спанце и Тмаву: V=2x100 м³,
- Р6 "Горња Микуљана" - за насеља: Горња Микуљана, 30% Доња Микуљана и Дубрава: V=100 м³,
- Р7 "Данковиће" - за насеље Данковиће: V=100 м³,
- Р8 "Коњува" - за насеља: Перуника и Коњува: V=100 м³,
- Р9 "Селова" - за насеља: Селова, Жуч и Невада: V=2x100 м³,
- Р10 "Сагоњево" - за насеље Сагоњево: V=100 м³.

Овако усвојеним резервоарским просторима покривено је читаво посматрано подручје. За делове појединих насеља и нека од мањих насеља, где није било технички оправдано предвидети изградњу резервоара услед малог броја потрошача, предвиђене хидрофорске станице којима се воде препумпавају према прорачунатим максималним часовним потребама.

Бањски водоводи - Из разлога значаја бањских насеља, у смислу туристичких потенцијала снабдевање, предвиђено је да се водом за пиће ова насеља снабдевају одвојено. За бањска насеља Куршумлијска Бања и Пролом Бања предвиђени су посебни бањски системи којима је обухваћено локално становништво са туристима. На бањски водовод Луковске Бање, осим локалног становништва насеља Луково са туристима, предвиђа и прикључење још два оближња насеља Требиње на чијој територији се налази и извориште овог система, као и насеље Мрче.

Резервоарски простори ових бањских водовода су како следи:

- ВК-1: "Куршумлијска Бања" - за насеље Куршумлијска Бања: V=2x100 м³,
- ВРЧ-2: "Пролом" - за насеља: Пролом и Пролом Бања: V=2x150 м³,
- ВК-3: "Мрче" - за насеља: Луково, Луковска Бања, Требиње и Мрче: V=150 м³.

На овом месту потребно је још једанпут напоменути да за сва 3 бањска насеља постоји одређена, али непотпуна и неажурирана техничка документација, којом се разматра решавање проблема водоснабдевања. Међутим, да би се са сигурношћу дефинисали технички и санитарно исправни водоводни системи, потребно је на овим локалитетима спровести одређени фонд теренских и студијско-истражних радова којима би се добили валидни подаци и исправна полазна основа за сва даља разматрања и решавања предметне проблематике.

Сеоски водоводи - Трећу групу насеља чини 56 преосталих сеоских насеља општине од којих је једно Пачарађа већ насељено из разлога изградње акумулационог простора.

Како је већ речено, становништво ових насељених места се снабдева водом веома неорганизовано, са индивидуалних и импровизованих каптажа околних извора или сопствених бунара, на које је прикључено само неколико домаћинстава. Озбиљни резултати истражних радова на овим локалитетима не постоје, те без обзира на малобројно становништво ових насеља, потребно је, као и у случају бањских водовода, спровести одређени фонд теренских и студијско-истражних радова и добити валидне податке и исправне полазне основе за сва даља разматрања и решавања снабдевања водом овог конзумног подручја.

Сходно прорачунима, усвојени резервоарски простор за сва села износи по 100 м³.

ОДВОЂЕЊЕ ОТПАДНИХ ВОДА

У погледу отпадних вода, подручје општине Куршумлије је практично и једино подручје на коме постоје елементи фекалних канализационих система. Према расположивој постојећој документацији везано за постојеће стање канализације у граду Куршумлији, фекална канализациона мрежа покрива део градске територије и укупне је дужине око 15 км. Пречници постојећих колектора се крећу од Ф200 мм на почетним деоницама, до Ф300 мм. Све сакупљене отпадне воде са овог подручја упуштају се на више места, без икаквог третмана, директно или у реку Топлицу. Посматрано у погледу отпадних вода, бање су поред града Куршумлије, још једина насељена места на којима постоје елементи фекалних канализационих система. Насеље Пролом, тј. Пролом бања је, предузела највише мера за спречавање загађења и деградације животне средине. Наиме, бањски хотелски комплекс је повезан на пакет уређај за третман отпадних вода типа "биорол". Међутим, овај уређај се тренутно налази у веома лошем стању, тако да се отпадне воде упуштају директно у Проломску реку без икаквог третмана. Остали део насеља не садржи канализациону мрежу већ се диспозиција употребљених вода врши у неадекватне септичке јаме, напуштене бунаре и у околне водотоке.

Анализа количина отпадних вода је рађена узимајући у обзир све кориснике будућих фекалних канализационих система на територији читаве општине, у смислу становништва, индустријских комплекса и других привредних и комерцијалних субјеката. Обзиром да не располаже скоро никаквим подацима о количинама индустријских отпадних вода у будућности, прорачун количина отпадних вода је спроведен на основу важеће законске регулативе, домаћих стандарда и светских тенденција, као и препорука из литературе која се односи на ову материју. У погледу индустрије и осталих привредних субјеката није могуће са сигурношћу предвидети ни количине, а ни квалитет отпадних вода које ће се продуковати. У оквиру усвојених норми потрошње, фигурише и индустрија са око 28%. За градове као Куршумлија ова норма је потпуно у складу са важећом законском регулативом, и она тренутно превазилази тренутну ситуацију.

Осим тога познато је да је према Водопривредној основи, осталим домаћим Закономима којима се регулише предметна материја и према европским и светским прописима за велике индустријске потрошаче воде обавезно увести систем за рецикулацију и третман воде.

Количине отпадних вода, односно продукција отпадних вода је променљива величина током читаве године. Те промене се јављају у месечним, дневним и часовним циклусима и изражавају се уз помоћ коефицијената неравномерности. Ови коефицијенти дефинисани су у зависности од величине и типа насеља, а на основу мерења као и искустава, како у домаћој тако и у светској пракси.

Инфраструктура у области одвођења отпадних вода која је у обухвату планова нижег реда чија је израда у току или који су донети (дато у делу *Имплементација*) детаљније се разрађује истим плановима.

Усвојени коефицијенти неравномерности за потребе израде овог пројекта су:

Табела 2.14: Усвојени коефицијенти неравномерности

Коефицијенти дневне неравномерности $K_{дн}$	Коефицијенти часовне неравномерности $K_{ч}$
• за град Куршумлију: $K_{дн} = 1.4$	• за град Куршумлију: $K_{ч} = 1.7,$
• за индустрију: $K_{дн} = 2.0$	• за индустрију: $K_{ч} = 1.0,$
• за туристе: $K_{дн} = 4.0$	• за туристе: $K_{ч} = 2.2,$
• за сеоска насеља: $K_{дн} = 2.0$	• за сеоска насеља: $K_{ч} = 2.2$

На основу свега до сада изнетог, прорачуната је количина отпадних вода свих насељених места на територији општине Куршумлија. Прорачун се обављао у временска пресека за 2020. годину, што је приказано у наредним табелама.

Табела 2.15: Количине отпадних вода у општини Куршумлија до 2020. год.

Р.бр.	Насеље:	Н.стан.	Средње годишње:		Максималне дневне		Максималне часовне		
			Q _{ср.год.}	Q _{ср.год.}	K _{дн}	Q _{макс.дн}	K _ч	Q _{макс.ч}	
			(л/ст.дн.)	(л/с)					(л/с)
Град									
1	Куршумлија	стан.	15732	287	52.26	1.40	73.16	1.70	124.37
		инд.		113	20.58	2.00	41.15	1.00	41.15
Укупно градско насеље:			15732	400	72.83		114.31		165.52
Бањска насеља									
2	Куршумлијска Бања	стан.	154	340	0.61	2.00	1.21	2.20	2.67
		тур.	460	350	0.93	4.00	3.73	2.20	8.20
		укупно:	614		1.54		4.94		10.87
3	Луковска Бања	стан.	456	340	1.79	2.00	3.59	2.20	7.90
		тур.	460	350	0.93	4.00	3.73	2.20	8.20
		укупно:	916		2.73		7.32		16.09
4	Пролом Бања	стан.	151	340	0.59	2.00	1.19	2.20	2.61
		тур.	900	350	1.82	4.00	7.29	2.20	16.04
		укупно:	1051		2.42		8.48		18.66
Укупно лок. становништво:			761		2.99		5.99		13.18
Укупно туристи:			1820		3.69		14.75		32.44
Укупно бањска насеље:			2581		6.68		20.75		45.62
5. Укупно сеоска насеље:			7401	340	29.13	2.00	58.25	2.20	128.15
Укупно општина Куршумлија:			25714		108.64		193.30		339.29

Сви водотоци на територији општине Куршумлија припадају сливу реке Топлице. Сходно важећој Уредби о категоризацији водотока, ови водотоци сврстани су у I и IIa класу бонитета. Хидрографска мрежа, тј. потенцијални и најближи реципијенти за пријем пречишћених отпадних вода, посматрано по свим насељима општине, са назначеном категоризацијом и дати су у наредној табели.

Табела 2.16: Реципијенти за пријем отпадних вода на територији општине Куршумлија

Р.бр.	Насеље	Локални водотоци	Слив	Категорија
Градско насеље				
1	Куршумлија	Топлица	Топлица	IIa
Бањска насеља				
2	Куршумлијска Бања	Бањска река	Топлица	IIa
3	Луковска Бања	Луковска река	Топлица	I
4	Пролом Бања	Проломска река	Косаница	IIa
Сеоска насеља				
5	Бабица	Бабичка река	Топлица	I
6	Барлово	Топлица	Топлица	IIa
7	Баћоглава	Поток	Топлица	IIa
8	Бело Поље	Вршевачки поток	Топлица	IIa
9	Богужевац	Топлица	Топлица	IIa
10	Василјевац	Поток	Косаница	I
11	Велико Пупавце	Пупавичка река	Косаница	IIa
12	Висока	Косаница	Косаница	IIa
13	Влахиња	Поток	Топлица	I
14	Врело	Поток	Топлица	IIa
15	Вршевац	Вршевачки поток	Топлица	IIa
16	Вукојевац	Поток	Топлица	IIa
17	Горња Микуљана	Поток	Топлица	IIa
18	Горње Точане	Поток	Топлица	IIa

Р.бр.	Насеље	Локални водотоци	Слив	Категорија
19	Грабовница	Грабовничка река	Топлица	IIa
20	Дабиновац	Поток	Топлица	IIa
21	Данковиће	Топлица	Топлица	IIa
22	Дегрмен	Мулутинев поток	Косаница	I
22	Дегреман	Мулутинев поток	Косаница	I
23	Дединац	Дединачка река	Топлица	IIa
24	Дешишка	Велика Косаница	Косаница	I
25	Добри До	Гојовића река	Косаница	I
26	Доња Микуљана	Топлица	Топлица	IIa
27	Доње Точане	Поток	Топлица	IIa
28	Дубрава	Поток	Топлица	IIa
29	Ђаке	Поток	Косаница	I
30	Жалица	Поток	Топлица	I
31	Жегрова	Жегровачка река	Топлица	IIa
32	Жуч	Топлица	Топлица	I
33	Заграђе	Заграђски	Косаница	I
34	Зебица	Велика Косаница	Косаница	I
35	Иван Кула	Поток	Косаница	I
36	Игриште	Игришки поток	Топлица	IIa
37	Кастрат	Косаница	Косаница	IIa
38	Коњува	Коњувска река	Топлица	IIa
39	Космача	Поток	Топлица	IIa
40	Крток	Поток	Косаница	I
41	Крчмаре	Топлица	Топлица	IIa
42	Купиново	Велика Косаница	Косаница	I
43	Кутлово	Кутловски поток	Косаница	I
44	Љутова	Ранковица	Топлица	I
45	Љуша	Поток	Косаница	IIa
46	Магово	Маговски поток	Топлица	I
47	Мала Косаница	Мала Косаница	Косаница	I
48	Маричиће	Поток	Топлица	IIa
49	Марковиће	Бањска река	Топлица	IIa
50	Матарова	Матаровски поток	Косаница	I
51	Мачја Стена	Лакетића поток	Косаница	I
52	Мачковац	Поток	Топлица	IIa
53	Мердаре	Мердарски поток	Косаница	I
54	Мерћез	Топлица	Топлица	I
55	Механе	Поток	Косаница	IIa
56	Мирница	Поток	Косаница	IIa
57	Мрче	Штавска река	Топлица	I
58	Невада	Поток	Топлица	I
59	Ново Село	Поток	Топлица	IIa
60	Орловац	Орловачка река	Косаница	I
61	Парада	Поток	Топлица	I
62	Пачарађа	Расељено		
63	Певаштица	Поток	Топлица	I
64	Пепељевац	Топлица	Топлица	IIa

Р.бр.	Насеље	Локални водотоци	Слив	Категорија
65	Перуника	Нешићки поток	Топлица	I
66	Пљаково	Вршевачки поток	Топлица	IIa
67	Преветица	Преветички поток	Косаница	I
68	Прекорађе	Поток	Косаница	I
69	Равни Шорт	Поток	Косаница	I
70	Растелица	Растелничка река	Топлица	IIa
71	Рача	Косаница	Косаница	I
72	Рударе	Косаница	Косаница	IIa
73	Сагоњево	Поток	Топлица	I
74	Самоково	Поток	Топлица	IIa
75	Свињиште	Црвенички поток	Косаница	I
76	Секирача	Лакушића поток	Косаница	I
77	Селиште	Лугићки поток	Топлица	I
78	Селова	Топлица	Топлица	I
79	Сеоце	Сеочка река	Топлица	I
80	Спанце	Спаначка река	Топлица	IIa
81	Тичевац	Поток	Топлица	IIa
82	Тијовац	Поток	Топлица	IIa
83	Тмава	Тмавска река	Топлица	IIa
84	Требиње	Поток	Топлица	I
85	Трећак	Топлица	Топлица	I
86	Трмка	Поток	Топлица	IIa
87	Трн	Поток	Косаница	I
88	Трпеза	Поток	Косаница	I
89	Шатра	Поток	Топлица	IIa
90	Штава	Штавска река	Топлица	I

Приликом дефинисања потребног степена пречишћавања и избора технологије и концепције пречишћавања отпадних вода, према домаћој законској регулативи, неопходно је водити рачуна о прописаној категорији - класи усвојеног реципијента. Односно, потребно је да квалитет финалног ефлуента мора бити такав да не доведе до нарушавања прописаног квалитета водотока у који се упушта (стандард - реципијент).

У оквиру генералног пројекта сакупљења, одвођења и пречишћавања отпадних вода насеља општине Куршумлија приказано је техничко решење. Овим решењем предвиђа се повезивање Куршумлијског система са насељима Марковиће, Баћоглава, Горња и Доња Микуљана, Кастрат, Пепељевац, Мачковац и Данковићи. Предложено је заједничко постројење за насеља Жуч и Селову, затим Луково и Мрче, као и Доње Точане и Барлово. Насеља која имају мање од 100 ЕС упућују се на индивидуалне септичке јаме.

Према техничком решењу потребно је оформити 29 канализационих система, а са њима и 27 система за прераду отпадне воде:

- 1 ППОВ: 2x20000 ЕС, 2 ППОВ: 2x150 ЕС,
- 2 ППОВ: 2x500 ЕС, 4 ППОВ: 2x100 ЕС,
- 1 ППОВ: 2x300 ЕС, 6 ППОВ: 150 ЕС,
- 1 ППОВ: 3x200 ЕС, 9 ППОВ: 100 ЕС.
- 1 ППОВ: 2x200 ЕС,

У погледу избора система за пречишћавање отпадних вода за постројења од око 40.000 ЕС, у складу са најновијим светским достигнућима, изабрано је постројење у оквиру којих се врши контролисана диригована аерација. Диригована аерација се спроводи у зависности од конкретних услова, чиме се значајно побољшавају ефекти пречишћавања и омогућавају нитрификационо - денитрификациони процеси. Поред овога, смањују се такође и експлоатациони трошкови. Закључено је да треба усвојити СБРЦ систем у виду бетонских секвенцијалних реактора са континуалним дотоком.

Код мањих насеља од 100 до 1.000 ЕС препоручују се готови пакет уређаји или примена мокрих поља. Потребно је нагласити да у случају пакет уређаја треба одабрати модерна, савремена постројења са одговарајућом технички исправном озбиљном технологијом и карбонског и уклањања нутријената.

Код насеља испод 100 ЕС, није оправдано предвиђати заједничке системе већ се препоручује изградња индивидуалних септичких јама. Септичке јаме је неопходно градити од водонепропусног армираног бетона.

Детаљније посматрано, у погледу куршумлијског система са пратећим насељима, локација постројења за пречишћавање отпадних вода је усвојена на обали реке Топлице низводно од града. У погледу примарних и секундарних колектора поред постојећих око 15 км канализационе мреже, од примарних колектора треба да се гради још око 32 км, као и такође око 32 км секундарне мреже. На тај начин, овим системом обухваћено је око 81 % од укупног броја еквивалентних становника на нивоу читаве општине.

За 29 насељених места, којима је обухваћено око 14% од укупног броја еквивалената, потребно је изградити укупно 26 постројења са око 65 км примарних и око 80 км секундарних колектора.

Остала 52 насељена места, која броје од око 10 до око 80 ЕС, чине само 5% од укупног броја еквивалентних становника треба оријентисати на изградњу индивидуалних водонепропусних септичких јама.

УРЕЂЕЊЕ ВОДОТОКОВА

Најзначајнији водоток овог подручја је река Топлица која пролази кроз Куршумлију и највећа лева притока реке Јужне Мораве. Значајни бујични водотоци су река Косаница и Бањска река. Остали мање значајни потоци и реке су водна тела са бујичним карактеристикама што значи да су то водотоци који се одликују стрмим сливовима, великим падом и великом продукцијом вученог наноса, односно могу бити, у време јаких киша и топљења снега разорни по околни терен и објекте. Река Косаница и Бањска река су десне притоке реке Топлице.

Кроз град Куршумлију река Топлица је регулисана ст. 0+000 до ст. 1+330, 1980.год. Уследио је и наредни пројекат који је укључио измене постојећег главног пројекта на делу реке Топлице кроз Куршумлију од ст. 0+695 до ст. 0+854. Овај пројекат је урађен од стране Р.В.О. „Јужна Морави“ и ООУР „Ерозија“ у 1988.год. По пројектној документацији река Топлица је регулисана једногубим трапезним профилем. Регулисано корито димензионисано је на педесетогодишњу воду $Q_{2\%} = 179 \text{ m}^3/\text{с}$ односно на контролну стогодишњу $Q_{1\%} = 214 \text{ m}^3/\text{с}$. Овако димензионисано речно корито је у складу са Водопривредном основом Републике Србије. Подаци из главног пројекта регулације Топлице кроз Куршумлију на овој деоници су: ширина дна регулисаног корита 12.0 м, дубина кинете 3.1 м, нагиб косина 1:1, дубина регулисаног корита 3.1 м, пад дна регулисаног корита 0.5 %; Регулација Бањске реке у Куршумлији код ШИК „Копаноник“, изведена је са измештањем речног тока а у циљу обезбеђења грађевинског капацитетског простора за изградњу производне хале ШИК „Копаноник“. Радови на регулацији и измештању тока у дужини од 1.074 м, због обима радова и потребних финансијских средстава, изведени су по фазама од 1978.године. Бањска река је регулисана полудвогубим протицајним профилем. Обални зидови минор корита су у нагибу 1:1 од камена у цементном малтеру. Форланд мајор корита на левој обали је ширине 3.0 м. Левообални насип мајор корита је од земље са надвишењем од 20 цм планумом ширине 2.0 м и нагибом косина 1:1.5. Главни пројекат регулације Бањске реке код фабрике ШИК Копаноник у Куршумлији урађен од стране В.О. „ЈУЖНА МОРАВА“ и ООУР „ЕРОЗИЈА“ у 1978.год. Утврђено да регулација може пропустити велике воде реда величине $Q_{1\%} = 270 \text{ m}^3/\text{с}$ што је усклађено са важећим нормама из Водопривредне основе Србије.

Регулација Бањске реке кроз Куршумлијску бању поред хотела „Жубор“ изведена је у дужини од 572 м. Обални зидови једногубог корита су нагиба 1:2, израђени од готових бетонских плоча.

Регулација Луковске реке урађена по Главном пројекту регулације Луковске реке у Луковској бањи од ст. 0+406 до ст. 0+663 израђеног од стране ДВП „Ерозије“ у 2005.године. Карактеристични протицаји Луковске реке износе: $Q_{1\%} = 90 \text{ m}^3/\text{с}$, $Q_{2\%} = 78 \text{ m}^3/\text{с}$, $Q_{5\%} = 46 \text{ m}^3/\text{с}$.

Регулација Преполачког потока, која је десна притока Бањске реке, урађена је са 2 попречна објекта. Ови објекти, депонијске преграде, направљене су од камена у цементном малтеру и служе за заустављање наноса и смањењу брзине протицаја. Пројектовани су за меродавни протицај: $Q_{1\%} = 66.5 \text{ m}^3/\text{с}$.

Потребно је наставити регулационе радове на уређењу речних токова у складу са постојећом техничком документацијом. Поред већих речних токова потребно је узети у обзир и бујичне токове ради смањења њихових ерозивних карактеристика и опасности од поплава.

Изградњом акумулација „Селова“ и „Зебице“ на Великој Косаници у многоме би се побољшао водни режим у самим рекама а и регулисао би се поплавни талас са горњих сливова река.

Поред напред изнетог о регулацији „Топлице“ треба предвидети уређење ушћа свих значајних притока које би требало фиксирати обалоутврдама и консолидационим праговима на почетку и крају осигурања. Несаниране бујичне токове треба обезбедити ерозивним радовима и тиме делимично ублажити и спречити пронос вученог наноса са еродираних места (десне притоке) низводно од акумулације Селова.

Река Топлица текући својим меандрирањем мења свој положај чиме се наносе штете пољопривреди и привреди овог краја, а нарочито представља опасност за насеља у самом њеном кориту и за путну мрежу. С обзиром на конфигурацију терена општине Куршумлија, утврђено је да постоје више бујичних потока. Обрасност брдског терена није задовољавајућег нивоа те се јавља и ерозија земљишта. Карактеристика бујичних потока је та да су кратког тока и услед већих киша попуне своја корита услед чега долази до изливања и плављења околног земљишта. Том приликом долази и до испирања површинског слоја земљишта наносећи исто у равничарске делове где засипају корито потока и узрокују изливање воде из потока.

Карактеристични бујични потоци налазе се на територији месних заједница: Грабовница, Рударе, Добри До, Иван Кула, Куршумлијска бања, Жуч, Мерћез, Луково. У оквиру техничких радова, веома су важне бујичне преграде за задржавање наноса, прагова и фиксационих појасева, као и израда ретензионих објеката у неким ерозијом угроженим водотокима у горњим деловима слива. Те преграде стабилизују корито водотока, смањују подужне падове и омогућавају да се добије у времену пре постизања ефеката биолошких радова. Биолошки радови обухватају пошумљавање, обнову деградираних шума, затрављивање, мелиорације шума и пашњака, док се биотехнички радови састоје у изради рустикалних преграда, плетера и травних водопутева.

2.6.3. ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Централни део територију општине Куршумлија пресеца ДВ –и 400kV број 407 "Ниш 2 – Косово Б". Кроз средишњи део подручја Плана пролази далековод ДВ 220 kV, број 205/2 Подујево -Крушевац, који је саграђен 1958 године и истекао му је експлоатациони период, као и ДВ 110 kV, број 1185 Куршумлија –Прокупље и број 1222 Александровац-Куршумлија, једним својим делом прелазу територију општине Куршумлија. Потрошачи на територији општине и града Куршумлије снабдевају се електричном енергијом из трафостанице ТС 110/35 kV "Куршумлија", снаге 1 x 31,5 MVA лоциране у источном делу захвата Плана генералне регулације. У електроенергетски систем Србије трафостаница 110/35 kV "Куршумлија" повезана је далеководом 110 kV (основни правац снабдевања) број 1185, са трафостаницом 110/35 kV "Прокупље" и са попречном везом далеководом 110 kV, број 1222, са трафостаницом 110/35 kV "Александровац".

Само насеље (потрошачи у захвату Плана) и налеглим просторима снабдевају се електричном енергијом из следећих дистрибутивних трафостаница 35/10 kV:

- ТС 35/10 kV "Куршумлија 1", снаге 2 x 4 MVA,
- ТС 35/10 kV "Куршумлија 2", снаге 2 x 2,5 MVA, и индустријске трафостанице 35/10 kV "Шик - Копаноник".

Трафостаница 35/10 kV "Куршумлија 2", је лоцирана у комплексу трафостанице 110/35 kV "Куршумлија". Трафостанице 35/10 kV "Куршумлија 1", "Куршумлија 2" и "Шик - Копаноник" су повезане на трафостаницу 110/35 kV "Куршумлија" ваздушним далеководима 35 kV.

У захвату Плана је изграђено 45 трафостаница 10/0,4 kV које су везане на 11 десеткиловотних извода и то : из ТС 35/10 kV "Куршумлија 2" са 5 извода и из ТС 35/10 kV "Куршумлија 1" са 6 извода. Дистрибутивна мрежа 10 kV на територији општине Куршумлија је мешовита и укупне дужине око 320 км, и то у граду углавном кабловска док су везе са сеоским насељима ваздушне.

Трафостанице 10/0,4 kV у насељу Куршумлија су најчешће изведене као типске слободностојеће лимене или монтажне – бетонске снаге 400 и 630 kVA, а у сеоским насељима као типа „кула“ или стубне са снагама од 30, 50, 100 и 160 kVA. Укупан број трафостаница 10/0,4 kV на територији општине Куршумлија износи 163, с тим што су у самом граду 17 власништво ЕД Прокупље а 12 у власништву одређених фирми, а све остале су на осталом (сеоском) подручју општине. Мрежа 0,4 kV је мешовита, кабловска у централном делу града Куршумлија где је вишепородично становање и друштвени објекти, а у осталом делу града и сеоским насељима ова мрежа је ваздушна. Укупна дужина мреже 0,4 kV износи око 750 км.

Планом развоја електроенергетског система напијања на подручју града са приградским насељима а у циљу побољшања напонских прилика постојећих купаца а самим тим и прикључења нових потрошача јавиће се потреба за изградњом нових трафостаница.

35/10 кV трафостанице са прикључним 35кV водовима и 10кV расплетом:

- ТС 35/10 кV Луковска бања ,
- ТС 35/10 кV Пролом бања и
- СОЛАРНА ТС (макролокација Мердаре).

10/04 кV МБТС, КБТС, БСТС са прикључним 10кV водовима и НН расплетом:

- ТС 10/04 кV - спотрска хала,
- ТС 10/04 кV - Вељковиће (макролокација Вељковиће),
- ТС 10/04 кV - Вршевац (макролокација Вршевац),
- ТС 10/04 кV - Мекуљана (Расадник 4),
- ТС 10/04 кV - Ива-Висока (макролокација Висока),
- ТС 10/04 кV - Марковиће i (замена са постојећом),
- ТС 10/04 кV - Дистрибуција (измештање и доградња).

Мрежа 10 кV би се углавном радила кабловски у градском делу, а у приградским на бетонским стубовима АЛч проводником, а делом снопом одговарајућег пресека.

2.6.4. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА

Јавна фиксна телекомуникациона мрежа обезбеђује јавне говорне услуге, услуге преноса података и изнајмљених канала, услуге Интернета, широкопојасне услуге, услуге кабловске дистрибуције (КДС). У области фиксне телефоније постојећа телекомуникациона мрежа на територији општине састоји се од мреже комутација, транспортне мреже (мрежа коаксијалних и оптичких каблова, и преноса – радиорелејних веза) и приступних мрежа.

Мрежа комутација је организована тако да је телефонска централа "Куршумлија", ранга чворне централе, повезана је оптичким каблом на релацији ГЦ "Прокупље"- ТЦ „Приштина“. Поред телефонске централе "Куршумлија" на територији општине у раду је одређен број дигиталних комутационих система, а део територије општине покривен је и са две базне станице фиксне телефоније у CDMA технологији.

У транспортној мрежи је дошло до великих промена због увођења оптичких каблова и система преноса ранга STM 1 до STM 64, што је и довело до повезивања неких постојећих комутација (центала) са чворном централом „Куршумлија“.

Приступна мрежа повезује претплатнике са комутационим уређајима.

Подручје општине Куршумлија припада мрежној групи „Прокупље“ (027).

Потребе за високих битских протока (изузетно велике брзине преноса)-(чак до 20 Mb/s), узрокује потребу за смањењем претплатничке петље до 1 км у градском ткиву. Ово ће бити могуће остварити дубљим уласком оптичких каблова у приступне мреже и увођењем нових приступних уређаја у приступну мрежу- мултисервисних приступних чворова (MSAN). Ово истовремено захтева изградњу нових приступних мрежа и осавремењавање постојећих приступних мрежа. У наредном периоду се планира даља дигитализација, односно изградња нових комутација и припадајућих приступних мрежа и то по приоритетима Телеком Србија и других оператера.

2.6.5. ГАСНА ИНФРАСТРУКТУРА

Обезбеђивање топлотне енергије на територији у захвату Плана врши се углавном из индивидуалних ложишта, а као енергенти се најчешће користе чврсто гориво (дрва и угаљ) или електрична енергија.

На територији општине Куршумлија не постоје објекти гасоводне мреже.

Подручје јужне Србије снабдева се природним гасом из правца севера, тј. са примопредајне станице "Појате". Од Појата до Ниша је изграђен магистрални гасовод МГ-09 ("Појате - Ниш") преко територија општине Ражањ, општине Алексинац и на територији града Ниша до главног разделног чвора (ГРЧ) "Ниш". Од постојећег главног разделног чвора (ГРЧ) "Ниш" који се налази на територији града Ниша на магистралном гасоводу МГ-09 Појате – Ниш, изграђен је магистрални

гасовод МГ-11, деоница до Лесковца. Гасовод је изграђен на територији града Ниша и општине Дољевац на чијој територији је изграђен главни разделни чвор (ГРЧ) "Орљане".

Главни потенцијал за развој гасификационе мреже је планирани крак магистралног гасовода МГ-11 - 02, планираног из изграђеног ГРЧ "Орљане" ка Блацу, Куршумлији и Косову (преко територије општине Дољевац, Житорађа, Прокупље и Куршумлија).

Предност система гасификације је у томе што се једним прикључком на гас може се обезбедити грејање, припрема топле воде, кување, технолошке потребе и хлађење. Поред тога, компримовани природни гас може да замени течна горива у индивидуалним возилима, аутобусима и привредним возилима, као и да се користи за производњу механичке и електричне енергије. Основни циљ је да се обезбеди сигурност и редовност снабдевања привреде и грађана одговарајућим енергентима и усклађивање рада и развоја енергетских производних система са потребама сектора потрошње енергије. Коришћење природног гаса као енергента у индустрији и у широкој потрошњи има за циљ да се смањи потрошња електричне енергије и на тај начин ослободе одређени инсталисани капацитети у електропостројењима за потребе нових потрошача.

Укидање индивидуалних ложишта на течна и чврста горива, и њихова конверзија на природни гас, као и изградња МРС за индустријске потрошаче, смањиће и загађење животне средине у границама плана.

2.6.6. КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

Концепт у делокругу комуналних површина и објеката заснива се:

1. на унапређењу и осавремењавању постојећих површи и објеката,
2. на увођењу и уређењу нових површи и објеката везаних за сеоске средине, а посебно за туристичка насеља и зоне,
3. на рекултивацији, одн. уређењу свих простора који се непрописно (и нехиђијенски) користе у датој намени - случај „дивљих сточних гробља“, пијачне трговине на „импровизованим“ тезгама на прометним местима и око самих пијаца и сл.

Пијаце - За постојећу (зелену) пијацу у граду Куршумлији предвиђа се даље уређење и опремање, као и образовање и опремање малих пијачних целина са истом наменом у најважнијим сеоским центрима Општине (Луково и Рача). У подручјима са интензивним развојем туризма могуће је предвидети и посебне пијачне просторе за продају сувенира и производа народне радности (Пролом бања, Куршумлијска бања, Ђавоља Варош).

У циљу рационалног коришћења простора, за подручја зелених пијаца, потребно је појединачно сагледати могућност оптималног проширења и комуналног уређења постојећих пијаца, све у складу са законским прописима из ове области. Ту се посебно мисли на трговину осетљивим производима (нпр. млечни производи). У оквиру планираног уређења пијаца потребно је разматрати и непосредно окружење, кроз решавање приступа, достављања и паркирања, као мера ограничавања непрописне трговине у прилазним правцима пијацама.

Сточне пијаце и вашаришта - За постојећу сточну пијацу у селу Мачковац код Куршумлије и вашаришта на подручју Општине предвиђа се даље уређење и опремање.

У циљу рационалног коришћења простора, за подручја сточних пијаца и вашаришта (као и зелених пијаца), сагледати могућност оптималног проширења и комуналног уређења постојећих. Овде треба обратити посебну пажњу на стварање потребних капацитета, лакој притупачности и односу према суседним просторима и целинама.

Хумана гробља - Изградња нових гробља и уређење постојећих вршиће се у складу са Законом о сахрањивању и гробљима ("Сл. гласник РС", бр. 20/77).

Као основа концепта уређења гробља намеће се уређење два питања;

1. **Градска гробља** - Два градска гробља су Старо градско гробље у Куршумлији и Ново гробље у К.О. Данковић, оба у надлежности ЈКП „Топлица“ из Куршумлије. За ново градско гробље у Данковићу, које је у обухвату Плана, планиране су мере даљег уређења, опремања и, ускладу са месним потребама⁹;
2. **Приградска гробља** - У дата гробља убрајају се сеоска **гробља у Баћоглави, Кастрату и Мачковцу**, која су у власништву месних заједница датих насеља. Како су сва три гробља у близини изграђене градске зоне, а дата

⁹ У складу са потребама у будућности, међу мерама у поглављу „Имплементација“ предвиђена је израда Плана детаљне регулације за градско гробље у К.О. Данковић.

насеља су и већа и имају значајно млађе становништво у односу на просек сеоског подручја Општине, дата гробља треба уредити према правилима уређења и грађења, при чему је неопходно третирати их као „могућа проширења“ постојећа два градска гробља;

3. **Сеоска гробља** - У случају села или сеоских месних заједница са великим бројем гробља потребно је одредити гробља, која ће постати **средишња гробља** за дато подручје и за њих предвидети планске мере. На основу сагледавања демографских услова, начина устројства општине на 14 заједница насеља под надлежношћу појединачних месних канцеларија (градска + 13 сеоских), као и потенцијала одређених насеља да привуку становништво у будућности (туризам, државна управа) предлаже се планска мера одређења мањег броја гробља на нивоу Општине, која би се прогласила средишњим гробљима и на основу тога предвидело њихово њихово унапређење и уређење приступа према правилима уређења и грађења:

Табела 2.17: Списак насеља у којима се предвиђа стварање и уређење средишњих насељских гробља:

Бр.	Насеље / К.О.	Разлози	Објашњење разлога
1.	Баћоглава	Д1, ПР	МК - насеље је седиште месне канцеларије (средиште окупљања становника насеља у надлежности дате МК); Д1 - демографски потенцијал насеља - насеље са више од 100 ст. (попис 2002.); Д2 - демографски потенцијал подручја месне канцеларије датог насеља - више 500 ст. (попис 2002.); ТУ - насеље са интензивним развојем туризма; КП - насеље уз царински пункт (развој државне управе); ПР - приградско насеље
2.	Барлово	МК	
3.	Горња Микуљана	Д1, ПР	
4.	Грабовница	МК, Д2	
5.	Добри До	МК	
6.	Куршумлијска Бања	МК, ТУ	
7.	Жуч	МК, Д2	
8.	Иван Кула	МК	
9.	Марковиће	ПР	
10.	Мачковац	Д1, ПР	
11.	Мердаре - Дегрмен	МК, КП	
12.	Луково (Луковска бања)	МК, Д1, Д2, ТУ	
13.	Пепељевац	ПР	
14.	Пролом	ТУ	
15.	Рача	МК, Д1	
16.	Рударе	МК, Д1	
17.	Спанце	МК, Д1, Д2	

Као први корак у уређењу гробља потребно је плански одредити врсте гробља према величини - мала гробља (до 5 ха), средња гробља (од 5–20 ха) и велика гробља (изнад 20 ха) и, према величини, одредити елементе уређења и опремања за дате врсте.

Смернице за просторно смештање нових гробља - Нова гробља треба сместити на месту које је:

- погодно и довољно велико спрам месних потреба,
- које је амбијентално и по конфигурацији терена прикладно за сахрањивање,
- изван или на рубу насеља,
- повезано јавним путем са двосмерним коловозом и одвојеном пешачком стазом,
- на земљишту са повољним педолошким саставом (оцедитост, прозрачност, стабилност),
- изван токова подземних и надземних вода, изван водозаштитних и поплавних подручја, те изван зона заштићених делова природе и подручја шума,
- довољно удаљено од аутопута и железнице, односно грађевинске парцеле на којој је изграђена или се може градити грађевина за стамбено-пословну намену.

Смернице за проширење постојећих гробља - У складу са конкретним потребама, надлежне службе општине Куршумлија могу одредити проширења појединих гробља, узимајући у обзир претходно наведене критеријуме просторног смештања.

За сва новопланирана гробља и постојећа гробља која се проширују потребна је израда одговарајућег планског документа (плана детаљне регулације или уређајне основе).

Сточна гробља - Као што је раније наведено питање средишњег општинског, савремено уређеног сточног гробља потребно је решавати у сарадњи са суседним општинама и на вишем нивоу (округ, регија). Уз поједина насеља могу се изградити јаме-гробнице за животињски отпад. Препорука је да се нове јаме-гробнице изградње уз значајнија насеља,

која представљају средишта окупљања других насеља у окружењу - Куршумлија, Луково и Рача. На тај начин би се на најбољи могући начин решило питање сточних гробља. У случају градње треба посебно водити рачуна о њиховом смештању изван насељених целина и поштовања санитарно-хигијенских услова. Ово подразумева забрану изградње сточног гробља у оквиру градског грађевинског земљишта насеља Куршумлија.

Избор положаја сточног гробља, тј. јаме-гробнице извршиће се на основу Правилника о начину нешкодљивог уклањања животињских лешева ("Сл. лист СФРЈ", бр. 53/89). У случају када се предложени положај налази уз постојећи путни правац, он мора задовољити одредбе Закона о путевима, чл. 36. ("Сл. гласник РС", бр. 46/91).

Смернице за просторно смештање сточних гробља - Сточно гробље требало би бити смештено на месту које је:

- погодно и довољно велико,
- изван стамбених целина,
- удаљено од насељеног места и грађевина прехранбене индустрије најмање 1000 метара, а од других индустријских грађевина и грађевина за производњу, држање и промет животиња најмање 500 метара, зависно од конфигурације терена.

2.6.7. ПОШТАНСКИ САОБРАЋАЈ

На подручју плана, односно на територији општине Куршумлија, у функцији је 10 објеката поштанског саобраћаја из радне јединице „Прокупље“. Без обзира на број објеката (јединица) поштанског саобраћаја њихов просторни распоред није најповољнији.у односу на дисперзију насеља.

ЈП ПТТ саобраћаја „Србије“, Дирекција за поштанску мрежу не планира изградњу нових поштанских објеката, сем реконструкције и осавремењавања главног поштанског центра „Ниш“ са поштанским бројем 18200. Поред овога могуће је отварање мобилних услужних поштанских шалтера.

2.6.8. ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

Комплекси за коришћење обновљивих извора енергије - Енергетски производни објекти који користе обновљиве изворе енергије (мале хидроелектране, биоелектрана, ветроелектране и соларне), могу се градити у оквиру дефинисаног грађевинског подручја, као и на пољопривредном, шумском и водном земљишту уз сагласност надлежног Министарства. Граде се као појединачни комплекс, који енергију предају одговарајућем оператору преносног, односно дистрибутивног система електроенергије када грађевинска парцела/комплекс мора имати директан прилаз са јавне површине (у комплексу се постављају постројења за прихват енергије и граде пратећи објекти опремљени постројењима за трансформацију енергије и њену даљу дистрибуцију); или у склопу радних комплекса када енергију користе за своје потребе, али је у случају вишка могу предавати и оператору.

Постојећи законски оквир који се непосредно односи на припрему документације и изградњу ОИЕ чине прописи из подручја енергетике, водопривреде, пољопривреде, уређења простора и изградње објеката, заштите животне средине, имовинско-правних односа.

За све пројекте везане за изградњу обновљивих извора енергије неопходно је, у складу са "Листом пројеката за које је обавезна процена утицаја и листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину" ("Службени гласник РС", бр. 114/2008) и другим законима везаним за заштиту животне средине, утврдити да ли постоји потреба за израду Студије о процени утицаја на животну средину.

Поред наведених потенцијалних локација за изградњу малих хидроелектрана могуће су и друге локације на водотоцима у обухвату плана уколико задовољавају одређене услове на основу хидролошких мерења и прорачуна енергетских ефеката, у складу са смерницама Просторног плана Србије, Водопривредне основе Србије, одговарајућих стратегија и планова за изградњу МХЕ. Могућности за изградњу малих хидроелектрана одређене су у делу 6.1. *Смернице за израду планске документације за подручје плана*, на основу техничке документације израђене од стране овлашћеног пројектанта (у складу са смерницама Просторног плана Републике Србије) уз прибављање свих неопходних услова из домена заштите природе, водопривреде, енергетике и свих других области прописаних законом.

Објекти малих хидроелектрана морају се градити тако да; после искоришћене енергије вода буде враћена истог квалитета у водоток; не умањује степен заштите и не отежава спровођење мера заштите од штетног дејства вода; не погоршава услове санитарне заштите; не угрози биолошки минимум у водотоку. У случају градње већег броја малих хидроелектрана на истом водотоку треба испитати њихов кумулативни утицај на животну средину. Критеријуми енергетске ефикасности треба уважити код пројектовања и избора опреме постројења, а касније и приликом коришћења и одржавања објеката МХЕ.

На подручју плана је изграђена соларна електрана „Мердаре“ снаге 1.98 MWA на површини од 4 ха. Локације соларних електрана ће се одредити накнадно, на основу даљих истраживања, испитивања и утврђивања економске исплативости и на основу услова и сагласности надлежних министарстава и других надлежних органа. Дозвољена је изградња соларних електрана на свим локацијама у захвату плана које испуњавају поменуте услове, у складу са законом и смерницама у делу 6.1. *Смернице за израду планске документације за подручје плана.*

Локације ветроелектрана ће се одредити на основу даљих истраживања, испитивања и утврђивања економске исплативости и на основу услова и сагласности надлежних министарстава и других надлежних органа. Дозвољена је изградња ветроелектрана на свим локацијама у захвату плана које испуњавају поменуте услове, у складу са законом и смерницама у делу 6.1. *Смернице за израду планске документације за подручје плана.*

Локације за објекте предвиђене за коришћење биомасе у захвату плана утврдиће се на основу техноекономских анализа, и могуће их је градити на свим локацијама које испуњавају услове за то, у складу са законом, смерницама у делу 6.1. *Смернице за израду планске документације за подручје плана* и на основу услова и сагласности надлежних министарстава и других надлежних органа.

Коришћењем соларне енергије у домаћинствима и привреди (као топлотне), предвиђа се постављањем фотонапонских панела на кровове јавних објеката, објеката индустрије и становања и др.

Критеријуме енергетске ефикасности треба уважити код пројектовања и избора опреме постројења, а касније и приликом коришћења и одржавања свих објеката обновљивих извора енергије.

Приликом изградње стамбених и пословних објеката за боравак и рад људи примењивати све стандарде и прописе везане за термичку изолованост објеката, квалитет уграђених материјала и инсталација у објектима.

2.7. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА

2.7.1 ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И УРЕЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ ДОБАРА

2.7.1.1 Мере за ограничавање негативних и увећање позитивних утицаја на животну средину

На подручју општине Куршумлија није успостављен је мониторинг животне средине, па се процена стања животне средине може дати на основу увида на терену и увида у постојећу документацију. Главни узроци и извори загађивања животне средине, на основу процене стања на терену, су комуналне и технолошке отпадне воде, инфилтрационе воде са пољопривредних површина, неконтролисаних депонија и сметлишта, индивидуална ложишта и котларнице и саобраћајне активности на државним и општинским путевима. Идентификовани проблеми и еколошки конфликти су:

- загађивање Бањске реке, Топлице и притока комуналним, технолошким и осталим отпадним водама;
- недовољна развијеност канализационе мреже на урбаном и сеоском подручју;
- неразвијена и неизграђена атмосферска канализација;
- недостатак уређаја и постројења за предtretман технолошких и третман комуналних вода;
- недостатак централног постројења за пречишћавање отпадних вода;
- појаве директног и индиректног упуштања отпадних вода у водотокове и приобалја као и на земљишта унутар и изван појединачних радних и осталих изграђених комплекса;
- непрописно изграђене септичке јаме (расути тачкасти извори загађивања);
- неконтролисана одлагалишта и депонија отпада и осталих материјала.

Заштита животне средине обухвата план мера и посебних правила за превенцију, смањење, спречавање и компензацију негативних утицаја планираног развоја, мере унапређења и побољшања стања, мере и посебна правила заштите и мониторинга животне средине. За постизање предвиђеног квалитета животне средине планира се спровођење мера и

посебних правила управљања животном средином на подручју Плана. Како се поступак процене могућих стратешких утицаја Плана на животну средину заснива на начелу хијерархије и координације које подразумева усвајање обавезујућих смерница и мера заштите животне средине стратешких процена утицаја планова од значаја за подручје просторног Плана јединице локалне самоуправе Куршумлија, у Стратешку процену утицаја овог Плана су имплементирани смернице и мере заштите животне средине Стратешке процене утицаја на животну средину просторног плана Републике Србије, Стратешке процене утицаја на животну средину Регионалног просторног плана за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског округа.

2.7.1.2 Еколошка валоризација простора

Стратешком проценом утицаја на животну средину извршено је вредновање простора у обухвату Просторног плана јединице локалне самоуправе Куршумлија са аспекта карактеристика простора, утицаја из непосредног и ширег окружења, потенцијала и ограничења, а са циљем даљег одрживог развоја подручја. Општи циљеви еколошког вредновања простора у обухвату Плана:

- вредновање простора са аспекта свих хијерархијских условљености,
- дефинисање еколошке матрице за даљи одрживи развој општине Куршумлија;

Основни циљеви еколошког вредновања простора:

- утврђивање и валоризација кључних потенцијала простора,
- идентификација постојећих просторних конфликта и ограничења,
- процена просторно-еколошких капацитета подручја Плана,
- дефинисање просторно-еколошке матрице подручја за одрживи развој;

Посебни циљеви еколошког вредновања простора:

- дефинисање еколошких целина, зона и појасева,
- утврђивање услова за реализацију и спречавање просторних и еколошких конфликта,
- утврђивање обавезних еколошких смерница и мера за реализацију планиране намене простора на основу Просторног плана (директно) и за хијерархијски ниже нивое,
- утврђивање обавезних еколошких мера и услова за реализацију планираних целина, зона, појасева, локација, објеката, радова, делатности и осталих активности у простору;

На основу просторно-положајних карактеристика, потенцијала, ограничења и хијерархијске условљености, еколошку матрицу подручја општине Куршумлија чине просторно-еколошке целине „Куршумлија“, „Куршумлија - град“ и „Радан“, у оквиру којих су издвојене еколошке зоне и еколошки појасеви.

Еколошка целина „Куршумлија“ обухвата највећи део територије општине Куршумлија и то подручје западно и северозападно од општинског центра према општинама Брус, Блаце и Лепосавић, крајњи источни део општине према Прокупљу и југозападни део општине између планине Радан и границе са општином Подујево. Ову целину чине претежно сеоска насеља са два центра заједнице села Луковском и Куршумлијском бањом. За целину „Куршумлија“ је карактеристичан велики удео површина под шумама и пољопривредних површина. Због природних карактеристика на овом простору је регистрован велики број ловишта и излетишта. На овом подручју се налази велики број цркава и рушевина старих утврђења и црквишта. Кроз целину протиче Топлица, Бањска река и делом Косаница. Предметна целина је са општинским центром и суседним општинама повезана државним путевима другог реда Р-218 (Брус – Мерћез – Куршумлија – Куршумлијска бања - Подујево) и Р-2186 (Мерћез – Луково - Лепосавић).

- **потенцијали** у оквиру еколошке целине „Куршумлија“:
 - богатство шума, минералних извора, површинских вода, богато културно-историјско наслеђе као услов за здрав живот и развој туризма, бања и леčiliшта, спорта, рекреације, лова и риболова, коришћење воде за пиће и техничке сврхе;
 - развијен бањски туризам (Луковска и Куршумлијска бања) са смештајним капацитетима, спортско-рекреативним и бањско-леčiliшним садржајима као услов за одрживи економски развој целе општине;
 - очуван квалитет и капацитет животне средине и велики удео продуктивног земљишта услов је за развој органске производње и пољопривреде;
 - одсуство великих загађивања животне средине;
 - саобраћајна веза са регионом.
- **ограничења** у оквиру еколошке целине „Куршумлија“:

- лоша комунална опремљеност сеоских подручја – непостојење канализационе мреже, изузев у бањама, упуштање комуналних отпадних вода у неадекватне септичке јаме или директно у водотоке,
- сеоска насеља нису укључена у систем организованог прикупљања отпада што је условило формирање дивљих, неконтролисаних сметлишта;
- недовољна искоришћеност природних ресурса (минералне воде, на првом месту);
- бањски и туристички садржаји у Куршумлијској бањи у лошем стању, неопходна обнова,
- општински и државни путеви у лошем стању.

Мере заштите животне средине:

- обавезно је комунално и инфраструктурно опремање насеља, издвојених комплекса и локација, у циљу спречавања загађивања земљишта, површинских и подземних вода, могућих негативних последица и ефеката на квалитет животне средине и здравље становништва;
- обавезно је рационално коришћење и заштита високобонитетног пољопривредног земљишта;
- обавезна је строго контролисана употреба хемијских препарата за заштиту биљака у циљу очувања плодности земљишта и заштите земљишта од загађивања;
- препоручује се подизање пољозаштитних појасева и ошунвање постојећих фрагмената високог растиња у циљу спречавања еолске ерозије и разношења финих честица педолошког покривача на пољопривредним површинама и ошунвања биолошке равнотеже;
- обавезна је заштита и нега шума, шумских комплекса, шумског земљишта и шумских екосистема;
- забрањена је чиста сеча шума и неконтролисана прореда шума у циљу очувања степена шумовитости подручја, заштите од ерозије и осталих облика деградације;
- обавезно је управљање отпадним водама, изградња канализационог система и уређаја (постројења) за пречишћавање отпадних вода пре упуштања у реципијенте;
- у деловима грађевинских подручја насеља, грађевинском земљишту изван грађевинских подручја (издвојене зоне, локације и пунктови), дозвољене су водонепропусне септичке јаме капацитета према меродавним количинама отпадних вода, као прелазно решење до изградње канализационог система за евакуацију отпадних вода и уређаја (постројења) за третман отпадних вода;
- обавезно је укључивање сеоских насеља и бања у систем органозованог прикупљања и одношења отпада на регионалну депонију,
- увођење примарног разврставања отпада на месту настанка, посебно у бањским центрима;
- реконструкција и уређење општинских и државних путева у складу са меродавним оптерећењем;
- обавезан поступак процене утицаја при реализацији пројеката, постројења, објеката, технологија и радова који могу утицати на квалитет и капацитет животне средине;

У оквиру еколошке целине „Куршумлија“ издвојене су еколошке зоне:

- еколошка зона „Луково“
- еколошка зона „Куршумлијска бања“

Еколошка зона „Луково“ обухвата подручје Луковска бање – подручје Плана генералне регулације „Луковска бања“. Зону „Луково“ карактерише богатство термоминералних извора. У Луковској Бањи постоји 28 извора и бушотина са температуром воде од 28 до 68°C. По свом саставу воде су благо алкалне (рН 6,5) и припадају категорији натријум-калцијум-хидрокарбонатних и сулфидних хипертермних вода. У овој целини приоритет је заштита природних вредности, ресурса и животне средине, одрживо коришћење свих доступних ресурса и развој бањског туризма.

Еколошка зона „Куршумлијска бања“ обухвата подручје Куршумлијске бање која се простире на око 11km југозападно од општинског центра. На подручју ове зоне се налази више извора термоминералне воде температуре од 14 до 68°C. Кроз Куршумлијску бању протиче река Бањска. Постојећи туристички садржаји су у лошем стању и недовољног су капацитета. Приоритет је обнова постојећих и реализација нових бањских и туристичких садржаја, промовисање бањског туризма уз поштовање принципа одрживог развоја.

Мере заштите у оквиру еколошких зона „Луково“ и „Куршумлијска бања“:

- детаљна валоризација простора, потенцијала и ограничења на нивоу плана нижег реда (Плана генералне регулације и Плана детаљне регулације);
- процена утицаја стратешког карактера на животну средину плана за Куршумлијску бању;
- вредновање еколошких зона на нивоу плана нижег реда;
- уређење и коришћење простора у складу са еколошким капацитетом;
- заштита тока и приобаља (форланда) Бањске реке од загађивања и предеоно-пејзажне деградације;

- интеграција форланда у урбано ткиво бање („отварање“ према реци);
- заштита изворишта термоминералних вода од потенцијалног, случајног и акцидентног загађивања;
- рационално – одрживо коришћење термоминералне воде као природног ресурса;
- функционално повезивање са осталим еколошким целинама и зонама;
- пејзажно уређење у складу са захтевима локације, комплекса, зоне (очување аутохтоности и дозвољеним алохтоним врстама - у складу са хортикултурним захтевима);
- заштита и очување предеоних и пејзажних вредности;
- развој спорта, рекреације и туризма;
- обавезно партерно и пејзажно уређење простора постојећих и планираних пројеката;
- обавезна су претходна истраживања терена (хидрогеолошка, инжењерско-геолошка и остала потребна истраживања) при реализацији планираних пројеката;
- обавеза је увођење поступка еколошке компензације у простору;
- обавезан је поступак одлучивања о процени утицаја на животну средину при реализацији планираних пројеката;
- обавезно је потпуно инфраструктурно и комунално опремање;
- обавезно је управљање отпадом;
- обавезно је управљање отпадним водама;
- обавезан је мониторинг животне средине.

Еколошка целина „Куршумлија - град“ представља простор обухваћен Генералним урбанистичким планом Куршумлије, при чему границе Плана представљају истовремено и границе еколошке целине. Овај простор карактеришу различите намене, садржаји, функције (зоне становања различитих густина, индустријске зоне, радни комплекси, јавне намене и функције, зеленило, саобраћај, комунална инфраструктура, спорт и рекреација). Животна серина на подручју ове целине је угрожена услед недовољне инфраструктурне и комуналне опремљености (саобраћајнице у лошем стању, недовољно развијена канализациона мрежа, дотрајале цеви, непостојање централног постројења за пречишћавање отпадних вода, градска депонија која не испуњава минималне мере заштите животне средине, дивље депоније).

Мере заштите животне средине:

- обавезно је поштовање прописаних урбанистичких параметара;
- обавезно је исходавање и поштовање услова надлежних органа и институција при реализацији планираних намена, објеката, функција, садржаја, радова и инфраструктурних система;
- обавезно је комунално и инфраструктурно опремање зона и локација, у циљу спречавања потенцијално негативних утицаја на земљиште, подземне и површинске воде, и здравље становништва;
- обавезно је пречишћавање свих комуналних и осталих отпадних вода;
- обавеза је изградња уређаја и постројења за пречишћавање отпадних вода;
- обавезан је предtretман свих технолошких отпадних вода до захтеваног нивоа пре упуштања у реципијент (канализациону мрежу или водоток);
- реконструкцију саобраћајница вршити тако да се обезбеди проточност саобраћајних трака и избегне загушење саобраћаја, а ширина профила и застор буду изграђени према меродавном оптерећењу,
- предвидети довољан број паркинг места,
- дуж саобраћајница засадити заштитно зеленило на начин који не умањује прегледност пута,
- обавезан је избор еколошки прихватљивих енергената и технологија за производњу енергије;
- обавезно је рационално коришћење енергије, већа употреба обновљивих извора енергије и повећање енергетске ефикасности;
- обавезно је озелењавање и пејзажно уређење зона и локација, сагласно локацијским условима и еколошким захтевима, уз стриктно поштовање принципа аутохтоности у зонама заштите културних добара,
- обавезно је управљање отпадом и укључивање у регионални систем управљања отпадом,
- препорука је увођење поступка еколошке компензације у простору.

Еколошка целина „Радан“ је простор чије се границе поклапају са границом Просторног плана планине „Радан“ на територији општине Куршумлија. Ово подручје представља природно добро у поступку заштите као Предео изузетних одлика „Планина Радан“, а одликује се богатством флоре и фауне и представља највећу природну вредност општине Куршумлија и најзначајнији туристички потенцијал.

Опште мере заштите животне средине:

- обавезне су мере заштите у зонама заштићеног природног и културног добра,

- обавезно је комунално и инфраструктурно опремање и уређење у циљу спречавања нарушавања предеоно-пејзажних вредности, могућих негативних утицаја и негативних ефеката на земљиште, површинске и подземне воде, биодиверзитет, природна и културна добра,
- обавезна је заштита и очување биодиверзитета,
- обавезно је рационално коришћење свих доступних ресурса (земљишта, воде, енергије, флоре и фауне),
- обавезно је управљање отпадом,
- обавезно је управљање отпадним водама,
- обавезно је подизање и очување ветрозаштитних и пољозаштитних појасева, шума са приоритетном функцијом заштите у зонама угроженим ерозијом,
- обавезан је поступак процене утицаја при реализацији објеката који могу утицати на стање природних и културних добара и квалитет животне средине,
- обавезне су мере еколошке компензације у простору,
- обавезне су мере заштите еколошке мреже.

У оквиру еколошке целине „Радан“ издвојене су еколошке зоне:

- Еколошка зона „Ђавоља варош“
- Еколошка зона „Пролом бања“

Еколошка зона „Ђавоља варош“ обухвата споменик природе „Ђавоља варош“ и простира се на КО Ђаке и Зебица. Овај природни споменик чине два природна феномена - земљане фигуре, као специфични облици рељефа и два извора јако киселе воде са високом минерализацијом. У окружењу се налазе остаци насеља, старе цркве, гробља и неколико занимљивих рударских јама.

Мере заштите у оквиру еколошке зоне „Ђавоља варош“:

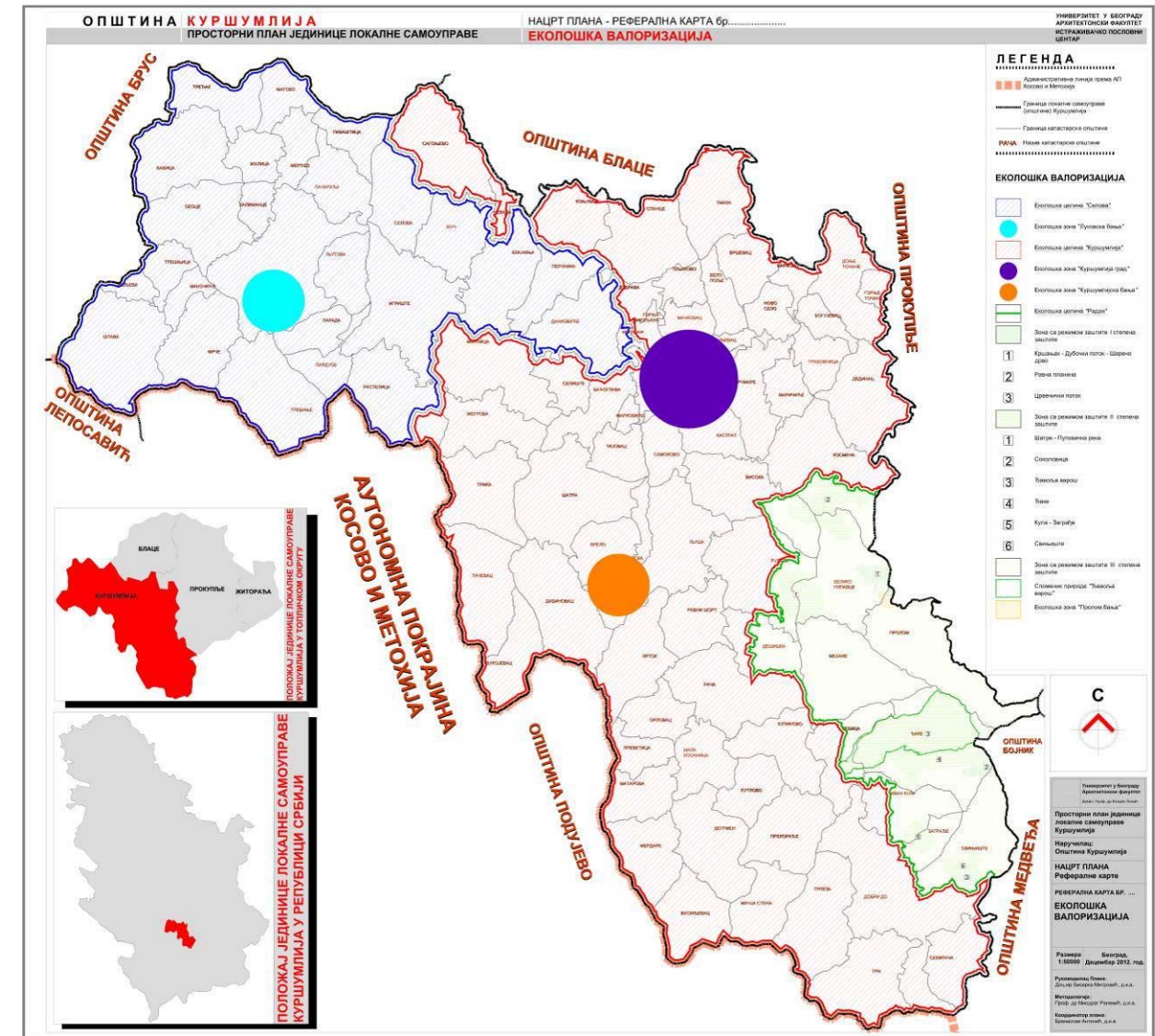
- обавезно је потпуно инфраструктурно и комунално опремање,
- обавезно је управљање отпадом,
- предвидети довољан број паркинг места,
- обавезно је уређење простора у складу са локацијским условима а у циљу заштите природног добра.

Еколошка зона „Пролом бања“ обухвата простор Пролом бање, која тренутно представља најважнији туристички центар у општини са наглашеним делатностима и садржајима бањског лечилишта. Природне карактеристике подручја еколошке зоне „Пролом бања“ повољно утичу на астму, хроничне болести дисајних органа, камен у бубрегу, шећерну болест и друге, и јача свеукупну отпорност човековог организма. Лековито блато чини земљиште које се налази у околини природних извора, а служи за лечење кожних болести, реуматских обољења и друго.

Мере заштите у оквиру еколошке зоне „Пролом бања“:

- детаљна валоризација простора, потенцијала и ограничења на нивоу плана нижег реда (Плана генералне регулације);
- процена утицаја стратешког карактера на животну средину плана за Куршумлијску бању;
- вредновање еколошких зона на нивоу плана нижег реда;
- уређење и коришћење простора у складу са еколошким капацитетом;
- заштита тока и приобаља (форланда) Бањске реке од загађивања и предеоно-пејзажне деградације;
- интеграција форланда у урбано ткиво бање („отварање“ према реци);
- заштита изворишта термоминералних вода од потенцијалног, случајног и акцидентног загађивања;
- рационално – одрживо коришћење термоминералне воде као природног ресурса;
- функционално повезивање са осталим еколошким целинама и зонама;
- пејзажно уређење у складу са захтевима локације, комплекса, зоне (очување аутохтоности и дозвољеним алохтоним врстама - у складу са хортикултурним захтевима);
- заштита и очување предеоних и пејзажних вредности;
- развој спорта, рекреације и туризма;
- обавезно партерно и пејзажно уређење простора постојећих и планираних пројеката;
- обавезна су претходна истраживања терена (хидрогеолошка, инжењерско-геолошка и остала потребна истраживања) при реализацији планираних пројеката;
- обавеза је увођење поступка еколошке компензације у простору;
- обавезан је поступак одлучивања о процени утицаја на животну средину при реализацији планираних пројеката;
- обавезно је потпуно инфраструктурно и комунално опремање;
- обавезно је управљање отпадом;

- обавезно је управљање отпадним водама;
- обавезан је мониторинг животне средине.

Слика: 2.7 Еколошка валоризација општине Куршумлија

Опште мере заштите животне средине:

- обавезно комунално и инфраструктурно опремање целина и зона које представљају непосредно окружење еколошким појасевима,
- обавезан катастар отпадних вода које угрожавају водотокове предметних појасева,
- забрана упуштања свих загађених отпадних вода у водотокове предметних појасева и свим притокама Пусте реке (на територији општине Пусте реке али и суседних општина),
- обавезан третман (пречишћавање) свих отпадних вода (комуналних, технолошких, потенцијално-зауљених, атмосферских),
- рационална и контролисана употреба заштитних средстава на пољопривредним површинама,
- управљање свим врстама отпада,
- уређење форланда у складу са водним условима,
- обавезан је поступка еколошке компензације у простору,
- обавезан поступак процене утицаја за све пројекте (објекте, радове – изворе могућих негативних утицаја на воде у Пустој реци и њеним притокама).

2.7.1.3. Планска одређења управљања отпадом

Према Стратегији управљања отпадом, општина Куршумлија, са општинама Прокупље, Житорађа и Блаце припада Регионалном центру за управљање комуналним отпадом у Прокупљу. Овај центар обухвата 98.250 становника и годишњу количину отпада од 18.044 t/год. Дана 16.05.2005. донет је нацрт Споразума о заједничком решавању проблема комуналног отпада у општинама Јабланичког, Топличког и Нишавског Округа. Град Ниш и Општине учесници овог Споразума одредиле су се за заједничку регионалну депонију, што налаже и национална стратегија управљања отпадом. Предвиђене су и трансфер станице. Бање немају организовану службу за изношење комуналног отпада, а повремено се за то ангажује ЈКП.

У поглављу 3.2.1.7.8. дате су смернице и мере за:

- трансфер станицу, са критеријумима за избор локације;
- управљање опасним отпадом;
- сабирни центар (центри за сакупљање опасног отпада из домаћинства: отпадна уља, отпад електричних и електронских апарата и уређаја, истрошене батерије) могу бити уз локације центара за сакупљање рециклабилног отпада;
- управљање отпадом животињског порекла – гробље за угинуле животиње и кућне љубимце, (угинуле животиње и кућни љубимци, кланични отпад, отпад из постројења за прераду меса, објекта за узгој животиња), до успостављања система за управљање овом врстом отпада на националном нивоу, организовати преко постојећих постројења за третман отпада животињског порекла (постојећих кафилерија) и гробља за угинуле животиње (јаме гробнице), као прелазног решења, према критеријумима и условима заштите животне средине. Избор локације за формирање гробља за угинуле животиње и кућне љубимце (јаме гробнице), као прелазног решења, мора се извршити на основу упоредне вишекритеријумске анализе локација;
- пољопривредни отпад - увођењем чистије производње, ВАТ и ВЕР у прехранбеној индустрији, утицати на смањење пољопривредног отпада. Пољопривредни отпад, биомасу као нус производ пољопривредне производње, користити за компостирање, добијање течних горива и биогаса;

Дате су и следеће смернице и мере:

- Опште мере управљања отпадом - надлежни орган општине Куршумлија;
- доноси Локални план управљања отпадом, обезбеђује услове и стара се о његовом спровођењу;
- уређује, обезбеђује, организује и спроводи управљање комуналним, односно инертним и неопасним отпадом на својој територији;
- уређује поступак наплате услуга у области управљања комуналним, односно инертним и неопасним отпадом;
- издаје дозволе, одобрења и друге акте у складу са Законом,
- води евиденцију и податке доставља ресорном Министарству;
- врши надзор и контролу примене мера поступања са отпадом у складу са законом.

Посебне мере управљања отпадом - обавезе оператера постројења. Детаљнија разрада планских мера из ове области дата је у правилима уређења (поглавље 3.2.1.7.8.), као и у стратешкој процени утицаја на животну средину.

2.7.2. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ КУЛТУРНИХ ДОБАРА И ПРЕДЕЛА

2.7.2.1. Основе просторног развоја

Према Закону о културним добрима (Сл. гласник РС 71/94) Служба заштите културног наслеђа за потребе израде плана доставља расположиве податке и услове заштите непокретних културних добара на подручју плана, односно, према Закону о заштити природе (Сл. гласник РС 36/09) Служба заштите природе издаје услове и мере заштите природе и заштићених природних добара и предела. Уграђивање ових услова у урбанистички план и њихово обједињено дејство у простору само су смернице које надграђује и оживљава урбано писмо, артикулацијом појединачног и његовом одразу у општем.

Мере заштите културног наслеђа и природних одлика утичу на дефинисање свих параметара уређења простора али се и повратно, као ресурси, моделују након коначног утврђивања грађевинског подручја, поделе на урбанистичке целине и зоне, успостављања мрежа саобраћајне и комуналне инфраструктуре.

Постојећи споменички фонд – посебно добра од изузетног значаја општине Куршумлија (Немањинске задужбине), треба посматрати у контексту споменичког фонда региона у простору и у контексту споменичког фонда епохе у којој су настала. Добра егзистирају у простору, у микроамбијенту падина Копаоника и Радан планине, које су део српско-балканског макрорегиона. Очување непокретних културних добара неодвојиво је од очувања биолошке, геолошке и предеоно разноврсности и та интегративност је основ заштите која се заокружује процесом планирања.

За подручје Куршумлије, свакако је значајна и архитектура народног градитељства као инспирација за утврђивање урбанистичких услова за обресе насеља (на подручју плана има 90 насељених места), за заштиту аутохтоних предела и животне средине. Очекивано је да се по врсти непокретних добара, у оквиру плана иницира заштита просторних целина. Природни и градитељски ресурси планинског амбијента указују на могућност формирања етно-насеља и етно-паркова и на очување тих целина у мозаичној матрици подручја.

Осим иницијативе ревизије наслеђеног фонда, планом треба предложити начин његове презентације тесно повезане са планом управљања добрима. Код одређења за презентацију, кључна је намена која треба бити жива функција у данашњем времену која у себи чува све привлачности минулог. Очекивано је да се у селима уз постојеће цркве нађу и остаци црквених грађевина које треба ревитализовати враћењем Богослужбене функције, а у контексту мреже светиња Епархије нишке, Епархије врањске и Епархије рашко-призренске.

Неопходно је утврђивање и повезивање заштићених зона (урбаних и руралних) које својим постојањем и спровођењем плана коришћења подстичу одржив развој културних предела.

Сва добра треба обележити и нагласити информацијом таблама, и шире, таквом информацијом обухватити и најзначајније природне и културне ресурсе региона – информисући и оријентишући посетиоца у ширем просторном па и у контексту региона као целине.

Поред поменутог Закона о културним добрима, који се односи на непокретна и покретна културна добра, посебну пажњу треба обратити и на вредности нематеријалне културе, сходно ратификованој Конвенцији о заштити нематеријалне културне баштине (Народна Скупштина, 2010).

Кроз очување нематеријалне баштине (рукотворине, обичаји, обреди, дијалект, топонимика, заједница, фолклор и сл.) план би покренуо и процес потврђивања њеног значења за идентитет популације и подручја првенствено на локалном нивоу. Међутим, та потврда је знатно шира – на плану националне препознатљивости у међународном контексту. Нематеријално наслеђе којим овај део Србије несумњиво обилује, илуструје посебност културе њеног становништва и континуитета његовог боравка на овим просторима.

2.7.2.2. Попис културних добара на подручју Плана

Објекти са статусом заштићеног непокретног културног добра (НКД) – (7)

На подручју општине Куршумлија налазе се непокретна културна добра, по врсти – споменици културе. Остале врсте културних добара (археолошка налазишта, просторне културно-историјске целине и знаменита места) нису заступљена.

Према категорији културних добара, заступљена су:

НКД од изузетног значаја за Републику Србију:

- Црква Св. Николе, СК 207 (1947/1979), општина Куршумлија; насељено место и адреса: Куршумлија; око овог НКД дефинисане су зоне заштите са три степенована режима (I, II, III) где храм Св. Николе припада I зони;
- Црква св. Богородице, СК 208 (1947/1979), општина Куршумлија; насељено место и адреса: Куршумлија – у близини Богородичине цркве налазе се и остаци касноантичке базилике; око овог НКД дефинисане су зоне заштите са два степенована режима (I, II) где храм Св. Богородице и касноантичка базилика припадају I зони (просторно две одвојене целине) обједињене II зоном заштите;
- осим зона заштите око наведених НКД, наглашена је посебна Зона главних саобраћајних токова и према графичком прилогу то су: Пут Куршумлијска Бања који тангира I и III зону заштите Цркве Св. Николе као и I и II зону заштите Цркве Св. Богородице; пут Ниш-Приштина и пруга Ниш-Куршумлија који продиру кроз II зону заштите Цркве Св. Богородице.

НКД од великог значаја за Републику Србију:

- Црква Св. Мине, СК 220 (1949/1983), општина Куршумлија; насељено место и адреса: Штава;
- Марина кула, СК 307; општина Куршумлија; насељено место и адреса: Кастрат.

Некатегорисана НКД:

- Маркова црква, СК 219 (1971/1983), Кастрат, општина Куршумлија;
- Иван кула, СК 835, Заграђе, општина Куршумлија;
- Споменик ослободиоцима Куршумлије од Турака, СК 943, Куршумлија, општина Куршумлија.

Добра која уживају претходну заштиту – (17)

Добра у процедури заштите (покренут поступак утврђивања евидентираних непокретности за НКД):

- Шатра-Градине, Велико Пупавце; Црквица, Висока (у попису СПЦ уписана као Црквиште); Црква Св. Петке, Зебица; средњовековна Црква са некрополом, Механе (у попису СПЦ уписана као Црквиште); Бранкова кула, Рударе.

Евидентирана добра (евидентирање извршила установа заштите):

- Римски рудници, Ђаке; Црквиште, Ђаке; Речица, Ђаке; Црквиште (у попису СПЦ уписано као Црква Св. Тројице), Заграђе; Црква Косанчић Ивана (у попису СПЦ уписана као Црквиште), Иван Кула; Галибаре, Космача; Црква Св. Николе, Космача; Грчко гробље, Пролом; Римско гробље, Пролом; Жута бара, Пролом; Црква Лазарица, Пролом; Црква Св. Петке, Пролом; Ајшин поток, Свињиште.

Заштићена природна добра у контексту културног предела – (2):

Већ утврђени предели дефинисани су кроз пределе типове планова вишег реда, и посредно, кроз заштићен природни простор око непокретног културног добра. Подручје плана садржи знатно већи, нерекогноциран потенцијал са високим природним, еколошким, естетским и градитељским вредностима.

Изражено препознатљиви културни предели су:

- **културни предео на подручју Радан планине**, као предео значајних вредности који је своју одрживост остварио на хармонији суживота природе и човека – кроз традиционално настањивање подручја посебне намене; на подручју Радан планине (северозападни део планине припада општини Куршумлија) дефинисано је 12 предеоних типова: долињски, брдски, планињски, окомито-стеновити, крашки-безводни, сипарски, превојни, клисурасто-кањонски, поточно-изворишни, речни, мочварно-језерски и уникатни предео – земљане пирамиде; тај уникатни предео представља СП Ђавоља варош, општина Куршумлија, КО Ђаке („Сл. гласник РС“, бр. 9/95) као јединствен облик плувио-денудационих облика у Републици Србији; значај ове појаве, те и самог предела, потврђен је уписом на UNESCO's *Tentative Lists (Serbia: The Djavolja Varos – Devil's Town – Natural Landmark, 18.03.2002)* као предлог Републике Србије за упис на World Heritage List у категорији парк природе; покренут је и поступак доношења акта о заштити Радан планине као предела изузетне лепоте (ПИО), као и доношење новог акта о проглашењу СП Ђавоља варош у смислу проширења подручја заштићеног добра
- **културни предео на ширем потезу насеља Куршумлије** (Немањички манастири из 12. века) има одлике историјског пејсажа створеног у хармонији човека као врхунског градитеља који је владарске храмове и потоње узоре рашког црквеног градитељства сместио у амбијент пошумљених предела данашње Куршумлије, формирајући у том простору један од осам првих епископских центара аутокефалне Српске Цркве са седиштем у храму Св. Николе у Топлици; осим заштите грађевина као споменика културе од изузетног значаја, заштићен је и природни простор око непокретних културних добара (ППНКД) и то: Црква Свете Богородице, ППНКД 15, Куршумлија (Одлука, СО Куршумлија, бр. 01-633-1/87, 22.5.1987.г) и Црква Светог Николе, ППНКД 16, Куршумлија (Одлука, СО Куршумлија, бр. 01-633-2/87, 22.05.1987.г); предео око ових храмова има елементе идентитета средњовековног амбијента одржане до данас кроз садејствовање историјских, културних и духовних вредности у димензији природног простора.

2.7.2.3. Сакрална и културна баштина Српске Православне Цркве¹⁰

Осим наведених верских објеката са статусом заштићених НКД или добара у поступку, за СПЦ су значајни и следећи објекти (манастири, цркве) и места (црквишта), што је потврђено овереним уписом светиња од стране Српске Православне Црквене Општине Куршумлија на прегледу насељених места и катастарских општина у оквиру Статута Општине Куршумлија донетог 05.06.2002. г.

¹⁰ 62, изузимајући објекте већ наведене у попису Објеката са статусом заштићеног НКД и у попису Добара која уживају претходну заштиту

Манастири у евиденцији СПЦ:

- наведени су у НКД од изузетног значаја као Црква Св. Николе и Црква Св. Богородице.

Цркве у евиденцији СПЦ (уз 1 наведену у НКД од великог значаја; 1 у Добрима у процедури заштите; 4 у Евидентираним добрима):

- Црква Св. Богородице, Бабица; Црква Св. Архангела Михаила, Богујевац; Црква Св. Василија, Васиљевац; друга Црква Св. Василија, Васиљевац; Црква Св. Врача, Горња Микуљана; Црква Св. Илије, Грабовница; Црква у Дегрмену (нечитљив назив храма у списку СПЦ); Црква Св. Тројице, Дединац; Црква Св. Петке, Добри До; Црква Св. Јована, Ђаке; Црква Св. Петке, Жуч; Црква Св. Марине, Игриште; Црква Св. Васкрсења Лазара, Коњува; Црква Св. Алимпија Столпника, Крчмаре; Црква Св. Тројице, Куршумлија; Црква Св. Апостола Петра и Павла, Луково; Црква Св. Ђорђа, Луково; Црква Св. Петке, Мачковац; Црква Св. Богородице, Мирница; Црква Св. Тројице, Перуника; Црква Св. Василија Острошког, Растелица; Црква Св. Илије, Рача; Црква Св. Тројице, Рача; Црква Св. Гаврила, Рударе; Црква Св. Тројице, Рударе; Црква Св. Луке, Сагоњево; Црква Св. Тројице, Селиште; Црква Св. Ђорђа, Селова; Црква Огњене Марије, Спанце; Црква Св. Тројице, Требиње.

Црквишта у евиденцији СПЦ (уз 1 наведено у Некатегорисаним НКД; 2 наведена у Добрима у процедури заштите; 2 у Евидентираним добрима):

- Црквиште у месту Бабица; Црквиште у месту Бело Поље; Црквиште у месту Богујевац; Црквиште у месту Велико Пупавце; Црквиште у месту Врело; Црквиште у месту Вршевац; Црквиште у месту Горње Точане; Црквиште у месту Дегрмен; Црквиште у месту Дединац; Црквиште у месту Добри До; Црквиште у месту Жегрова; Црквиште у месту Жуч; Црквиште у месту Космача; Црквиште у месту Крток; Црквиште у месту Купиново; Црквиште у месту Магово; Црквиште у месту Мала Косаница; Црквиште у месту Матарова; Црквиште у месту Мрча; Црквиште у месту Ново Село; Црквиште у месту Паваштица; Црквиште у месту Пепељевац; друго Црквиште у селу Пепељевац; Црквиште у месту Преветица; Црквиште у месту Свињиште; Црквиште у КО Калиманце; Црквиште у месту Тијовац; Црквиште у месту Трпезе; друго Црквиште у месту Трпезе; треће Црквиште у месту Трпезе; Црквиште у месту Шатра; Црквиште у месту Штава.

2.7.2.4. Нематеријално културно наслеђе (НКН)

На подручју плана нема уписаних добара НКН, обзиром на доцњу у ратификацији Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа и сложену процедуру припреме предлога државе потписнице у циљу уписа на: *UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*. Анализом других предлога са територије Републике Србије достављених мрежи за очување НКН коју је формирало Министарство културе РС, поштујући дефиницију НКН за потребе Конвенције, извесно је да Општина Куршумлија има могућности да заштити неке од сачуваних карактеристичних традиција, ретких обичаја или посебних вештина.

У том смислу, дефинишу се и правила за НКН.

2.7.3. ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОСТОРА ОД ИНТЕРЕСА ЗА ОДБРАНУ ЗЕМЉЕ И ЗАШТИТУ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА**2.7.3.1. Основни критеријуми**

Основни критеријуми за уређење простора обухваћеног Просторним планом јединице локалне самоуправе Куршумлија за потребе одбране и заштите је обезбеђење услова за оптимални мирнодопски развој система насеља, покретање привредних потенцијала и оспособљавање свих видова веза за друштвено-економски развој, што је уједно и обезбеђење просторних предуслова за одбрану, заштиту, рад и живот у ванредним и ратним условима.

Приступ планирању и уређењу простора са становишта потреба одбране одређује се и у облику захтева и критеријума у области просторних мера за организацију и уређење простора, који се уграђују у план у циљу обезбеђења потреба одбране и заштите и који су полазна основа за материјализацију система одбране у поступку планирања и уређења простора.

Најугроженије делове територије представљају подручја где су највеће концентрације становништва, грађевинског фонда, привредног, непривредног и инфраструктурног потенцијала.

2.7.3.2. Мере за повећање отпорности простора

На основу изнетих општих ставова мере које повећавају отпорност простора за потребе одбране и заштите уграђене су у планска решења и спроводе се истовремено са изградом и спровођењем просторног плана:

- Ограничавање велике концентрације становника, активности и физичких структура на једном месту кроз:
 - давање нагласка на равномерни и умерени раст општинских и субопштинских центара, образовање система центара издиференцираних по нивоу намена и садржаја, уз њихово опремање одговарајућим нивоом техничке и комуналне инфраструктуре;
 - давање значаја примени мера за заштиту људског чиниоца и материјалних добара, подстицање раста мањих градских и сеоских насеља и спречавању потпуног напуштања појединих сеоских насеља.
- Мере у области инфраструктуре - Гдегод је могуће решавање водоснабдевања зонским системима уз што већу примену аутономних делова у тим системима за коришћење у посебним условима, обезбеђење вишестраног снабдевања прстенастим разводима електродистрибутивне мреже за насеља, предвиђање изградње мањих електрана и њихово укључење у систем, како би се образховали независни системи за снабдевање струјом;
- Мере ватропреградних површина - Разчлањавање шумских комплекса и обрадивих површина на просторе међусобно раздвојене са обрађајницама, водотоковима, каналима, акумулацијама и сличним ватропреградним површинама;
- Мере у градским целинама - Код градских целина обезбедити зонирање различитих намена (радне зоне, стамбене и сл.), обезбеђење слободног простора у насељима, заштићеног од пожара и рушевина и повезаног слободним простором дуж саобраћајница, водотокова и зелених површина у јединствен склоп.

Комплекси посебне намене - За обезбеђење услова несметаног функционисања свих војних комплекса који су обухваћени овим планом, обавезно је да се за сваки од њих утврде посебни услови као што су одређивање заштитних и безбедносних зона, зона ограничене и контролисане изградње и планирање околних садржаја који неће угрозити безбедност и функционисање војних комплекса (према условима Министарства одбране, управа за инфраструктуру, Инт.бр. 899 – 3 од 24.02.2005. године).

Заштита становништва и материјалних добара - Утврђивање планираног решења за организацију, уређење и развој предметног подручја, као и зонирање подручја по степенима угрожености и заштите у складу са местом и улогом које поједини делови треба да имају, подразумева истовремено и одређивање услова и мера, обима и степена заштите, односно врсте заштитних објеката, у складу са Одлуком општинског штаба цивилне заштите општине о утврђивању степена угрожености подручја општине Куршумлија.